

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Diplomová práce

Kateřina Pařízková

Pražská korunovace krále Matyáše
dne 23. května 1611
ve světle dobových pramenů

Prague coronation of king Matthias on 23rd may 1611 in the light of
contemporary documents

Praha 2012

vedoucí práce: PhDr. Mlada Holá, Ph.D.

Autorka práce děkuje za odborné vedení a pomoc při zpracování diplomové práce vedoucí práce PhDr. Mladě Holé, Ph.D. Za podporu a trpělivost své rodině a spolupracovníkům.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. ledna 2012

Abstrakt:

Korunovacím, které se odehrály v předbělohorské době, nebyla v české historiografii ještě věnována velká pozornost. Ukazuje se, že se k nim dochovalo značné množství zpráv, nejen v oficiálně vydaných dobových tiscích, ale i v rukopisných pramenech - v dílech kronikářů i letopisců, pamětech zúčastněných osob a především v soudobé úřední i soukromé korespondenci. Vedle písemných pramenů se dochovaly také prameny hmotné a značná část pramenů obrazových. Zpracování a zhodnocení pramenů k jedné z nich, ke korunovaci Matyáše Habsburského v Praze dne 23. května 1611, je věnována první část této práce.

Korunovace je v životě panovníka ceremoniál, který veřejně stvrzuje jeho postavení v čele země. Tento obřad je obvykle vykonán podle předem stanoveného řádu. V případě zemí Koruny české mu dal určitou závaznou formu Korunovační řád českých králů *Ordo ad coronandum Regem Bohemorum*, vypracovaný Karlem IV. Hlavní jádro tohoto řádu zůstalo zachováno i při Matyášově korunovaci. Jeho korunovace v chrámu sv. Víta byl akt slavnostní, ale značně ovlivněný tehdejší politickou situací. Odehrál se pod silnou ochrannou vojska, za přísných bezpečnostních opatření, s vyloučením široké veřejnosti, především prostého lidu. Přesto byl obřad proveden podle všech svědectví důstojně a podle stanovených pravidel. Podrobnému popisu a vyhodnocení celého korunovačního dne je věnována druhá část práce.

Klíčová slova:

Čechy – Matyáš II. – slavnosti – korunovace – korunovační řád – Jiří Závěta ze Závětic

Abstract:

To the coronations which took place in Pre-White time, not enough attention has been paid yet. As it appears, enough accounts were preserved not only in contemporary prints but also in manuscript sources – in the works of chroniclers, in memories of persons present and above all in official and private correspondence. In addition to written sources also material sources and great part of iconographic sources have been preserved. The elaboration and evaluation of the sources to one of them, to the coronation of Matthias of Habsburg in Prague on May 23rd 1611, is a subject of the first half of this thesis.

The coronation in the life of sovereign is a ceremony that generally certifies his leading position in the country. This ceremony customary is executed in accordance to the predetermined order. In case of the lands of Bohemian crown binding form has been set by coronation order of Bohemian kings *Ordo ad coronandum Regem Bohemorum*, prepared by Charles IV. The main core of this order was maintained also by Matthias coronation. His coronation in the cathedral of Saint Vitus was a festive ceremony strongly influenced by then political situation. It placed under the strong protection of troops, excluding the general public, mostly ordinary people. Despite of it the ceremony was performed with dignity and according to established rules. Second half of a present thesis is dedicated to the detailed description and evaluation of a whole coronational day.

Key words:

Bohemia - Matthias II. – celebrations – coronation - coronation order - Georg Závěta of Závětica

OBSAH

Úvod.....	8
1. Dosavadní bádání, prameny a literatura.....	14
2. Typologie pramenů ke korunovaci.....	20
2.1. Dobové prameny rukopisné povahy.....	20
2.1.1. Deníky.....	20
2.1.2. Kroniky a historické zápisy (diaria).....	23
2.1.3. Paměti a anonymní rukopisy.....	30
2.1.4. Památníky.....	37
2.1.5. Korespondence.....	38
2.1.6. Oficiální zprávy vyslanců.....	39
2.2. Novinové zprávy, letáky.....	47
2.3. Tištěné prameny.....	50
2.3.1. Literární popisy korunovace.....	50
2.3.2. Oslavné tisky.....	55
2.4. Obrazové prameny.....	57
2.5. Prameny hmotné povahy.....	63
3. Popis české královské korunovace Matyáše Habsburského.....	68
3.1. Jednání před korunovaci a vlastní přípravy.....	68
3.2. Ochrana a obrana města v době korunovace.....	77
3.3. Korunovační den.....	79
3.3.1. Jednotlivé fáze Matyášovy korunovace porovnané podle Korunovačního řádu Karla IV.	82
3.3.2. Po korunovaci.....	99
Závěr.....	103
Prameny a literatura.....	105
Seznam příloh.....	115

Zkratky:

ADB – Allgemeine deutsche Biographie

AMP – Archiv hl. města Prahy

ANM – Archiv Národního muzea

AVA – Allgemeines Verwaltungsarchiv

ČDK – Česká dvorská kancelář

FHB – Folia Historia Bohemica

fol. - folio

GStA PK - Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz

HHStA – Haus-, Hof- und Staatsarchiv

HK – Hofkammerarchiv

KKř – Korunovační řád Karla IV.

MEA – Mainzisches Erzbischofsarchiv

NA – Národní archiv

NDB – Neue deutsche Biographie

ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek

ÖStA – Österreichisches Staatsarchiv (OeStA)

r. – recto (přední strana folia)

RTA - Reichstagsakten

SAP – Sborník archivních prací

SLUB – Sächsische Landesbibliothek, Staats und Universitätsbibliothek Dresden

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SSHd – Sächsisches Staatsarchiv - Hauptstaatsarchiv Dresden

v. – verso (zadní strana folia)

Úvod

Korunovace je asi nejvýznamnějším ceremoniálem, který provází lidské společenství od doby, kdy se do jeho čela postavil jedinec. Uvedení na stolec – trůn bylo vždy doprovázeno obřady, symboly a gesty, které na sebe v předem určeném pořadí navazovaly, to vše navíc bylo doprovázeno i zvláštním, obřadním jazykem. Po staletí se na našem území tento ceremoniál vyvíjel a stále ještě vyvíjí, viz prezidentský inaugurační obřad. Panovník nastupující na trůn většinou navazoval na ceremonie, které absolvoval jeho předchůdce. Tak, jak to bývá u všech obřadů, vinou situace (většinou politické), za níž k nastolení docházelo, se ze slavnostního ceremoniálu některé úkony postupně vytrácely a jiné, nové, se zase objevovaly. Vše se podřizovalo době, jinak se spěchalo v neklidných časech války a jinak za časů míru. Korunovační řád si vytvářel každý panovník tzv. na míru, s ohledem na starobylé zvyklosti země, byl vždy jedinečný a neopakovatelný, přizpůsoben době, požadavkům dvora, stavů i lidu. Vliv na korunovační obřad měly i zvyky, způsoby a móda přicházející z jiných zemí.¹ Celý korunovační ceremoniál je potřeba vnímat jako celek, sestávající z mnoha různých rituů a rituálů, jejichž jednotlivou symboliku v dnešní době můžeme v některých případech pouze odhadovat. Nevíme, jak těmto symbolům rozuměli současníci. Mnoho významů nám zůstalo skryto, ať již z důvodu nedokonalého záznamu situace kronikářem či zpravodajem, či z nepochopení některých souvislostí v myšlení člověka té doby.

Nejprve bych chtěla upozornit na význam pojmů, které budu nadále v práci používat. Korunovačním ceremoniálem v případě korunovace Matyáše Habsburského je myšlen celý korunovační proces, popsaný korunovačním řádem, v tomto případě počínající příjezdem krále do chrámu sv. Víta a končící jeho přijímáním a odchodem. Tento ceremoniál je pak rozdělen na korunovační obřady (rity) a ty se pak ještě dále dělí na jednotlivé akty neboli rituály. Tedy, pomazání krále je obřad (ritus), pomazání rukou je jednotlivý akt (rituál). Tato označení jsem použila po úvaze a rozboru jednotlivých částí korunovace na základě článků Pavlíny Richterové a Václava Žúrka.²

¹ Symboly rituálu se ve svých studiích zabývají Václav BŮŽEK, *Symboly rituálu* in: Luděk Březina, Jana Konvičková, Jan Zdíhynec (edd.), *Ve znamení země Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, Praha 2006, s. 112-128 a Jiří HRBEK, *České barokní korunovace*, Praha 2010, dále TÝŽ *Rituál jazyka – jazyk rituálu*, FHB 22, 2006, s. 211-247.

² Pavlína RICHTEROVÁ, *Rituály, rity a ceremonie. Teorie rituálu a jejich reflexe v medievistickém bádání*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory otázky*, Martin Wihoda, Demeter Malat'ák (ed.), Brno 2006, s. 11-23; Václav ŽŮREK, *Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný panovnický program*, *Časopis Národního muzea – řada historická* 176, 2007, s. 105-143.

V českých zemích určitou závaznou formu intronizačnímu rituálu dal korunovační řád českých králů *Ordo ad coronandum Regem Bohemorum*, vypracovaný Karlem IV.,³ který však podle nejnovějších studií nebyl v plném rozsahu dodržen ani při jeho vlastní korunovaci a u jeho následníků došlo pak ke značným úpravám, jak ukazuje i tato práce. Karlův Korunovační řád (dále jen KKř) již obsahuje množství obřadů, které nejsou jednoznačně církevního původu, převzatých jak z domácího, tak hlavně zahraničního prostředí. Karel IV. se snažil sjednotit a uzákonit dochované zvyklosti po Přemyslovcích a přizpůsobit je starým korunovačním řádům německým, částečně také francouzskému. Hlavní důraz kladl na plynulé propojení světského a církevního obřadu. Korunovace byla určitým mezníkem ve vladařově životě a ve středověku byl jejím vrcholem obřad pomazání, ten teprve stvrzoval legitimitu celého aktu.⁴ Také v ranném novověku stále ještě přetrvávala představa, že při obřadu musí král navázat určitý duchovní kontakt s Bohem, který jediný může královo korunování a jeho další setrvání na trůně posvětit. Vrcholem všech nástupnických obřadů v křesťanském prostředí stále byla korunovační mše, v jejímž průběhu byl král pomazán, korunován a uveden na trůn. Celá bohoslužba měla jednotný řád a korunovační rituály, které jí provázely, dovršily a uzákonily panovníkovo postavení v očích všech přítomných. Českou královskou korunovaci, provázelo samozřejmě mnoho dalších festivit, takže oslavy trvaly většinou několik dní, ale slavnostní mše v katedrále sv. Víta byl obřad hlavní, nejdůležitější.

U raně novověkých korunovacích musel být proces samotné korunovace propojen také s nově se utvářejícími dvorskými ceremoniály, které provázely život na panovníckém dvoře a nahrazovaly ty vznikající již od středověku podle potřeb příslušného panovníckého dvora. U Habsburků ale se vznikem nových dvorských úřadů nastal problém. Jinak byla totiž rozložena hierarchie postavení úředníků u vídeňského dvora a jinak byla uspořádána u těch, kteří svůj úřad stále ještě vykonávali na základě svých dědičných nároků podle starobylého práva české země. Takže mohlo docházet, a také docházelo, ke konfliktům o právo na účast

³ Jedná se o nejstarší dochovaný korunovační řád pro české krále, který znamenitě ve své studii (která dosud jako celek nebyla zrevidována) zpracoval Josef CIBULKA, *Český řád korunovační a jeho původ a byl vydán v edici* Knihovna časopisu Katolického duchovenstva, Nová řada č. 1, Praha 1934, kde Cibulka zároveň vydal edici latinského textu.

⁴ Z bohaté literatury o českých knížatech a králich a o historii jejich nastolení např. Demeter MALAŤÁK, *Korunovace přemyslovských králů*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, Martin Wihoda – Demeter Malatřák, Brno 2006, s. 47-66; František ŠMAHEL, *Královské slavnosti ve středověku v Čechách*, in: IDEM, *Od středověku k renesanci*, Praha 2002, s. 107-132; Václav ŽUREK, *Korunovační řád Karla IV.*; Jiří KUTHAN, *Královská hodnost českých vladařů, jejich dílo a reprezentace*, in: Jiří KUTHAN-Miroslav ŠMIED (edd.), *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009, s. 21-195.

při některých úkonech, spojených s korunovačním obřadem, o právo přednosti na místo v průvodu, při korunovaci či u slavnostní tabule.

Matyášova korunovace na českého krále symbolicky uzavřela mnohaletý „bratrský spor v domě habsburském“ konečným vítězstvím mladšího z obou znesvářených sourozenců.⁵ Slovo symbolicky je na místě, neboť tento spor, tzv. Bruderzwist, pokračoval dále i po volbě mladšího z bratrů. Matyáš Habsburský,⁶ od roku 1608 označovaný jako „čekanec“ království českého, věděl, že na korunu jednou dosáhne a tak bylo jen otázkou času, kdy mu skutečně spočine na hlavě. Že to bude za napjaté situace po dramatických událostech, které se v Čechách odehrály na počátku roku 1611, asi nepředpokládal nikdo. Celá Praha byla plná stavovských a Matyášových vojáků a na jihu Čech stále ještě setrvalo vojsko Pasovského biskupa, nálada v zemi tedy nebyla nastavena na velké oslavy. Spor Matyáše a Rudolfa vyvolal samozřejmě zájem okolních zemí, velkou snahu zasáhnout měla z různých důvodů knížata i kurfiřtové v říši, i když ti kladli důraz především na udržení reputace císaře jako nejvyššího představitele říše.⁷

Čeští stavové požádali císaře Rudolfa o svolání generálního sněmu dne 28. března 1611, tedy čtyři dny po příjezdu krále Matyáše do Prahy. Sněm měl vyřešit situaci bezpečnosti zemí Koruny české a lepšího způsobu vlády po odchodu Pasovských. Rudolf jim vyhověl a svolal sjezd na pondělí po neděli Provodní, tedy na 11. dubna 1611.⁸ Hlavním bodem sněmu však

⁵ Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd), *Deník rudolfinského dvořana, Adam mladší z Valdštejna 1602 -1633*, Praha 1997, s. 365.

⁶ Matyáš Habsburský se narodil 24. února 1557 ve Vídni a zemřel 20. března 1619 tamtéž, je zde také pochován. Jeho otcem byl Maxmilián II. Habsburský, matkou Marie Španělská. Bratři Rudolf II, Arnošt, Maxmilián, Albrecht, Václav. Sestry Anna a Alžběta. Manželka Anna (1585-1618), sestřenice, dcera arcivévody Ferdinanda Tyrolského, svatba se konala 4. prosince 1611 ve Vídni. Za svého života dosáhl titulu císař Svaté říše římské (1612-1619), krále českého (1611 – 1617), uherského a chorvatského, a rakouského arcivévody (1608 -1619). V době korunovace bylo Matyášovi 54 let, byl svobodný a bezdětný, patřila mu koruna uherská, spravoval země rakouské a Moravu ovládal již od roku 1608. Monografii o Matyášovi vydal Bernd RILL, *Kaiser Matthias. Bruderzwist und Glaubenskampf*, Graz-Wien-Köln 1999, bohužel plnou drobných nepřesností, bez poznámkového aparátu. Od českých historiků se tento panovník, vládnoucí českým zemím pouhých šest let, zatím svého životopisu nedočkal.

⁷ Podrobnější rozbor situace v okolních zemích, především v samotné říši, podává Bedřich JENŠOVSKÝ, *Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II na základě pramenův archivních*, Praha 1913.

⁸ V tiskové verzi jsem pracovala s výtiskem Jan Bedřich NOVÁK, *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, svazek XV. Sněmy roku 1611, Praha 1917. Pro urychlení práce jsem používala digitální verzi: Společná česko-slovenská digitální knihovna, Digitální knihovna české sněmy [online] Edice *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu - České sněmy*, svazek XV. 1., 2. a 3. část, 1611.[cit. 2012-1-6]

<www.psp.cz/eknih/snemy/>. Pro snaší orientaci v práci uvádím u jednotlivých citací pouze *Sněmy roku 1611* a číslo části svazku / číslo dokumentu, které jsou totožné jak v tiskové, tak v digitální verzi. V tomto případě jde o dokument *Sněmy roku 1611*, 2/č. 1 *Stavové čeští císaři Rudolfovi a Sněmy roku 1611*, 2/č. 2 *Císař*

byla především jednání o způsobu odstoupení Rudolfa z českého trůnu a o korunovaci Matyáše novým králem. Generální sněm království českého, markrabství moravského, knížectví slezských i obou Lužic byl zahájen 12. dubna 1611.⁹ Až do začátku května se jednalo o možnosti, že Rudolf zůstane českým králem a vše zůstane ve stavu z roku 1608. Až když se slezská delegace, kterou vedl Jan Kristian Lehnicko-Břežský, rozhodla připojit na stranu Matyáše, se věci pohnuly kupředu. Dne 3. května se Slezané konečně vyjádřili pro korunovaci Matyáše, ačkoliv jim byla ze strany Sasů nabízena možnost odtrhnout Slezsko od Koruny české a osamostatnit se, povýšit zemi na království s hlavním městem Vratislaví a tím se definitivně uvolnit z dosavadního svazku s Korunou českou.¹⁰ Dne 9. května byl císař požádán českými stavy, aby propustil Čechy, Slezany a Lužičany z přísahy poddanství, to ale Rudolf odmítl a tak byla korunovace, již určená na den Nanebevstoupení Páně ve čtvrtek 12. května, i přes Matyášovy protesty nakonec odložena. Matyáš se tomuto rozhodnutí velmi bránil, měl obavy, že bude českými stavy či svým bratrem podveden. Nakonec přeci jen došlo k odkladu, zásluhou vyjednávání diplomata brunšvicko-lünneburského vévody Jindřicha Julia, který působil u císařského dvora již od roku 1589.¹¹

Datum korunovace bylo stanoveno na Svatodušní pondělí, tedy 23. května 1611. V české historii je jen málo korunovací, které by neproběhly na některý významný církevní svátek. Datum královských korunovací bylo vždy tradičně svázáno s významným církevním svátkem, většinou bylo spojováno s některým zástupcem svatořečených osob, aby se příslušný svatý mohl stát jakýmsi přímlvcem panovníka v nebi.

Rudolf stavům českým.

⁹ Velmi podrobné vylíčení událostí na sněmu podal v úvodu k edici *Sněmy roku 1611* v ediční řadě *Sněmy české*, svazek XV., díl II. Jan Bedřich NOVÁK, s. 125 an.

¹⁰ Jan Bedřich NOVÁK, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935, s. 412-413.

¹¹ Tamtéž s. 419-425.

Obr.č. 1: Portrét Matyáše Habsburského již jako římského císaře (ze sbírek HHStA Vídeň)¹²

České stavy zprostil císař přísahy teprve 22. května, slezské a lužické dokonce až po korunovaci. Ačkoliv nebyly ještě všechny dohody a revers podepsány, daly české stavy ve městě v pátek 20. května vybuchnout, že korunovace se bude konat ve Svatodušní pondělí dne

23. května. Bylo nařízeno, aby každý zůstal ve svém domě a zásoboval se na následující dny potravinami, vodou a zbraněmi.¹³

Korunovační ceremoniál byl zahájen teprve ve tři hodiny odpoledne, do té doby se od časného rána stále ještě jednalo a čekalo na uzavření sněmu. Slavnosti se však odehrávaly v mnohem skromnějším duchu, než jaký byl při podobných příležitostech obvyklý. Strach a obavy z možné protiakce Matyášových odpůrců i skutečnost, že na jihu země stále setrvali nepřátelští žoldnéři, se projevily nejen menší pompézností oslav, ale též nepříliš

¹² AT-OeStA/HHStA SB Sammlungen Porträts, sign. 47, *Porträt Kaiser Matthias*, autor F. M. Ioahannes Georgius Dorcheus, formát 39,5 x 29,6, nedatováno.

¹³ Brömserova týdenní zpráva, originál uložen v AT-OeStA/HHStA, fond Reichstagakten, Bd. 103c.; NA, fond Opisy ze zahraničních archivů – Vídeň, neuspořádáno; Anton CHROUST, *Briefe und Akten zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges in den Zeiten des vorwaltenden Einflusses der Wittelsbacher*, svazek IX, Vom einfall des Passauer Kriegsvolks is zum Nürnberger Kurfürstentag, München 1903, č. 194, f. 466.

reprezentativním složením přítomných hostů.¹⁴ Korunovace proběhla na doporučení kurfiřtů bez účasti císaře a také většina příbuzných ze strany Habsburků nebyla přítomna. O hostech z okolních zemí ani nemluvě. Samotný průběh celé korunovace je podrobně rozveden ve druhé části mé práce.

¹⁴ Citováno z historických komentářů ke knize *Deník rudolfinského dvořana*, s. 365.

1. Dosavadní bádání, prameny a literatura

Výsledkem předkládané práce by měl být co nejpodrobnější přehled o průběhu Matyášovy korunovace, tak jak se zachoval v dobových dokumentech, roztroušených v archivech a knihovnách po celé Evropě. Z dostupných pramenů a dosud publikované literatury vybírám a hodnotím postupně všechny zmínky o této korunovaci, o její přípravě, průběhu, hostech a dalších osobách, které se korunovace zúčastnili a zanechali nám o tom nějaká svědectví. Některé existující prameny jsou dnes bohužel z různých provozních důvodů nedostupné, přesto jsem je do této práce zařadila, aniž bych měla možnost ověřit jejich obsah.

Na počátku 20. století vyšlo několik důležitých edic, ve kterých byly shromážděny všechny tehdy v různých archivech dostupné písemnosti, vztahující se k událostem předcházejícím třicetileté válce. V první řadě je třeba jmenovat Chroustovu *Briefe und Akten zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges*. Edice podává vyčerpávající přehled všech dokumentů v chronologickém pořadí, den po dni, tak, jak se je podařilo editorovi z jednotlivých archivů shromáždit. Můžeme zde krok za krokem sledovat vypjatou politickou situaci, která tehdy v Praze panovala. Soupis těchto dokumentů výrazně doplňuje edice *Sněmy české*, ta ve dvou svazcích pečlivě dokumentuje generální sněm z roku 1611 a pomáhá v orientaci v historických souvislostech, které s korunovací přímo souvisí. Ediční řada Jana Bedřicha Nováka je nyní v digitalizované podobě dostupná na webu.¹⁵ Díky iniciativě českých archivářů vznikla na počátku 20. století pro tehdejší Český zemský archiv sbírka opisů z HHStA ve Vídni, z kurfiřtských archivů, ale i z archivů ve Vatikánu a jinde v Itálii, dnes uložená v Národním archivu. Podklady z této sbírky, doplněné ještě o dokumenty z městských archivů pomohly později k sestavení Novákovy edice.¹⁶ Jak se nyní při pátrání po pramenech o pražské korunovaci ukázalo, některé dokumenty se zachovaly pouze v těchto opisech, ačkoliv na začátku minulého století ještě existovaly originály.

Již v 19. století vzniklo několik významných vydavatelských podniků, které je třeba využít při sledovaném tématu. Dění okolo budoucího českého krále Matyáše můžeme sledovat díky čtyřsvazkové edici Josepha Hammera-Purgstalla *Khlesl's, des Cardinals, Direktors des*

¹⁵ Viz poznámka č. 10.

¹⁶ K tématu více studie František BENEŠ, *Sbírka opisů z vatikánských a italských archivů ve Státním ústředním archivu v Praze*, SAP 16, 1966, s. 519-537.

geheimen Cabinetes Kaisers Mathias, leben, která vycházela ve Vídni v letech 1847-1851. Antonín Gindely ve své práci *Rudolf II. und seine Zeit*¹⁷ přináší další odkazy na dobové prameny, z nich pak především na rukopisy, uložené dnes v Archivu Univerzity Karlovy. Odkazy na korespondenci krále Matyáše, odesílanou z Prahy a podávající zprávy o průběhu jednání nalezneme v knize Gustava Turby *Geschichte des Thronfolgerechtes*.¹⁸ Královská česká společnost nauk vydávala periodikum s názvem *Abhandlungen den königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften*, kde především Václav Hanka otiskl dopisy a diaria týkající se generálního sjezdu a korunovace v roce 1611.

Protože přehledu dochovaných pramenů je věnována následující část práce, zaměřím se zde pouze velice stručně na nejvýznamnější z nich a na přehled archivů, kde jsou uloženy. Pro studium Matyášovy české korunovace je nejpřínosnější tisk Jiřího Závěty ze Závětic,¹⁹ který velmi podrobně zachytil postup celého korunovačního dne. Mimo tohoto popisu se dochovalo v rukopisech ještě několik kratších záznamů, které Závětu vhodně doplňují. Vedle tohoto tisku jsem pak v druhé části mé práce, zaměřené na samotný průběh korunovačního ceremoniálu, použila pro srovnání korunovační řád českých králů, sestavený Karlem IV. (dále v textu jako KKř). Abychom si mohli udělat představu o tom, k jakým změnám při Matyášově korunovaci, tedy za dvě stě šedesát čtyři roky po vydání Karlovy edice došlo, pokusila jsem se ceremoniál z května 1611 s tímto řádem porovnat.

Mezi tištěnými dobovými prameny nalezneme také několik oslavných básní. Významné jsou i prameny ikonografické, tedy obrazový materiál, který vznikl v době korunovace či bezprostředně po ní. Podařilo se najít i méně známé noviny s rytinami, všechny jsou v práci uvedeny. Ke korunovaci neodmyslitelně patří korunovační klenoty, oděvy, mince a příležitostné ražby, slavnostní výzdoba a drobné účelové stavby, hudební doprovod a skladby, složené pro tuto událost etc. Popisem těchto pramenů, nebo alespoň výběrem

¹⁷ Anton GINDELY, *Rudolf II. und seine Zeit, 1600 – 1612*, svazek II, Praha 1865.

¹⁸ Gustav TURBA, *Geschichte des Thronfolgerechtes in allen habsburgischen Ländern bis zur pragmatischen Sanktion Kaiser Karls VI., 1156 bis 1732*, Wien und Leipzig 1903.

¹⁹ Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Korunování Jeho Milosti Matyáše krále uherského ec., toho jména druhého na Království české. Léta Páně M.DC.XI v pondělí svatodušní na Hradě pražském v kostele s. Víta šťastně vykonané. Sepsané a vydané od Jiříka Závěty ze Závětic (Vytisknuto v Starém Městě pražském v impressi Šumanské)*[1611]. Dílo bylo vytisknuto také v německé verzi pod názvem *Crönung Der König:Mayt:Matthiae des Andern dieses Namens Königes in Ungern / zum König in Beheimb glücklich beschehen/ ANNO MDCXI. Am Montag nach den Heiligen Pfingstag in der Haubt Kirchen Sanct Veit auff dem Prager Schloß*. Petra Večeřová uvádí, že se obě verze liší pouze drobnými odchylkami, redakční úprava zůstává stejná, po srovnání obou verzí se k tomu názoru přikláním také. (P. VEČEŘOVÁ, *Šumanská tiskárna*, Praha 2002, s. 155).

literatury, která, především ke korunovačním klenotům, je velmi bohatá, jsem celou práci doplnila.

Z archivních pramenů jsem již dříve uvedla opisy ze zahraničních archivů, uložené v Národním archivu. Z tohoto archivu je nutné uvést ještě fond Česká dvorská komora, odkud jsem čerpala z dochované korespondence. V Moravském zemském archivu a Státním oblastním archivu v Třeboni, pobočka Jindřichův Hradec se nacházejí rukopisy Viléma Slavaty, v SOA Třeboň ještě další anonymní popis korunovace. Diaria jsou uložena ve fondech SOA Praha, SOkA Kutná Hora a SOkA Domažlice.

Východiskem ke studiu průběhu každé české korunovace je korunovační řád českých králů, sestavený Karlem IV.(dále v textu KKř). Jako základ pro jeho rozbor jsem zvolila dosud nepřekonanou studii Josefa Cibulky, ten byl vlastně první, kdo se u nás jeho popisem a důkladným rozbohem zabýval.²⁰ Jeho cenná studie se stala v roce 2009 součástí knihy editorů Jiřího Kuthana a Miroslava Šmieda *Korunovační řád českých králů*, která uvádí celé znění KřK v latinském originálu, jeho překlad do češtiny *Řád korunovanie krále českého* a současný český překlad *Korunovační řád českého krále*.²¹ Kniha je doplněna o další studie, týkající se korunování a korunovací českých králů a královen, časově až po korunovace Ludvíka Jagellonského a jeho ženy Marie Habsburské.

Popisů barokních korunovačních ceremoniálů najdeme celou řadu, pro české prostředí je významnou pomůckou kniha Christoha Riegla, vydaná u příležitosti pražské korunovace v roce 1723.²² Autor se věnuje historii habsburských korunovací v Čechách a popisuje jejich jednotlivé obřady. Z ostatních prací, které se zabývají stejnou problematikou je potřeba jmenovat práce, které vznikly v průběhu 19. století, kdy hlavním důvodem jejich vydání bylo

²⁰ Josef CIBULKA, *Český řád korunovační a jeho původ*, Knihovna časopisu Katolického duchovenstva, Nová řada č. 1, Praha 1934.

²¹ Všechna tři znění korunovačního řádu jsou pro studium a porovnání vhodně seřazena vedle sebe v knize Jiří KUTHAN, Miroslav ŠMIED (edd.), *Korunovační řád českých králů*, zde ediční poznámka na s. 429. Latinský text je převzat z edice Josefa Cibulky z roku 1934, tehdy uveřejněný v Knihovně časopisu Katolického duchovenstva, Nová řada č. 1, Praha 1934, odtud též Cibulkova studie *Český řád korunovační a jeho původ*, s. 273 an. Staročeský text převzali editoři z publikace Josefa Emlera, *Spisové císaře Karla IV*, Praha 1878. Současný překlad KKř z latiny učinil Richard Mašek v roce 2003. Pokud je v této práci citováno z KKř a z Cibulkových studií, je to právě z této edice z roku 2009.

²² Christoph RIEGEL, *Königliche Böhmische Crönungsceremoniel, In welchem nebst eine r allgemeynenn Abhandlung von dieser Cronung, alle besondere Crönung-Actus derer Könige und Königinnen/ aus demrz-haus Oesterreich/ so viel zu bekommen, enthalten. Mit saubern hierzu dienlichen kupffern gezieret*. Francfurt und Leipzig 1723. V případě Matyášovy korunovace se příliš nezepisuje, odkazuje čtenáře na tisk Franze Christoha Khevenhüllera, který vyšel nedlouho před vydáním jeho knihy a obsahuje mnoho obrázků.

přání Čechů uskutečnit korunovaci Františka Josefa I. slíbenou na sněmu v roce 1861.²³ Korunovace se opravdu uskutečnila, císař však nebyl korunován českým králem ve svatém Vítu, ale uherským ve sv. Mikuláši v Budě.²⁴ Do Prahy se tehdy s velkou slávou a očekáváním vrátily z Vídně korunovační klenoty (26. srpna 1867), ale jak bylo řečeno, ke slíbené korunovaci už nikdy nedošlo. V té době vznikly práce, které jsou založeny především na rozboru právní otázky celého aktu a jeho politického zdůvodnění. Karel Adámek se věnuje ve své knize *Z paměti korunování českých králů*²⁵ korunovačnímu řádu Karla IV., popisuje dopodrobna korunovaci Ferdinanda I. a poté Ferdinanda V. v roce 1836. V těchto pamětech se době předbělohorské vůbec nevěnuje, nenajdeme u něj zmínku ani o jednom z tehdy korunovaných panovníků. Josef Kalousek vydal při příležitosti padesátého výročí poslední české korunovace článek *Korunování na království české roku 1836*.²⁶

Z období první republiky stojí ještě za zmínku Rudolf Rauscher a jeho *Volební kapitulace a korunovační reversy panovníků*.²⁷ Popisu jednotlivých samostatných korunovačních aktů se v té době žádný z českých historiků kromě Josefa Cibulky nevěnoval.

Ze současných prací, které se zabývají korunovační problematikou, je třeba jmenovat Václava Žúrka a jeho práci *Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný panovnický program*.²⁸ Ranně novověké habsburské korunovace rozebírá Jaroslav Pánek ve své studii *Königswahl oder Königsannahme?*, který více než samotný akt korunovace sleduje a srovnává proměny nástupnictví jednotlivých panovníků v předbělohorských Čechách.²⁹

²³ Toto je zřetelně vidět u vikáře Matěje MAŠKA v jeho knížce, lépe řečeno brožurě s názvem *Popis obřadů při korunování*, vydané v Českých Budějovicích v roce 1861, tedy v roce, kdy se začalo o korunovaci Františka Josefa I. uvažovat. Mašek jako vikář při biskupském chrámě v Českých Budějovicích obecně popisuje způsoby příprav na korunování, slavnostní vjezdy do hlavního města, holdování stavů a dědičné úřady jednotlivých účastníků korunovace. Poslední kapitola jeho osvětové brožurky se jmenuje *O následujících slavnostech národních*.

²⁴ Umrum se podařilo zorganizovat ještě jednu habsburskou korunovaci. V roce 1916 byl v Budapešti slavnostně korunován císař Karel I. jako uherský Karel IV. spolu se svou manželkou. *Die Krönung und die mit derselben zusammenhängenden Festlichkeiten. Zusammengestellt von der die Krönung vorbereitenden Kommission* je publikace, která krok za krokem, od příjezdu a přivítání krále a královny na budapešťském Westbahnhof až po popis zapečetění a uložení klenotů zpět na hrad, popisuje průběh korunovačního týdne (27.12. – 2.1.1916). Nedatováno, knihovní popis uvádí rok 1916 (ÖNB, sign. 1,812.464-C Neu-).

²⁵ Karel ADÁMEK, *Z paměti korunování českých králů*, Třebíč a Praha 1890, tentýž *České korunovační slavnosti*, Praha 1890. K tomu ještě Antonín REZEK, *Zvolení a korunování Ferdinanda I. za krále českého*, Praha 1877.

²⁶ Josef KALOUSEK *Korunování na království české roku 1836*, in: Osvěta 1886, s. 198an.

²⁷ Rudolf RAUSCHER, *Volební kapitulace a korunovační reversy panovníků ve státech střední Evropy*, Bratislava 1925.

²⁸ Václav ŽŮREK, *Korunovační řád Karla IV.*, s. 105 an.

²⁹ Jaroslav PÁNEK, *Königswahl oder Königsannahme? Thronwechsel im Königreich Böhmen an der Schwelle zur Neuzeit*, in: *Historica - historical science in Czech Republic*, Series Nova 3-4 (1996-1997), s. 51-67.

Na barokní korunovace se zaměřil svou prací s příhodným názvem *České barokní korunovace* Jiří Hrbek. Jeho kniha přináší ucelený pohled na korunovace, ať již ze strany ceremoniálu a jeho politického pojetí či ekonomické stránky věci. Práce začíná až dobou pobělohorskou. Jedinou cílenou studii, která popisuje a přibližuje přímo korunovaci Matyáše českým králem, vydal v roce 2010 Pavel Král s názvem *Continuity or Discontinuity – Royal Festivities in the time of Bruderzwist*.³⁰ Ostatně sborník, ve kterém byla práce uveřejněna, je celý věnován bratrskému sporu a událostem, které korunovaci předcházely či ji provázely, a tím její průběh více či méně ovlivnily.

Ze zahraničních archivů jsem využila především fondy Österreichisches Staatsarchiv ve Vídni (OEstA), kde jsem v Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA) pracovala s fondem Inneres Hofkammerarchiv. Zde se bohužel hledané archiválie nenašly, pravděpodobně shořely při požáru v roce 1927. V Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA) jsem vytěžila celý fond Reichstagakten a MEA, tedy fond Archivu mohučského kancléře.

Sächsisches Staatsarchiv - Hauptstaatsarchiv Dresden (dále jen SSHD) – fond Geheimer Rat (Geheimes Archiv) má k roku 1611 velmi bohatý materiál, většinou již vydaný a zpracovaný v některé z výše jmenovaných edic. Jedná se celkem o čtyři svazky, dokumenty nejsou řazeny úplně chronologicky za sebou, je třeba pozorně listovat.

K roku 1611 je nutné přiřadit ještě svazek novinových zpráv, aby byl přehled archiválií úplný. Kupodivu se v ani jednom ze jmenovaných svazků nezachoval ve fondech SSHD žádný podrobný popis korunovace, pouze krátké noticky o tom, že proběhla.

S berlínským Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz jsem si dopisovala ve věci knížecího archivu rodu Dohna-Schlobitten, kde sem hledala v edicích zmiňovaný deník Abrahama z Donína. Ten se pravděpodobně ztratil při stěhování archivu za II. světové války, jako ostatně většina rodových archiválií. Ostatní německé archivy zatím žádné prameny ke korunovaci nepřinesly, ačkoliv se v literatuře odkazy na některé vyskytují.³¹

³⁰ Pavel KRÁL, *Continuity or Discontinuity – Royal Festivities in the time of Bruderzwist* in: Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611), ed. Václav Bůžek, České Budějovice 2010, s. 255-276.

³¹ Korespondenci ohledně korunovace jsem během práce vedla s GSTA-PK Berlin a Niderrachsisches Landesarchiv Staatsarchiv Wolfenbüttel.

Ze zahraniční literatury je nutné zmínit především práci Benity Berning, věnující se českým korunovacím v raném novověku.³² Situaci v rodině Habsburků a vůbec v dějinách celé monarchie můžeme sledovat nejlépe v práci Roberta J. W. Evanse a Karla Vocelky.³³ Ceremoniálům všeho druhu se v poslední době věnuje mnoho pozornosti, proběhly zahraniční i tuzemské konference na toto téma, jejichž výsledkem je značné množství sborníků a v nich zachycených odkazů na další literaturu.³⁴

³² Benita BERNING, *Nach altem löblichen Gebrauch. Die böhmischen Königskrönungen der Frühen Neuzeit (1526-1743)*, Köln – Weimar – Wien 2008.

³³ Robert J. W. EVANS, *Das Werden der Habsburgermonarchie 1550-1700*, Gesellschaft, Kultur, Institutionen, Wien-Köln-Gratz 1986; Karl VOCELKA, *Geschichte der Neuzeit*, Wien 2010; TÝŽ *Rudolf II und seine Zeit*, Wien, Köln, Gratz 1985; TÝŽ *Die politische Propaganda Kaiser Rudolf II.*, Wien 1981.

³⁴ Sborník *Zeremoniell als höfische Ästhetik in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Jörg Jochen BERNS – Thomas RAHN (edd.), Tübingen 1995.

2. Typologie pramenů

2.1. Dobové prameny rukopisné povahy

2.1.1. Deníky

Deníkové záznamy jsou pramenem osobního charakteru, jsou dokumentem, ne vždy určeným pro širší veřejnost. Deník, který přímo zachytil postřehy účastníka z Matyášovy korunovace, se dostupný zachoval pouze jeden, a to deník Adama mladšího z Valdštejna. Na ostatní deníky odkazuje již jen literatura.

Adam mladší z Valdštejna (1569-1638) asistoval korunovaci ve sv. Vítu jako nejvyšší sudí. Celý svůj kariérní život zastával vysoké funkce ve státní správě. Začínal jako nejvyšší školmistr, později se stal nejvyšším sudím, nejvyšším hofmistrem (v červnu po korunovaci Matyáše českým králem) a kariéru ukončil jako nejvyšší purkrabí. Psal si deník pro svou soukromou potřebu, jeho obsah nám poskytuje podrobný popis Adamova pohybu v přítomnosti významných osob a přehled o důležitých událostech z politického života. Je tedy přímým dokladem kontaktů Adama z Valdštejna s důležitými osobnostmi okolo dvora krále Matyáše. O korunovaci ve svém deníku píše „*Dnes se sněm publikoval, stalo se propuštění, krále vyhlášení i taky korunování*“.³⁵ Vzhledem k tomu, že Adamovy zápisy jsou vždy velmi stručné a jednoduché, nemůžeme od něj očekávat květnatější popis, protivil by se svému zvyku.

Abraham z Donína (1579 – 1631), Abraham II. Burggraf von Dohna, pocházel ze slezské linie pánů z Donína (zu Dohna-Slobitten), byl významným státníkem ve službách císaře Rudolfa II, mimo jiné působil také jako jeho vyslanec v Polsku. V letech 1596-1611 byl zemským fojtem v Horní Lužici. Jeho životopis sestavil Anton Chroust v knize *Abraham von Dohna. Sein leben und sein Gedicht auf den Reichstag von 1613*.³⁶ Odkazuje zde na deníkové

³⁵ V textu je citováno z knihy *Deník rudolfinského dvořana*, s. 180.

³⁶ Anton CHROUST, *Abraham von Dohna. Sein leben und sein Gedicht auf den Reichstag von 1613*, München 1896, zde na s. 67: in seinem Diarium Schl. 65/2, Mscr. tom XXV (svazek se týká roku 1611), Der Tagebuch Abrahams von Dohna (Schl. = Gräfllich dohnasches Familienarchiv zu Schlobitten in Ostpreussen).

zápisy z jeho Diaria, které se v roce vydání (1896) nacházelo v rodovém archivu Donínů ve Schlobitten, sídle ležícím ve Východním Prusku.

Chroust z Diaria přímo cituje Abrahámovy poznámky a postřehy ohledně volby Matyáše císařem na sněmu ve Frankfurtu v roce 1612, který někdy dost trefně, v jiných případech velmi ostře kritizuje účast a vystupování jednotlivých účastníků. O králi Matyášovi se vyjadřuje jako o „*der podagritische König Matthias*“. Abrahamův deník byl zřejmě velmi osobní, některé poznámky k dalším osobám přítomným na sněmu jsou ještě peprnější.³⁷ Ostatně, na jejich základě pak vydal satirickou báseň o průběhu sněmu a volby nového císaře, kterou jak Matyáš, tak později Ferdinand II. zakázali šířit.³⁸ Chroust z deníku cituje pouze postřehy k volbě císaře a vytištěné básni, dá se však předpokládat, že by v deníku mohly být i zápisy z doby, kdy probíhala pražská korunovace! O Donínově účasti na pražské korunovaci v Chroustově knize nenajdeme žádnou zmínku. Deník by se měl podle všech indicií nacházet ve fondu Fürstliches Hausarchiv Dohna-Schlobitten v GStA PK v Berlíně.³⁹ Podle zpráv zaslaných v červenci 2011 z berlínského archivu se do dnešního dne k naší velké škodě nedochoval ani v knížecím rodovém archivu Donínů, kde není kupodivu veden ani ve starších archivních pomůckách (*in dem alten Findbuch zum Familienarchiv Dohna-Schlobitten*) a nebyl nalezen ani v bývalém pruském archivu z Královce (Königsberg).⁴⁰

Deník vévody **Jindřicha Julia Brunšvického** – *Diarium des Herzogs von Braunschweig über die Verhandlungen mit König Matthias vom 15. März bis 21. Juni*, jak jej označil ve své poznámce Anton Chroust,⁴¹ jsem hledala mezi rukopisy ve Wolfenbüttelu, konkrétně ve zdejším Landeshauptarchiv. Pod názvem Diarium tento zdejší archiv pouze svazek soudobých dopisů, ve kterých se dle sdělení pracovníků archivu popis Matyášovy korunovace nenalzá.⁴² Monografii o životě a politické kariéře Jindřicha Julia vydala v roce 1993 Hilda Lietzman.⁴³ Při popisu korunovace, které se brunšvický vévoda nezúčastnil s ohledem

³⁷ Anton CHROUST, *Abraham von Dohna*, s. 76.

³⁸ Tato báseň tvoří vlastně obsah knihy, Chroust ji ještě doplnil Donínovými životopisnými údaji.

³⁹ GStA PK Berlin, VI. HA Familienarchive und Nachlässe, Fürstliches Hausarchiv Dohna-Schlobitten. Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz.

⁴⁰ Byly prohledány archivní pomůcky k rukopisům a listinám bývalého Pruského státního archivu v Královci, uloženého dnes v GStA PK Berlin jako XX. HA Staatsarchiv Königsberg. Je možné, že se ještě Donínovy deníkové zápisky objeví, název Diarium je velmi zavádějící.

⁴¹ Anton CHROUST, *Briefe und Akten*, s 251, pozn. 2.

⁴² Niedersächsisches Landesarchiv – Staatsarchiv Wolfenbüttel, Akte 1 Alt 1 A Fb. Nr. 51 b, folio 7-10.

⁴³ Hilde LIETZMAN, *Herzog Heinrich Julius zu Braunschweig und Lüneburg (1564-1613)*. Persönlichkeit und Wirken für Kaiser und Reich. Braunschweig 1993, s. 60 an.

na císaře, se bohužel se dopustila chyby a uvedla, že při korunovaci asistoval olomouckému biskupovi Ditrichštejnovi vratislavský biskup rakouský arcivévoda Karel. Netuším, jak k této zprávě došla, v soudobých ani pozdějších popisech korunovace není o Karlovi jako asistentovi žádná zmínka, naopak se velmi často zdůrazňuje, že při korunovaci seděl na čestném místě bez jakékoliv funkce, v té době totiž ještě nedosáhl biskupského svěcení.

Mägerles Tagebuch je dalším deníkem, na který je v literatuře i v edici Sněmy české odkazováno. Jedná se o deník **Václava Bartoloměje Megerleho ze Sobišku** (? – 1623), jednoho z defensorů za stav městský, který byl jmenován v roce 1609 do komise sestavené na obranu země proti vpádu cizích vojsk⁴⁴ a také vyslancem ke králi Matyášovi. Megerle žil v Praze, při konfiskaci v roce 1622 o svůj veškerý majetek přišel, rok na to zemřel a je pohřben v kostele u sv. Jindřicha.⁴⁵

Uherského krále doprovázel v roce 1611 z Vídně do Prahy a následně až k holdování do Vratislavi a věnoval po cestě velkou pozornost dění okolo krále, zejména uvítacím ceremoniálům a průvodům. V Šumanské tiskárně v Praze vydal německy popis vjezdu Matyáše do Prahy, česky od něj převzal toto vyličení celé slavnostní události Jiřík Závěta ze Závětic.⁴⁶ Výtah z Megerlova diaria, kde první zápis je z 8. března a poslední z 18. září 1611, otiskl Josef Hammer-Purgstall pod názvem *Auszug bus Bartlme Megerle beheimischer Raiss*.⁴⁷ O korunovaci se krátce zmiňuje pouze jako o aktu, kdy šlo Slezanům a Lužičanům o jejich práva a privilegia a o tom, že páni přísahali osobně na korunu. Dále následuje popis průvodu z kostela k hostině, zmíněný obraz ražby na mincích a stolek na odložení královských insignií. Vše působí dojmem, že to opsal z některé novinové relace. Ve *Sněmch*

⁴⁴ *Sněmy roku 1611*, 1/č.1.

⁴⁵ Pavel SKÁLA ze Zhoře, *Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, V. díl (Karel Tieftrunk ed.), Praha 1868, str. 205; Jaroslav SCHALLER, *Beschreibung der königlichen Haupt- und Residentzstadt Prag*, svazek IV, Praha 1797, s. 181.

⁴⁶ Závěta na první straně tisku píše, že ho vydal s jistým dovolením, ale nejmenuje žádnou osobu. Nyní tedy víme, kdo byl původce této předlohy. Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Vypsání slavného příjezdu nejjasnějšího a velikomocného knížete a pána, pana Matyáše z Boží milosti toho jména druhého, krále uherského, čekance Království českého, arciknížete rakouského, markraběte moravského, knížete štyrského, burgunského, korytanského a gránského, též hraběte v Habšpurku a Tyrolu ec., do hlavního v témž království města Prahy, ve čtvrtek po neděli smrtedlné, jinak xxiiij. dne m. března. Léta Páně M.DC.XI. S poznamenáním některých před tím stařých a zběhlých věcí. Z jistého dovolení vytištěno v Starém Městě pražském v impressi Šumanské. Číslo knihopisu K 17 170.*

⁴⁷ Josef HAMMER-PURGSTALL, *Auszug aus Bartlme Megerle beheimischer Raiss* in: *Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften V. Folge, Bd. 3*, Praha 1845, s.31-38. Název celého tohoto sešitu je *Über die Verhandlungen mit Herrn von Rosenberg während des Einfalls des Passau'schen Kriegsvolkes in Böhmen i. J. 1611.*

českých je pak popis korunovace, připisovaný Megerlemu, mnohem delší.⁴⁸ Deník, či snad jeho části, měly být podle odkazů uloženy ve Vídni. Pátrání po těchto zápisech při návštěvě archivu v říjnu 2011 žádné uspokojivé výsledky nepřineslo, diarium asi shořelo při požáru v roce 1927.⁴⁹

Kašpar Kargesius vydal v červenci 1610 kalendář určený pro následující rok 1611, jehož autorem byl plzeňský matematik a hvězdář **Kašpar Ladislav Stehlík z Čěnkova**.⁵⁰ Ten dedikoval tento výtisk Vilémovi Slavatovi z Chlumu a Košumberka. Kalendář je tištěná předloha kalendaria, do které jsou rukou majitele vepsány všední, někdy snad zajímavé, události. Jeden exemplář tisku je podle knihopisu uložen v Roudnické lobkowiczké knihovně, ta je ale i s rodinným archivem z provozních důvodů dočasně uzavřena pro veškerý badatelský provoz, proto nebylo možné ověřit, co všechno je v kalendáři ke korunovaci (a hlavně kým) zaznamenáno. Pouze z Novákovy poznámky ve Sněměch českých víme, že je do kalendáře zapsáno svědectví o přestěhování krále Matyáše „*J. Mt arcikníže Matiaš, král Uherský, z Starého města Pražského u velikém počtu lidu v uherském habitu na plesnivém koni na Hradčany přijeti a na všechny strany velmi vlídně a vesele ohlídati se ráčil. A tu na Hradčanech do domu pana z Lobkovic, někdy nejvyššího pana hofmistra království Českého jest forirován*“.⁵¹

2.1.2. Kroniky a historické zápisy (diaria)

Název Diarium bylo pro některé prameny zvoleno již Janem Bedřichem Novákem při práci na *Sněměch českých*. Použil je pro označení krátkých rukopisných zápisků deníkového charakteru, a to jak zpravodajských, tak osobních, které obsahovaly nejen popis události, ale také originály dopisů, zpráv, či opisy jiných zpravodajů.⁵² Stejně tak učinil i Antonín Gindely.

⁴⁸ *Sněmy roku 1611*, 2/č. 480.

⁴⁹ Diarium bylo uloženo ve Vídeňském archivu ve fondu Ministerium für Innen, stará signatura z Archiv der ver. Hofkanzlei. IA 1 Ka 2990, Bartholomäus Megerle fol 2,3,5-14, dále fol. 50-52. Nová signatura AT-OESTA/AVA Inneres HK Allgemein A 3 již folia s diariem neobsahuje, podle pracovníků archivu pravděpodobně shořelo v r. 1927.

⁵⁰ Kašpar Ladislav STEHLÍK z ČEŇKOVA, *Kalendář hospodářský a kancelářský/ ku potřebě auředníkům/ písarům / prokurátorům / kupcům / a obchody vedoucím / vydáný / od M. Kašara Ladislava Stehlika z Čěnkova / ec. k Létu Páně M.DC.XI po přestupném třetímu. Vytisťěn ve Starém Městě Pražském / u Kašpara Kargesia*, 1610, knihopis K 15 684 uvádí exemplář v knihovně Lobkovické, vedený pod sign.VII Ad 120.

⁵¹ *Sněmy roku 1611*, 2/ č. 177.

⁵² Vysvětlivky svého postupu uvádí J. B. Novák v úvodu edice *Sněmy české XV*, část 1.

Při hledání těchto pramenů se pak název *Diarium* jeví jako zavádějící a je potřeba písemnosti v archivech vyhledávat dle časových sledů a dalších souvislostí, ne podle názvu. Tak tomu bylo např. u tzv. Kutnohorského diaria, uloženého v SOkA Kutná Hora pod názvem *Aktová sbírka - Sněm pražský 1611* či u pramene *Diarium der Prager Ereignisse*, pod kterým se ukrývají Akta děkanské koleje Všeoh svatých, dnes uložena v Archivu univerzity Karlovy. Některá diaria, která použil Novák pro edici *Sněmů českých*, zde uvedena nejsou a to především proto, že byla krátká a zápisy z období korunovace, tzn. z května 1611, se v nich nenalézají.

Acta decanorum collegii Omnium Sanctorum 1609 - 1613

V literatuře a edicích je někdy uváděné jako **Diarium der Prager Ereignisse**.⁵³ Toto označení použil například Gindely ve své knize *Rudolf II. und seine Zeit*.⁵⁴ Jedná se o Akta děkanské koleje Všeoh svatých, vedená v době korunovace (od 9. října 1609) děkanem Mikulášem Troilusem Hagiochoranusem. Krátkému slavnostnímu zápisu o vykonané královské korunovaci, který je učiněn v latině na foliu 198, ačkoliv ostatní zápisy jsou česky, předchází záznam o připravované gratulaci pro nového krále. Defensoři se usnesli, že nestačí pouze ústní přednesení, ale je potřeba, aby bylo králi odevzdáno i „*scriptum gratulatorium*“. Takže do pondělní korunovace dostal každý za úkol dodat rektorovi nějaký vhodný verš. Ačkoli se korunovace odehrála v pondělí, oznámil rektor až ve čtvrtek 26. května, že nemůže pro svůj špatný zdravotní stav dojít nahoru na Hrad ke králi a předat při domluvené audienci připravenou gratulaci. Požádal proto mistry, aby zvolili svého zástupce, který by za akademickou obec toto přání předal, volba padla právě na děkana koleje Všeoh svatých. Král však ten den delegaci nepřijal, audienci odložil na 30. května, ale pro jeho velké zaneprázdnění se ani tato neuskutečnila. Prošla jsem všechny záznamy až do 11. června, ale nikde není žádná poznámka o pozdějším přijetí vyslanců z pražské fakulty.

Acta collegii Carolini 1609-1613

Rukopis označený jako A 13 b přináší krátkou noticku o korunovaci ze dne 23. května (*feria secunda a[!] Pentecostes*). Jedná se o šestiřádkovou zprávu, umístěnou bez nějakého viditelnějšího odstupu mezi kopií rektorova dopisu a opisem jakési žádosti jednoho z členů

⁵³ Archiv UK, fond Oeconomica B 21 (62 B 8), Acta decanorum collegii Omnium Sanctorum 1609 – 1613. O historii původu a uložení těchto úředních knih více Karel KUČERA - Miroslav TRUC, *Průvodce po archivních fondech UK*, Praha 1962, s. 125-126.

⁵⁴ V poznámce na s. 256 je uvedeno „*MS der philosoph. fakultät in Prag B. 21, Manuskript mit getrenes Diarium dießer Ereignisse*“.

koleje. Na zprávě je zajímavé, že popisuje důkladnou vojenskou ochranu města „*Výkonalo se korunování krále uherského Matyáše, bratra vlastního císaře Rudolfa, na české království ve veliké pompě panstva uherského, rakouského, moravského a téměř všeho království českého. Varty okolo Prahy na dvě míle pevně po zemi byli, takže téměř říkajíc pták nemohl přeletěti*“⁵⁵

Kutnohorské diarium

Tento název se objevuje pouze v edici *Sněmy české*, ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře není uvedeno v žádném z inventářů. Soubor hlášení, sestavený z dopisů pravidelně zasílaných šepmistrům a radním do Kutné Hory je uložen ve fondu Archiv města Kutná Hora. Sbírká začíná zprávami vyslanců Ondřeje Hubky a V. Štětkovského, zasílanými z Prahy od ledna 1611. Tito dva podávali pravidelná hlášení o pohybu Pasovských a situaci v hlavním městě až do začátku generálního sněmu.⁵⁶ V dopise datovaném 27. března 1611 oznámili do Kutné Hory příjezd krále Matyáše, jeho uvítání u Hrdlořez a zdůraznili v něm, že byl osloven v českém jazyce za Pražany a vyslance měst panem z Humburgku.⁵⁷ Na začátku generálního sněmu pak tyto vyslance vystřídali Jan Šultys (do 4. května, pak se za něj dostavil Mikuláš Vodňanský) a mistr Jan Benicius, kteří dne 15. dubna poslali do Kutné Hory zprávu, že sněm hned tak neskončí, protože vyslanci moravští a slezští vyslanci přednesli „*gravamina svá, která se mají do propozic položiti*“ a proto se jednání sněmu „*protáhnouti musí ještě před korunováním*“. Zástupci města Kutná Hora tedy hned na počátku sněmu správně odhadli, že se bude dlouho jednat a datum korunovace odkládat. V sobotu 22. května oznámili, že už v pátek byla vybudována korunovace na Svatodušní pondělí a tak jsou rádi, že budou moci hlavní město opustit, protože jsou tam vystaveni útrapám a nebezpečí a nemohou v této zlé době chránit své manželky a statky.⁵⁸

Den po korunovaci, v úterý 24. května, do Kutné Hory napsali, že J. M. král uherský Matyáš byl na sněmu vyhlášen za českého krále a potom v kostele sv. Víta podle starobylého způsobu kardinálem Ditrichšteinem slavně korunován.⁵⁹ Více se o korunovačním aktu nerozepisují, pouze přidávají, že byl král po korunovaci veden přes palác do soudní světnice, kde měl on a nejvyšší zemští úředníci každý svou tabuli, ke které si zvali své hosty. Podotýkají, že se korunování odehrálo nahoře na zámku i dole v pražských městech v klidu a nikomu

⁵⁵ Archiv UK, fond Rukopisy odd. II Bachmanova inventáře, A 13/b, fol.371 r.

⁵⁶ SOkA Kutná Hora (dále SOkA KH), fond Archiv města Kutná Hora (AMKH), aktová sbírka 6536.

⁵⁷ SOkA KH, fond AMKH, aktová sbírka 6536 A 14.

⁵⁸ SOkA KH, fond AMKH, aktová sbírka 6536 B 23.

⁵⁹ SOkA KH, fond AMKH, aktová sbírka 6536 B 25.

nebylo ublíženo ani na zdraví, ani na statku, ačkoli se toho všichni obávali. Zpráva končí žádostí o zaslání koní a vozu, aby se vyslanci mohli vrátit zpět domů a omluvou, že neposlali zprávu dříve „*že posel tak dlouho domů se nenavrací je tím, že po tyto tři dny sváteční žádný z města ani do města nepouštěl, jak vašim milostem o tom předešle psano jest*“. Většina zpráv není podepisována jmenovitě, pouze slovy „*Vášich milostí vyslanci*“. Po 24. květnu již žádné další zprávy zasílané z Prahy v archivu nejsou, pravděpodobně se všichni šťastně vrátili domů.

Zprávy a dopisy jsou doplněny ještě několika jednotlivinami. Jedná se o poznámky o průběhu jednání na generálním sněmu po jednotlivých dnech a seznamy artikulů a požadavků, které zde byly probírány. O korunovaci není v této aktové sbírce už žádná další zmínka.

Diarium z Třeboňského archivu

J.B.Novák v komentáři ke Sněmům českým uvádí „*O dalším jednání tohoto památného dne a o slavnostech korunovačních uvedu zde zprávu, která se zachovala ve schwarzenberském archivu v Třeboni o sign.: Hist. č. 6234 v souvislosti se zprávami o událostech od 18. května do konce sněmu, jichž užívám v kapitole další. Měl jsem jen neúplnou kopii této relace, vzniklé po skončení sněmu, a teprve nyní se mi laskavostí třeboňského archiváře dra A. Markuse dostalo úplného opisu. Zpráva ze dne 23. května líčí tak pěkně a živě události tohoto dne a přináší leckde i proti druhým zprávám, v tomto svazku otištěným, nové podrobnosti, že jsem se odhodlal otisknouti ji zde in extenso, místo abych svými slovy dokončil tuto kapitolu*“.⁶⁰ Tato zpráva, sepsaná v češtině, je v Třeboňském archivu uložena dodnes.⁶¹

V inventáři se uvádí, že jde o výtah z pamětního záznamu, z jakého a kdo je jeho autor se mi zjistit nepodařilo. Jedná se o relaci, která popisuje, co se dělo na pražském sněmu ve dnech 18. – 23. května 1611, bez úvodu či nějakých souvislostí s původcem. Na prvním listě je německá poznámka, vlastně regest, ten pouze uvádí, že se jedná o relaci z volby a korunovace krále Matyáše a co všechno se okolo toho událo. Na samém konci textu je poznámka, čtyři písmena, snad písařův autograf. Novák má pravdu, že svědectví je cenné především proto, že autor uvádí informace, které v oficiální Závětově verzi zaznít nemohly, jako například popis uzavření Prahy a všechna bezpečnostní opatření, ne nepodobná stannému právu. Co je

⁶⁰ J. B. NOVÁK, *Sněmy české*, svazek XV., předmluva k II. dílu.

⁶¹ SOA Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659(1696), sign. 6234, inv.č. 7827, Květen 18.-23.(1611) Praha, Výtah z pamětního záznamu průběhu rezignace Rudolfa II na český trůn a volby a korunovace Matyáše českým králem. Soudobý opis, pap, 6 listů, čes. Na prvním listu později nadepsáno: *Relation wegen erwöhl- und crönung Königs Matthia zum bohmb. König undt was darbay Andlassend . No.64.*

pro nás asi nejcennější, je zmínka o králově přijímání podobojí „A bylo králi posluhováno nejprve svátostí těla Páně, a potom v sklenici víno mu se ku pití podalo“⁶², které se ostatní relace vyhýbají, tedy až na Slavatu, ten je přímo popírá.

Domažlické diarium

Krátké poznamenání, co se od středy po sv. Dorotě zde v Praze dalo je název jedné ze zpráv, uložených v SOkA Domažlice, ta je dodatečně vevázána do jedné z dochovaných městských knih.⁶³ Tyto relace vydal Václav Hanka v edici *Correspondenz zwischen Kaiser Rudolf, dem Ungarischen Könige Matthias, den Erzherzogen Leopold und Albrecht*.⁶⁴ Jedná se o konvolut zpráv od různých osob, doručených do královského města Domažlic, a to nejen z Prahy. Jejich obsahem je vše, co se událo okolo vpádu Pasovských. Některé relace jsou datovány den pod dni, odtud název diarium. Záznamy končí již 27. února. Otázkou zůstává, zda existovaly a kde jsou dnes uloženy zprávy i z období sněmovního zasedání a královské korunovace.

Fürstenberské diarium

Fond Velkostatek Křivoklát v SOA Praha by měl skrývat záznamy, označené v edici *Sněmy české* jako Fürstenberské diarium, což má být rukopis z Fürstenberské knihovny.⁶⁵ Po nahlédnutí do inventáře i rejstříků k fondu zatím nebylo nalezeno.

Chaos rerum memorabilium

Pražské diarium, uložené v Archivu hlavního města Prahy,⁶⁶ obsahuje pouze opisy, či spíše výpisky z původního, v roce 1945 shořelého rukopisu. Podle soudobých poznámek na opisech se jednalo o podklady pro *Sněmy české*, jsou zde odkazy na jednotlivé dokumenty později v edici uvedené. Stylem a vyhotovením odpovídají poznámkám, které najdeme na opisech z vídeňských archivů, uložených v NA. Výpisky z folia 442 ze dne 13. dubna 1611 začínají záznamem o zahájení jednání na sněmu a končí foliem 447 ze dne 26.-27. dubna, kde je

⁶² SOA Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659(1696), sign. 6234, f. 448v.

⁶³ SOkA Domažlice, fond Archiv města Domažlice, Kniha obecních snešení a paměti (Snessenii Obecnii od leta Panie MDLXXXIo) (1487)1581 – 1631, stará signatura A I, fol. 329- 362. (Fond se nyní nově pořádá!)

⁶⁴ Václav HANKA, *Correspondenz zwischen Kaiser Rudolf, dem Ungarischen Könige Matthias, den Erzherzogen Leopold und Albrecht, dann den Herren Wenceslaw von Wchynicz und Adolf von Althan in Betreff des passauischen Kriegsvolkes*, Praha 1845, s. 47-69.

⁶⁵ SOA Praha, fond Velkostatek Křivoklát, odd. Starý a Nový archiv 1378 – 1929.

⁶⁶ AHMP, fond Sběrka rukopisů, sign. 323, fol. 442 - 448. Podle *Soupisu rukopisů chovaných v archivu král.hlav. města Prahy (část I.)*, Praha 1907, který vytvořil Jaromír ČELKAKOVSKÝ, se celým názvem uvádí na s. 51 pod číslem 30 jako *Chaos rerum memorabilium magistri Jacobi Wczelini, civis et cancellarii Antique urbis Pragensis* – snůška akt a dopisů v originálech i kopiích z XV. až XVII. století.

zmínka o tom, že se „*J.Mt. král. zase ráčila hnouti z Starého Města Pražského nahoru na Hradčany se dvorem svým a jest slavně vyprovázen nahoru*“. K samotnému obřadu korunovace se žádné poznámky z rukopisu nedochovaly, dá se však předpokládat, že v něm určitě nějaké byly.

Vídeňské diarium tzv. Wiener diarium je opět název, použitý ve Sněmech českých, dokonce je rozděleno na první a druhé, ale vysvětlující poznámka J. B. Nováka uvádí, že se vždy jednalo pouze o diarium jedno, bylo psáno několikerou rukou a obsahovalo originální listy, koncepty, opisy akt a korespondence či zprávy o událostech.⁶⁷ Ty z roku 1611 začínaly na foliu 119 ze dne 29. ledna 1611, které je nadepsáno slovy *Verzeichnuss, was täglichen auf der ieczigen behaimbischen landständen Zusammenkunft zu Prag fürgangen und gehandelt worden*. Svazek, ve Vídni nyní vedený jako rukopis, je uložen v HHStA.⁶⁸ Všechny dokumenty jsou dodatečně svázané do kožených desek, není dodržen chronologický postup, musí se hledat. Antonín Gindely pravděpodobně pracoval také s tímto Diariem, ačkoliv je popisuje jiným názvem.⁶⁹ Rukopis byl přečíslován dne 11. 5. 1982. Folio 119, na které odkazuje Novák, je dnes folio 112. Popis korunovace je ve svazku obsažen třikrát, v pozměněném znění a v jiném rukopise. O korunovaci se krátce píše na fol. 353-355, doslovný přepis viz *Sněmy české 2/č. 479*. Bezprostředně na tento popis navazuje na fol. 355 přepis Matyášova reversu. Další část s relací o korunovaci s nadpisem *Aus Prag von 23 May 1611* je na fol. 375v-378r, ta je více popisnější, zdůrazňuje například ještě více posílenou obranu města v noci a ráno před korunovačním dnem. Za zmínku stojí poznámka o hlasité střelbě během a po korunovaci, jak ta se asi líbila starému císaři, to že se dá snadno posoudit. Samozřejmě nechybí zmínka o přepychovém jednotném oblečení královských mušketýrů a trabantů. Zpráva končí poznámkou o výplatě Pasovských a přáním, aby se tato země přišla „*zu gutem friden*“. Že nebyly zprávy přepisovány do jednoho sešitu z jiného zdroje chronologicky, dokazuje následující zápis *Aus Wien von 19. May 1611*. O šest dní později, na fol. 403v - 404r *Aus Wien von 29. May Anno 1611* je zaznamenána krátká noticka o tom, jak dorazil rychlý posel s radostnou zprávou, že „*císař a král se srovnali a dne 23. byl ten*

⁶⁷ Srovnej J.B. Novák, *Sněmy české XV*, úvod k části 2 *O pramenech a edici*.

⁶⁸ HHStA Vídeň, rukopis pod sign. AT-OeStA/HHStA HS W 57 Bd. 2 (stará signatura MS 108/II)– obsahuje akta, opisy listin, mandátů a novin se zpravodajstvím z celého roku 1611, které se týkají budoucího českého krále Matyáše, noviny z Vídně, Prahy a Vratislavi. Do svazku jsou vlepeny také noviny *Newe Zeitungen* s barevným obrázkem, označené jako fol. 444. Černobílá dělená rytina, kterou známe z tisku J. Závěty, *Korunování*, je označena jako fol. 445.

⁶⁹ Ve své knize *Rudolf II. und seine Zeit* používá A. GINDELY jako pramen *Diarium über diese Ereignisse*, uložené ve „Wiener Staatsarchiv“. Srovnej J. B. Novák, *Sněmy české XV*, úvod k části 2 *O pramenech a edici*.

uherský také českým korunován“. Co se pražské korunovace týče, jsou do svazku vevázány ještě dva jednostránkové dobové tisky s rytinami, podrobně je popisují v kapitole *Obrazové prameny*.

Pavel Skála ze Zhoře (1583 – asi 1640) byl v době korunovace žateckým měšťanem, členem rady města, kde zastával různé úřady a také zastupoval Žatec na zemských sněmech. V době českého stavovského povstání se stal v Praze úředníkem direktoria a později pracoval ve službách českého krále Fridricha Falckého, se kterým po bělohorské porážce odešel ze země.

V roce 1865 byl v Praze vydán první díl jeho *Historie české*, ve kterém je sepsán sled událostí roku 1611. Matyášův příjezd do Prahy, jeho uvítání, stěhování na Hradčany, příjezd kardinála Ditrichšteina a nakonec samotná korunovace, vše doplněno o zpravodajství z probíhajících jednání včetně obsahu reversů a výčtu jednotlivých artikulů podaných různými stranami. *Slavné korunování Matyáše na krále českého* je vypsáno do jednoho odstavce s odkazem, že „*poctěn byl korunou českou dle starobylého a chvalitebného obyčeje a zvyku téhož království*“. Je zaznamenána přítomnost všech tří biskupů a arciknížete Karla, spolu s knížetem lehnickým a všechna poselství, papežské, španělské a florentské „*s nimiž se všemi po korunování v soudné síni stolil a až do 9. hodiny na noc vesel byl*“.⁷⁰ Následuje poznámka o tom, že císař Rudolf „*v pokoji svém smutně truchlil*“ a byl tak zbaven své důstojnosti, když všemu jen zdálky musel přihlížet „*k čemuž ho zlé a neupřímné rady jesuitské přivedly*“. Pak ještě následuje zmínka o tom, jak dlouho korunovace trvala a že byly rozhazovány korunovační mince, jejichž popis je připojen. Zajímavá je zmínka o přání, které novému panovníkovi odevzdal doktor Jan Jesenius (viz kapitola tištěné prameny).

Jan František Beckovský (1685 – 1725) byl kněz řádu křížovníků s červenou hvězdou. Jeho knihu *Poselkyně starých příběhů českých, obrazy ze života českého lidu*, jsem chtěla zařadit k dobovým pramenům vzhledem k poměrně krátkému časovému odstupu od událostí roku 1611. Bohužel právě kapitola o korunovaci císaře Matyáše se v rukopisu nedochovala. V edici, kterou vydal roku 1879 Antonín Rezek, je uvedeno, že nebyla objevena ani část konceptu ani žádná část originálu vztahující se k událostem okolo vpádu Pasovských

⁷⁰ Pavel SKÁLA ze Zhoře, *Historie česká*, I. díl, 1602 – 1616, (ed. Karel TIEFTRUNK), Praha 1865, s. 324-325.

a následnému sněmu, zakončenému korunovací.⁷¹ Desátá kapitola začíná druhým dnem po korunovaci a pokračuje popisem bratrského vyrovnání a holdovací cesty do Slezska.

2.1.3. Paměti a anonymní rukopisy

Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1572-1652)

Úřední kariéra Viléma Slavaty začala roku 1600, kdy byl jmenován královským maršálkem. Od roku 1604 byl karlštejnským purkrabím a dva dny před samotnou korunovací obdržel od císaře Rudolfa II. jmenovací listinu, kterou mu později (v roce 1612) potvrdil ještě císař Matyáš II. Podle této listiny, dnes uložené v rodovém archivu Slavatů, byl v sobotu 21. května 1611 jmenován nejvyšším komorníkem a maršálkem císařského dvora a zároveň přisedícím většího soudu zemského v Čechách.⁷² Všechny záznamy, které se o Slavatovi u příležitosti korunovace zmiňují, uvádějí, že zastával při korunovačním obřadu místo karlštejnského purkrabího. Úkolem tohoto úředníka bylo doprovodit korunovační klenoty z Karlštejna na Pražský hrad, opatrovat je až do okamžiku korunovace a následně se o ně po skončení všech obřadů postarat. Koruna a ostatní klenoty se však nacházely v době korunovace na Pražském hradě již od 7. února, kdy byly převezeny na Hradčany do kaple sv. Václava, a zde uschovány před postupujícím pasovským vojskem, které dobývalo Čechy od jihu. Mělo je střežit 200 mušketýrů.⁷³

O svém životě zanechal Slavata pozoruhodné svědectví, soubor rukopisů, v současné době roztroušený po českých i zahraničních archivech. Tyto paměti uspořádal a nejprve ve Vídni, později v Praze, vydal Josef Jireček.⁷⁴ Celé Slavatovo dílo obsahuje čtrnáct knih, rozdělených ještě na samostatné díly. Knihy se v rukopisech a opisech asi nejlépe zachovaly v rodovém archivu Slavatů, který je nyní uložen v SOA Třeboň na zámku v Jindřichově Hradci. Zde

⁷¹ Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých II*, svazek druhý (1608 – 1624), Praha 1989, s.471.

⁷² SOA Třeboň, odd. Jndřichův Hradec, fond Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka 1407 – 1728 (1780), Listiny inv.č. 28. Opis této listiny nalezneme taktéž v SOA Třeboň, fond Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Rožmberka, karton 17, sign. III A, invč. 114. Listinu vydal císař Matyáš v pondělí po svatém Diviši (9. října) v roce 1612 na žádost Viléma Slavaty. Potvrzuje mu, že obdržel dne 21. května 1611 od císaře Rudolfa II. jako výraz díků a úcty za veškeré zásluhy a služby úřad nejvyššího komorníka, místo sudího u vyššího zemského soudu, úřad maršálka a byl mu svěřen hrad Karlštejn s korunovačními klenoty a všemi privilegii. Tato listina se pravděpodobně v originále nezachovala a tak si Slavata vyžádal o rok později podpis její confirmaci. Ve stejném roce (1612) se Slavata stal prezidentem české komory.

⁷³ Wilhelm Peter ZIMMERMANN, *Relatio, Ausführlicher Bericht*, fol. AII.

⁷⁴ Josef JIREČEK, *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka...* od L. 1608-1619, II. díl, Praha 1868.

ze souboru čtrnácti knih chybí pouze druhá a desátá.⁷⁵ Slavatovy paměti nejsou psané chronologicky, velice špatně se v jeho rukopisech orientuje, sám Slavata k nim psal několik orientačních vysvětlivek, které ještě Jireček ve své edici upřesnil. Při hledání kapitoly o pražské korunovaci vyšlo najevo, že ačkoli inventář z Jindřichova Hradce vykazuje knihu druhou, nejedná se o dílo, na které sám autor odkazuje větou „*o čemž jak jest se to vše dalo, v mém spisování v knize druhé v dílu sedmém obšírně se nachází,*“ tedy přesněji část popisující vpád Pasovských, příjezd krále Matyáše s vojskem do Čech, jeho korunovaci na českého krále a smrt císaře Rudolfa II.⁷⁶ Tato druhá kniha, popisující výše zmíněné události, je uložena v MZA v Brně, kam se dostala s tzv. Cerroniho sbírkou.⁷⁷ V Jindřichově Hradci se ještě dochovaly části pamětních knih přeložených do němčiny, stejně tak jsou k nalezení německé překlady Slavatových pamětí ve vídeňské knihovně.⁷⁸

Jirečkova edice v kapitole, která popisuje slavnostní vjezd Matyáše do Prahy a jeho korunovaci, odkazuje čtenáře k jinému prameni, konkrétně k níže uvedeným tiskům Závěty ze Závětic s vysvětlením, že obě pasáže ze Slavatova textu záměrně vypouští a v edici uvádí pouze místa, potřebná pro pochopení souvislého sledu událostí.⁷⁹ Dalo by se tedy předpokládat, že Závětův popis korunovace je velmi přesný a Slavata jej doslovně, jak píše Jireček, „*ve spis svůj položil*“, tedy se s ním ztotožnil a nebál se ho do svých Pamětí převzít. Vzhledem k tomu, že jeho povinností byla starost a péče o korunovační klenoty, nemohl vidět průběh celé korunovace (zvláště králův příjezd, nástup hostů, příchod duchovních apod.), a tak mu tento oficiálně vydaný tisk zřejmě dobře posloužil jako předloha, nehledě na to, že Slavata psal své paměti s mnohaletým časovým odstupem a na Závětův tisk se plně spolehnul. Při porovnání obou popisů korunovace je nutno konstatovat, že se Jireček ve své ediční poznámce nemýlil a Slavata Závětu většinou „opsal“, a to včetně popisu příprav na korunovaci, vojenské situace v Praze a Matyášova reversu, nelze ale tvrdit, že doslovně. Za prvé je třeba poznamenat, že se přepis ve Slavatových pamětech od Závětova tisku liší v drobných maličkostech, kdy se jedná o přehlédnutí opisovače, např. záměnu písmen či slovosledu a občasného vynechání písmene či celého slova. Také při některých zdlouhavých

⁷⁵ SOA Třeboň, fond Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka 1407 – 1728 (1780), inv. č. 84.

⁷⁶ Josef JIREČEK, *Paměti I.*, s. 51.

⁷⁷ MZA Brno, fond G 12 – Cerroniho sbírka, kniha 352, *Manuscriptum Guilhelmi Comitis e Slavatae de rebus sui temporis in Bohemia*, inv.č. 468, papír, 582 pp, česky, 31 x 19,5 cm, vazba kožená původní.

⁷⁸ Na knihy, uložené ve Vídni odkazuje Josef JIREČEK, *Paměti I.*, s. 29-30, dosud neověřeno.

⁷⁹ Josef JIREČEK, *Paměti I.*, s. 16-17. Jedná se o tisk Jiřího ZÁVĚTY ze Závětic, *Korunování Jeho Milosti Matyáše krále uherského ec.*, Knihopis č. 17 164, podrobněji o autorovi a jeho tisku přímo v kapitole Literární popisy korunovace .

popisech rozestavení vojska, jeho výzbroje, různého oblečení, při jmenování jednotlivých osob a jejich šlechtických predikátů je text o několik slov krácen bez vynechání toho podstatného. K další z úprav došlo při uvádění časových údajů, Závěta používá v textu údaje na celém a půl orloji, Slavatův rukopis uvádí většinou celé hodiny. Ten, kdo tisk do rukopisu přepisoval, se mnoho nezdržoval členěním textu, zpočátku nejsou oddělovány jednotlivé události ani odstavce, jak je tomu u Závěty. Je možné, že byl text písaři diktován. Rukopis byl při pozdějším používání opatřen po stranách tužkou psanými poznámkami v češtině i v němčině, které text rozčlenily do jednotlivých úseků podle líčení událostí. Písmo je značně odlišné a svým charakterem zapadá až k přelomu 18. a 19. století. Pouze jedenkrát je autorem přímo do přepisovaného textu vložena poznámka pod čarou, jedná se o osobní komentář k přiloženému Matyášovu reversu, konkrétně jeho čtyřem artikulům, s odkazem na obsírnější vysvětlivky, které autor rozepisuje až v devátém díle.

Ústní slib, učiněný podle Závěty těsně před vložením koruny na Matyášovu hlavu, tedy králova odpověď „Chci“ na dotaz nejvyššího purkrabího, zda dodrží všechna práva, privilegia, svobody etc., je uveden až po vložení koruny na Matyášovu hlavu.⁸⁰ To by ale odporovalo všem dříve stanoveným pravidlům. Slavata přímo píše, že korunu posadil na hlavu králi pan kardinál spolu s biskupy a nejvyšším purkrabím hned po odříkání modlitby, teprve poté je do jeho textu vložen popis králova slibu.

Při popisu svatého přijímání Slavata zdůrazňuje, že Matyáš přijímal pod jednou, Závěta se tomuto slovu vyhýbá, oba ale přiznávají, že král byl odcloněn od ostatních přihlížejících červenými rouchy.⁸¹

Další rozdíl je patrný při popisu korunovačních ražeb, kdy Slavata uvádí pouze dvě mince, zlatou a stříbrnou, Závěta tři a ještě přidává scénku s královým úsměvem nad chtivým davem a jeho šarvátkami o rozhazované peníze.⁸²

Královská kuchyně je Závětou popisována jako provizorní stavení postavené právě pro příležitost korunovace, Slavata k tomu ještě poznamenává, že kuchyně císařská vařila pouze pro císařův dvůr a proto musela být zřízena ještě jedna pro krále a korunovační hosty. Svými

⁸⁰ J. Závěta, *Korunování*, fol. G III r.

⁸¹ J. Závěta, *Korunování*, fol. H III r.

⁸² J. Závěta, *Korunování*, fol. H IV r.

slovy také popisuje hodování a pití vína na nádvoří mezi vojáky a dvořany. Samotnou královskou tabuli zase opisuje ze Závěty.⁸³

Z výše uvedeného vyplývá, že Slavata sice použil Závětův tisk jako základ svých pamětí, ale neopsal jej doslova, jak uvádí Jireček, naopak některé části takticky vynechal a jiné podle svého názoru na věc upravil.

Mikuláš Dačický z Heslova (1555-1626) ve svých Pamětech navazuje na záznamy svých předků, vedených skoro nepřetržitě od doby vladislavské, které sám přepsal, uspořádal a také okomentoval. To vše pak doplnil vlastními zápisy, ty pak vedl až do své smrti. Paměti Dačického v rukopisné podobě nalezneme v několika exemplářích, nejúplnější redakci pak v knihovně Národního muzea.⁸⁴ Tiskem byly vydány poprvé až v 19. století Antonínem Rezkem, před ním publikoval některé vybrané pasáže František Palacký.⁸⁵ O slavnostním vjezdu Matyáše do Prahy v březnu 1611 i o jeho korunovaci podává Dačický krátké svědectví, z textu, otištěného v edicích ale nevyplývá, zda byl také přímým účastníkem těchto událostí. O Dačickém, jeho životě a hlavně díle nejlépe hovoří Josef Janáček v úvodu poslední edice pamětí, vydané J. Mikulcem v roce 1996.

Jindřich Hýzrle z Chodů (1575-1665) císařský důstojník a dvořan, psal své paměti nejprve německy, později je přepracoval do českého jazyka, ty už nedokončil, zato ale k těm německým s názvem *Reiss-Buch und Leben* ještě v závěru svého života připsal pokračování.⁸⁶ Tato německá verze je zdobena barevnými ilustracemi, o kterých se více rozepisuje Jarmila Vacková v komentáři k vydané edici.⁸⁷ K Matyášovi se vztahují hned dvě z nich, slavnostní uvítání uherského krále před branami Prahy a samotný akt korunování ve sv. Vítu. Hýzrle zřejmě nebyl přímým účastníkem korunovace, protože tou dobou byl vyslán do Českých

⁸³ J. Závěta, *Korunování*, fol. I II r.

⁸⁴ Podrobněji k rukopisům Dačického pamětí J. Mikulec v ediční poznámce na s. 305. Rkp. sign. V C 11.

⁸⁵ Edice: František PALACKÝ, *Výpisy z pamětí p. Mikuláše Dačického z Heslova* in: Časopis Českého musea č. 1/ 1827, č. 2/ 1828, č. 3/1829; Antonín REZEK, *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova I a II*, Praha 1878 a 1880, s. 231-237/ I; E. PETRŮ-E. PRAŽÁK, *Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda-Paměti*, Živá díla minulosti 9, Praha 1955, s. 327-328; nejnověji Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, Praha 1996, s. 174.

⁸⁶ Česká verze rukopisu je uložena ve sbírce rukopisů NA, sign. A 215. Hýzrle tento česky psaný životopis sepsal až v roce 1614, ale končí cestou do Francie a Anglie v roce 1607, dál své zážitky nepopisuje. Ty nalezneme pouze v německé verzi rukopisu pod názvem *Heinrich Hiesserle von Chodaw (Jindřich Hýzrle z Chodů, Chodova): Reiss-Buch und Leben*. Tato je uložena v knihovně Národního muzea, sign. VI A 12, je digitalizována a přístupna přes internetový portál Manuscriptorium.

⁸⁷ Věra PETRÁČKOVÁ, Jan VOGELTANZ (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.

Budějovic k rakouskému vévodovi Leopoldovi, biskupovi pasovskému, dohlížet na rozpuštění jeho lidu a odjezd biskupa do Pasova.⁸⁸ Ke korunovaci však má v rukopise celostránkovou ilustraci na foliu 81r. (viz příloha č. 1, popis v kapitole o obrazových pramenech). O sporu a vyrovnání mezi oběma velkými potentáty, jak se o císaři a králi Hýzrle vyjádřil, psát nechtěl s poukazem na skutečnost, že jeho zápisky se týkají příhod spojených s jeho osobou. Korunovaci tedy nepopsal, ale později podrobně popisuje pohřeb Rudolfa II, který, jak zdůrazňuje „na vlastní oči viděl“. Rukopis české verze Hýzrlových pamětí, uložený v NA, končí rokem 1607.⁸⁹

Václav Březan (1568 – asi 1618) rožmberský archivář a knihovník ve svém pětisvazkovém díle *Historie rožmberská* popsal život posledního Rožmberka Petra Voka, který se ještě dožil Matyášovy královské korunovace (zemřel v listopadu 1611), ale pro osobní účast na jednáních o vyplacení pasovského vojska se do Prahy vůbec nedostal. Podle Březanových poznámek ve dnech okolo korunovace usilovně jednal se všemi stranami na Třeboni.⁹⁰ O událostech v Praze se tedy rožmberská kronika nezmiňuje.

Extrakt z Vídeňského archivu

Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni uchovává německy psaný dvoustránkový rukopis s názvem *Extractus Coronationis Mathiae II anno 1611*,⁹¹ uložený ve fondu úřadu nejvyššího hofmistra, ve kterém není uveden ani autor, ani zdroj, ze kterého bylo čerpáno. Popisuje pouze malou část korunovace, konkrétně příchod duchovních od kaple sv. Víta k velkému oltáři těsně před příjezdem krále Matyáše, jmenovitě pak čtyři probošty a pět biskupů. Při porovnání se Závětovým českým tiskem shledáme pouze drobné odchylky, po srovnání s jeho německou verzí je jisté, že se jedná o doslovný opis včetně zkratk.⁹²

Rukopis je psán na přeloženém archu papíru s vodoznakem, který zobrazuje biskupskou mitru a pod ní zavěšenou trubku. Právě podle této trubky umístěné pod biskupskou mitrou by vodoznak ukazoval na biskupství Lüttich, konkrétně trubku mělo v tuto dobu ve znaku

⁸⁸ Leopold byl ještě 26. května v Budějovicích, jak dokazuje jeho dopis hraběti von Barunschweig. *Briefe und Akten IX.*, č. 209, s. 501.

⁸⁹ NA, Sběrka rukopisů, sign. A 215.

⁹⁰ Václav BŘEZAN, *Životy posledních rožmberků*, ed. Jaroslav PÁNEK, Praha 1985, s. 624-627.

⁹¹ ÖStA-HHStA, Fond Obesrsthofmeisteramt, Ältere Zeremonialakten (1562 – 1836), *Extractus Coronationis Mathias*, 1611.05.23, sign. ÄZA 2-1.

⁹² J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. C III v - C IV r.

hrabství Horn.⁹³ Ve Svaté říši římské bylo lüttišské biskupství podřízeno arcibiskupství kolínskému (*Sufragambistum des Erzbistum Köln*). Po roce 1559 bylo v rámci habsburského Nizozemí podřízeno nově vzniklému arcibiskupství v Mechelen (dnešní Belgie). Arnošt Bavorský (1554-1612) byl v letech 1583-1612 kolínským arcibiskupem, tedy také jedním z kurfiřtů. Je možné, že tzv. *extract* byl pořízen právě na papíře lüttišského biskupství pro potřebu kolínského arcibiskupa. Podle všech dostupných příruček se mi filigrán přesně určit nepodařilo, konzultace se znalci zatím žádný výsledek nepřinesla.

Rukopis z fondu ČDK – Korunovace českých králů⁹⁴

Mezi dokumenty z České dvorské kanceláře najdeme několik svázaných listů, nadepsaných *Königliche Crönung Matthia edita Praga Ao 1611 in 4to* [quarto] *Georgii Zawieta von Zawietitz*. Bez nějakého bližšího vysvětlení původu, bez podpisu, pouze s archivářskou poznámkou, že se věc týká roku 1611 a Království českého. Na pěti stranách rukopisu (2 listy přeložené a svázané růžovou šňůrkou) se nejprve píše o způsobu, jakým byli pozváni zástupci slezských stavů na generální sněm, kdo mezi nimi jmenovitě byl a proč nedojeli včas do Prahy. V textu je uvedeno, císař adresoval 29. března dopis nejvyššímu hejtmanovi ve Slezsku vévodovi Karlu II. z Münsterberku s instrukcí o svolání generálního sjezdu a se žádostí, aby do Prahy byli vysláni zástupci Slezska. Seznam těchto zástupců ze Slezska, kteří dorazili na sněm, je pro nás cenný, v žádném z dalších pramenů jsem jej nenašla. Pak už pokračuje popis samotné korunovace, podle nadpisu soudím, že se jedná popis, vyhotovený podle některého Závětova tisku. Ten ale ve svém *Korunování* pozvánky pro slezské stavy na sněm a seznam účastníků, kteří dorazili do Prahy, nepopisuje. Vzhledem k tomu, že se nikde neuvádí zástupci lužických ani moravských stavů, lze předpokládat, že spis vznikl pro potřebu některého ze slezských pánů.

Opisy z Vídně, uložené v NA

Na počátku 20. století bylo do vídeňských archivů vysláno několik pracovníků z řad historiků, kteří měli za úkol z fondů Haus-, Hof- und Staats Archivu opisovat pro český Zemský archiv důležité dokumenty. Těchto opisů, ať už zregestovaných či pouze kolacionovaných je

⁹³ Gustav SEYLER, *J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch*, I. díl, 5. odd. Bistümer, Norimberg 1881, tab. 168, s. 101. Hrabství Horn připadlo do majetku lüttišského biskupství v roce 1568 viz Wilhelm Karl von ISENBURG, *Europäische Stammtafeln*, Band XVIII (Tafel 62-65).

⁹⁴ NA, fond ČDK - spisy, Korunovace českých králů, ič. 558, karton 5, sign. I.A2., *K. böhm. Krönung des König Mathias. 1611.*

v NA několik krabic.⁹⁵ V jedné z nich, s razítkem *Vídeň Státní archiv 1481 – 1619 reg.* se nacházejí opisy záznamů ze slavnostních korunovací. Záznam o korunovaci krále Matyáše je vyhotoven na sedmi stranách, na konci opisu opatřen poznámkou „*Coll Novák 29.1.1910*“, zároveň je ale na titulním a třetím listě otištěno kulaté razítko s textem *Kopírováno pro Archiv český 1924*. Nadpis zní *Beschreibung der Krönung des Königs Mathias II in Prag*, pod nadpisem pak připsáno tužkou: *Die Ceremonien bei der Krönung des Königs Mathias zur Könige von Böhmen*. Při svém pobytu ve Vídni jsem se snažila dohledat fond, ze kterého byl opis pořízen podle poznámek odkazujících na *Bohemia fase 14*, nic takového ale HHStA nenabízí. Dokonce jsem byla vídeňskými archiváři odkázána na skutečnost, že některé kartony byly předány do Prahy a tyto dokumenty už ve Vídni nemají. Vzhledem ke složitosti archivní rozluky, poznamenané ještě událostmi II. světové války se zřejmě již nepodaří tento karton s originálem popisu korunovace dohledat. Nehledě na to, že již na opisu je poznámka, že se jedná o opis z kopie!

Dokument o rozmístění vojska

Při pátrání po Kutnohorském diariu v SOkA Kutná Hora mne pracovnice archivu upozornily na dokument nadepsaný *Verzeignis der orden sozu machen auf der Tag Ihr May. krönung wie folget*, uložený mezi dokumenty aktové sbírky Vpád Pasovských.⁹⁶ Jedná se o 16 bodů, ve své době zvaných artikuly, které určují či nařizují, kde budou a v jakém počtu rozmístěny vojenské jednotky, jezdci na koních a děla. Také jak mají být uzavřené vstupy do města, tedy brány a jak rozmístěny hlídky na mostě a na cestách ku Praze. Dokument má dvě strany a mimo výše zmíněného nadpisu žádné další poznámky, které by vedly k určení jeho původu či autorovi. Je ale zřejmým důkazem toho, o čem už informoval ve svém tisku Jiřík Závěta a nebo vyslanec Richard Brömser ve své relaci pro mohučského kurfiřta, kde přímo uvádí, že ačkoliv nebyly všechny dohody a revers podepsány, daly české stavy v pátek ve městě vybubnovat, že korunovace bude ve svátek (Svatodušní pondělí dne 23. května) „*dass jeder zu Hause bleiben, sich mit Lebensmitteln auf etliche Tage und mit Wasser, Steinen, Büchsen und Wehren versehen solle ... es ist als erwarte man für diese Zeit den Feind und öffentlichen Aufstand*“. Bylo to, jako by se v tomto čase očekával nepřítel a otevřené povstání. A tak je vše k tomuto korunování ve znamení starostí a smutku. A proto někteří pochybují, zda je toto

⁹⁵ NA, fond Opisy ze zahraničních archivů - Vídeň. O práci na opisech a jejím rozvržení více František BENEŠ, Sbírká opisů z vatikánských a italských archivů ve Státním ústředním archivu v Praze in SAP 16/1966, s. 519-537.

⁹⁶ SOkA Kutná Hora, fond Archiv města KH, aktová sbírka Vpád Pasovských 1611, sign. 6548/c-4.

šťastný začátek královského panování.⁹⁷ K tomu je třeba doložit ještě kousek textu z třeboňského záznamu o korunovaci „*V městě pak ten den všudy znamenitá varta, zvláště pak na placích a křížovejch ulicích se držela, brány městské celej den byly zavřeny, a žádnéj se do města ani z města nepouštěl. V domích také žádnéj hospodář nesměl vína ani žádného nápoje na řády šenkovati, leč kdo sobě pro něj poslal; in summa tak ticho bylo ve všem městě, jakoby žádného nebylo; nebo rytmistři a hejtmané ustavně semotam všecky ulice projížděli, aby všudy pokoj byl, aby ani soldati ani vobecnej lid něco nezačal, jakož pak i pro opatření židův silná guardia jest ustanovena byla. Též i v následující dny, v outerej a v středu, tatěž opatrnost se dala, a brány se neotvíraly, až tepruva několik hodin na den“.⁹⁸*

2.1.4. Památníky

Dalším pramenem, který dokáže alespoň částečně a v náznacích přiblížit život a prostředí šlechty u dvora, jsou štambuchy, památníky neboli alba amicorum.⁹⁹ Z jejich obsahu můžeme přehlédnout pohyb osob a způsob jejich společenského života. Marie Ryantová uvádí několik památníků osob, které se pohybovaly na začátku 17. století u císařského dvora. Jedním z nich je památník podčíšníka **Kašpara Reifa**, dnes uložený v archivu Národního muzea.¹⁰⁰ Zůstala v něm zapsána řada osob, sloužících spolu s ním v té době u dvora Rudolfa II., a později i u dvora jeho bratra Matyáše. Převažují především zápisy z let 1610 – 1612, přibližující skladbu sloužících z řad šlechty u dvora právě v době korunovace. Řadu zápisů doplňují jejich erby, nalezneme zde také miniatury dam a kavalírů, přibližující způsob oblékání. Jeden z obrázků zachytil služebníky, nesoucí různé nádoby.¹⁰¹ Do památníku je dodatečně vlepena řada rytin z knihy *Emblemata saecularia Theodora de Bry*, vydané ve Frankfurtu n. M. roku 1596.

⁹⁷ Brömserova týdení zpráva HHSta, Reichstagakten, Bd. 103c; NA, Opisy ze zahraničních archivů - Vídeň; CHROUST, *Briefe und Akten*, č.194, s. 466.

⁹⁸ SOA Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659(1696), sign. 6234, inv.č. 7827.

⁹⁹ Památníky jako pramen rozebírá přímo Marie RYANTOVÁ, *Památníky aneb Štambuchy, to jest Alba amicorum*“ *kulturně historický fenomén raného novověku*, České Budějovice 2007. O památnících raného novověku TÁŽ *Odkaz dvorského rostředí ve šlechtických památnících raného novověku*, in: *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, Opera Historica 10, české Budějovice 2003, s. 355 an.

¹⁰⁰ ANM, sign. B č. 11; Marie RYANTOVÁ, *Památník Kašpara Reifa*, in: *Rudolf druhý a Praha*, katalog vystavených exponátů, s. 240.

¹⁰¹ ANM, sign. B č. 11, fol. 73r.

2.1.5. Korespondence

Okolo Matyášovy korunovace se mezi jeho stoupenci i odpůrci rozvinula bohatá korespondence, která je vlastně celá zachycena a většinou i otištěna ve výše uvedených edicích. V části práce o popisu korunovace je z těchto dokumentů bohatě citováno. Dopisy, putující z Prahy na různé světové strany i ty jdoucí opačným směrem, jsou roztroušeny ve všech možných evropských archivech. Jak již bylo výše zmíněno, mnoho z nich najdeme otištěno v různých edicích.

Z **Matyášovy korespondence**, uložené v NA ve fondu ČDK, je důležité zmínit dopis, zasláný Matyášem kardinálovi Ditrichštejnovi (koncept je datován ve Starém Městě pražském dne 12. dubna 1611) ve kterém mu oznamuje, že bude v několika dnech korunován českým králem.¹⁰² Předpokládá, že to bude provedeno podle stejného způsobu, jako tomu bylo u císaře Ferdinanda a také Matyášova otce Maxmiliána a doufá, že při tom bude Ditrichštejn jako olomoucký biskup přítomen. Dále mu oznamuje, že je pražský arcibiskup zdravotně indisponován, nebude tedy schopen vést korunovační obřady a tak očekává, že obřady povede právě kardinál Ditrichštejn.¹⁰³ V NA je uložen koncept dopisu s touto žádostí odeslaný na jeho adresu hned druhý den po zahájení generálního sněmu. Olomoucký biskup byl předtím účasten mnoha státních jednání jako vyslanec císaře či papeže a také se stal zprostředkovatelem dohody mezi Rudolfem II. a Matyášem, když nejdříve po tři roky bezúspěšně vyjednával mezi oběma bratry.¹⁰⁴ Ditrichštejn provázal Matyáše vlastně po celý zbytek jeho života a byl účasten většiny důležitých událostí. V roce 1611 nejen že korunoval Matyáše českým králem, ale v prosinci téhož roku jej oddal s arcikněžnou Annou Tyrolskou ve Vídni a v červnu 1612 ve Frankfurtu jej korunoval římským císařem.¹⁰⁵

¹⁰² NA, fond ČDK – spisy, Korunovace českých králů, i.č. 558, karton 5, sign. IA2., *K.böhm.Krönung des König Mathias. 1611.*

¹⁰³ Benita BERNING, *Nach altem löblichen Gebrauch*, s. 75, MZA Brno, Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov, inv. č. 317, sign. 158/b, kart. 105, fol. 95 r/v.

¹⁰⁴ Joseph HAMMERA-PURGSTALLA, *Khlesl's, leben*, II.díl, s.287.

¹⁰⁵ František z Ditrichštejna (1570-1636) byl kardinálem od roku 1599, olomouckým biskupem byl zvolen později téhož roku, za silné podpory papeže Klementa VIII.. Pro nemoc pražského arcibiskupa jej Matyáš požádal, aby to byl právě on, kdo mu vloží na hlavu korunu. Životopisné údaje kardinála Ditrichštejna viz Mikuláš A. VOIGT, *Leben Franz Fürsten und Kardinals von Dietrichstein*. Mit Anmerkungen und einem Anhang von Fulgentius Schwab Priesbter aus dem Orden der frommen Schulen, Leipzig 1792 (Arcib. olomoucké, Arcidiecézní muzeum Kroměříž, sign. MK I V 56, 15386, dostupné již v digitalizované podobě); SOA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů (G 140) kart. 293 i.č. 899 –od M.A.Voigta a kart 318, i.č. 1174 od J.Kř. Nusse; tamtéž také korespondence mezi Ditrichštejnem a Matyášem. Dále v NA, fond Sběrka opisů z vatikánských a latinských archivů, korespondence kard.Ditrichštejna, kart. 174. Z novější literatury Pavel

Po korunovaci nechal nový český král rozeslat ve dnech 27. a 31. května 1611 dopis, jehož koncept, opatřený nadepsaným rozdělovníkem, se dochoval v NA.¹⁰⁶ Adresován byl braniborskému kurfiřtovi Janu Zikmundovi, dále Jáchymu Arnoštovi Braniborsko-Ansbašskému, Kristianovi a Janu Jiřímu z Braniborska, falckému hraběti Janovi, kurfiřtskému administrátorovi (ten zastupoval nezletilého Bedřicha), falckému hraběti Kristianovi z Anhaltu, Filipovi a Ludvíkovi, zemským hrabatům z Hessenu, Ludvíkovi Mořicovi, knížeti z Würtemberku, bádenskému markraběti a Janu Jiřímu do Saska. Adresáty stejného dopisu byla také města, resp. městské rady v městech jako Bayern, Bamberk, Würzburg, Kolín, Mohuč, Florencie, Benátky a Mantova, a panovníci ve Francii, Anglii, Španělsku, Polsku a Dánsku. Dopisem Matyáš oficiálně oznamuje své korunování na českého krále a doufá v uchování dobrých vztahů s adresáty.

2.1.6. Oficiální zprávy vyslanců

V okolí dvora císaře Rudolfa II., tak jako i u jiných panovnických dvorů té doby, se vyskytovali oficiální vyslanci různých panovníků, vybaveni pro svůj úřad plnou mocí. Vedle nich ve městě žili také různí zpravodajové, ať už veřejně, či tajně, kteří také podávali zprávy svým pánům o situaci a náladě v císařově bezprostředním okolí. Úkolem všech těchto vyslanců bylo zasílat zpravodajství co nejpřesnější, nezkreslená, pokud možno i podložená písemnými prameny, nejlépe opisy různých dopisů a jejich konceptů. Ty si velice obratně různými cestami, i pomocí úplatků, dokázali opatřit. K jejich práci sloužily také různé šifrovací klíče. Jeden z nich, pocházející přímo z této doby, je uložen v HHStA ve Vídni, bohužel není jasné, komu tehdy sloužil.¹⁰⁷ Pošta a zprávy v tehdejší době docházely do okolních zemí se značným zpožděním, proto bylo obvyklé, že ty důležité relace byly odesílány okamžitě po zvláštních poslech, další zpravodajství odcházela pravidelně každý den, jednou za 7-10 dní pak byly odesílány souhrnné tzv. novinové zprávy. Rozebírat práci, postavení, zásluhy a další souvislosti, které pobyt vyslanců u obou dvorů provázely, považují

BALCÁREK, *Kardinál František z Ditrichštejna (1570 – 1636)*, Kroměříž 1990.

¹⁰⁶ NA, fond ČDK – spisy, Korunovace českých králů, ič. 558, karton 5, sign. IA2., *K.böhm.Krönung des König Mathias. 1611.*

¹⁰⁷ AT-OeStA /HHStA, fond MEA, Wahl- und Krönungsakten, karton 9/a, f. 150-151. Klíč není datován, ale vzhledem k okolnosti, že je v něm uveden Matyáš vedle svých bratrů ještě jako arcikníže, musí pocházet z doby před 19. listopadem 1608, kdy byl korunován v Bratislavě uherským králem.

za zbytečné.¹⁰⁸ Pokusila jsem se pouze zaměřit na zprávy, týkající se korunovace. Dosud se nepodařilo do této práce soustředit všechny dochované relace všech vyslanců. Jejich studiu, kvůli roztržitosti dokumentů do různých archivů, bude nutné věnovat pozornost ještě v budoucnu.

Pokud jde o informační systém papežství, tak kuriální světská správa byla v 16 století soustředěna ve dvou úřadech.¹⁰⁹ Consultě (měla zhruba kompetenci ministerstva vnitra) a nově vzniklém státním sekretariátu, který se věnoval zahraniční politice.¹¹⁰ Důvěrnou diplomatickou korespondenci vedl tzv. *segretario intimo*, jeden z papežových osobních sekretářů, později ale potlačený a zcela ovládaný dvěma nepoty.¹¹¹ Každý z nich měl svého osobního sekretáře, tito měli na starosti chod kanceláře, byli zasvěceni do zahraniční politiky, účastnili se jednání s papežem a cizími vyslanci.

Na konci 16. století bylo zřízeno v Evropě čtrnáct nunciatur, z toho čtyři přímo v německo-habsburské oblasti (Praha, Kolín n/R, Štýrský Hradec a Švýcarsko).¹¹² Nunciové byli vybíráni z kruhu vysoké italské šlechty, pro svou kariéru byli školeni v umění diplomacie, ke své činnosti dostávali z ústředí přesné a návodné pokyny. Pravidelné zprávy posílané z Prahy do Říma přibližovali současnou situaci u císařského dvora. Nuncius měl své důvěrníky, celou síť informátorů, zprávy od nich posílal bezprostředně a bezodkladně přímo do Říma, v případě nutnosti i každou hodinu. Podmínkou bylo, aby každá byla podložena pramenem či písemným svědectvím. Relace nepopisovaly pouze to, co se stalo, ale vztahovaly se také k budoucnosti, k tomu co se chystá a očekává. Nuncius měl právo zasahovat do jednání ve prospěch kurie i bez předchozího souhlasu za předpokladu, že tak činí podle nejlepšího vědomí a svědomí a o svých krocích musel okamžitě informovat. Stejně tak, vydal-li se na cesty, měl za povinnost podávat přesné zprávy o svém pohybu. Pro úplnost je nutné dodat, že obyčejná pošta šla v té době z Prahy do Říma 12-16 dní, kurýr pak za příhodných podmínek potřeboval k doručení depeše 10 dní. Proto byl nuncius často odkázán ve svém

¹⁰⁸ Srovnej J. B. Novák, Sněmy české XV, úvod k 1. části *O pramenech a edici*.

¹⁰⁹ Papežská zahraniční politika a činnost papežské kurie je popsána podle knihy Karla STLOUKALA, *Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu XVI. a XVII. věku*, Praha 1925, s.46an.

¹¹⁰ Karel STLOUKAL, *Papežská politika*, s. 46.

¹¹¹ Nepot - *nipot* – jednalo se o synovce, prasynovce, eventuelně bratrance různého stupně příbuznosti, které papež jmenoval během svého pontifikátu do kolegia kardinálů a jejichž nominaci prosadil. Nepotismus zahrnuje rovněž další mužské papežovy příbuzné, kteří získali za jeho přispění důležité funkce ve státní správě či na papežském dvoře.

¹¹² Karel STLOUKAL, *Papežská politika*, s.68nn.

jednání na vlastní úsudek a cit pro vyhodnocení situace, na něm závisel vlastně výsledek celé papežské zahraniční politiky.

Papež Pavel V. měl svého vyslance u dvora císaře Rudolfa, ale také u dvora uherského krále Matyáše. Tím prvním byl **Giovanni Battista Salvago** (1560-1632), biskup sarzanský, který v Praze působil od 21. ledna 1611 až do r. 1612. Podle zpráv, které se dochovaly, se z taktických důvodů korunovace nezúčastnil.¹¹³ U Matyášova dvora byl nunciem **Placido de Marra**, biskup melfský, ten byl dle různých svědectví přítomen ve sv. Vítu. To znamená, že v době korunovace se v Praze nacházeli hned dva papežovi oficiální vyslanci, kteří se samozřejmě předháněli ve věci zaslání zpravodajství. I to, že se každý nacházel u jiného dvora, mělo pro výsledek zpravodajství velký význam.¹¹⁴ V NA jsou uloženy opisy zpráv papežských nunciů z vatikánského archivu a knihovny, i zprávy z dalších italských knihoven. Výzkum vídeňské nunciatury biskupa melfského Placida de Marra z let 1611-16 provedl zemský archivář František Beneš, k vydání edice ale dosud nedošlo.¹¹⁵

Vyslanci světských kurfiřtů se díky situaci stali prostředníky mezi Rudolfem, Matyášem a českými stavy a zúčastnili se vyjednávání o způsobu odstoupení, či přímo o možnosti odjezdu císaře ze země. Postupem času se však diplomaticky zkompromitovali a na korunovací nebyli pozváni. Někteří však dostali přímo příkaz zdržet se účasti na korunovačním ceremoniálu. Z neúčasti vyslanců měl prý císař radost, naopak krále to velmi pohněvalo.¹¹⁶

Saský kurfiřt Kristián II. přímo zakázal svému vyslanci přítomnost na korunovací, chtěl tak císaři dokázat svou oddanost.¹¹⁷ Tento kurfiřt (kurfiřtem byl do 23.6.1611, pak jej vystřídal Jan Jiří I. Saský) měl v Praze svého zpravodaje **Ambrože Pfretzchnera** a dva vyslance, **Marxe Gerstenberga** a **Wolfa z Lüttichau**. Pfretzchner zasílal zprávy již v březnu – první je

¹¹³ O relacích tohoto nuncia J. B. NOVÁK, *O důležitosti zpráv nunciů pro Sněmy české*, Zprávy zemského archivu českého III (1906), s. 512 an.

¹¹⁴ J. B. NOVÁK, *O důležitosti zpráv nunciů pro Sněmy české*, Zprávy zemského archivu českého I (1906), s. 62-95; František BENEŠ, *Sbírka opisů z vatikánských a italských archivů*, s. 519 an.

¹¹⁵ O vydávání edic papežských nunciů Alena PAZDEROVÁ, *Historie a program českého výzkumu nunciatur* in: Bolletino dell'istituto Storico Ceco di Roma I, 1997, s. 41, TÁŽ v referátu *Edice korespondence papežských nunciů u císařského dvora v letech 1592 -1628*, 2004, Dostupná na: Národní archiv, výroční zprávy NA 2005, [cit 2012 -1-6] < <http://www.nacr.cz/sua/vz/mezinaro/2004/pazder3.htm> □. V programu ústavu je zpracovat a postupně vydat zprávy nunciů z let 1594-1628.

¹¹⁶ Bedřich JENŠOVSKÝ, *Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II na základě pramenův archivních*, Praha 1913, s. 80.

¹¹⁷ Peter Ritter von CHLUMECKÝ, *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564 – 1615*, Brno 1862, s. 759.

z 11. března 1611,¹¹⁸ Gerstenberg a Lütichau přijeli do Prahy 15. dubna a ubytovali se v hostinci U Turka, kde již bydlel brunšvický vévoda.¹¹⁹ Tito pánové nejen že posílali do Saska každodenní relace, ale také pro kurfiřta opatřovali kopie různých od dvora odeslaných listů a dokumentů, jak jen bylo možné si je různými, i neoficiálními cestami opatřit. Další zpravodaj, který do Saska posílal pravidelné zprávy, byl **Hans Zeidler**. Jeho dopisy, včetně příloh směřovaly k rukám kurfiřtova tajného rady, Marka Berstenbergera ze Scherrstadtu a Drackendorfu. Již dva dny po korunovaci mu poslal opisy Matyášových dopisů, které nový český král rozesílal kurfiřtům a opis Matyášova korunovačního reversu. V soupisu zpráv ze dne 2. – 12. června píše, že hrabě Rudolf z Tiefenbachu, velitel moravské pěchoty, pořádá večer pro Matyáše banket a ohňostroj. Který večer to bude, neuvádí.¹²⁰

Saský státní archiv v Drážďanech eviduje ve fondech Hlavního státního archivu – Tajná rada (Geheimer Rat) složky, na které upozorňuje Bedřich Jenšovský ve své knize *Politika kurfiřta saského v Čechách a z nichž také bohatě čerpá nejen on, ale i další již výše uvedení vydavatelé edic z té doby.*¹²¹ Knihy obsahují originály a kopie různých konceptů kurfiřtovy kanceláře, přijaté originály listů Rudolfa, Matyáše, českých stavů, říšských knížat a dalších významných osob. Samozřejmě také všechny zprávy kurfiřtských vyslanců s jejich bohatými úlovkami cizí korespondence:

*Erste Buch, Passauises Krigsvolck und desselbe in Österreich, ob der Ens, auch in Beheim und sonderlich in Prage beschehenen Einfallbetreffend / Anno 1610-1611.*¹²² Tato kniha začíná dopisy z října 1610 a končí v dubnu 1611. Přináší zprávy z Prahy, tak jak docházely od jednotlivých zpravodajů. Akta a dopisy, včetně konceptů, jsou svázány do jedné knihy, což bylo v té době obvyklé. Protože se vyslanci a zpravodajové činili a různými cestami si zajišťovali opisy a kopie jiných dopisů a zpráv, je zajímavé sledovat, jak se některé písemnosti uložené v Drážďanech plně shodují se zprávami z Vídeňského archivu, zejména z fondu MEA.

¹¹⁸ SSHD, Geheimer Rat, Loc. 9166/8, fol. 363.

¹¹⁹ Dopis, datovaný 15. dubna 1611 v Praze, který podle rukopisu psal Wolf z Lüttichau, (jakož i ty další zprávy, ale vždy jsou podepsány oběma pány) oznamuje kurfiřtovi jejich příjezd do města. SSHD, Geheimer Rat, Loc. 9167/1, fol. 213.

¹²⁰ SSHD, Geheimer Rat, Loc. 9167/2, fol. 1-6 a fol.18. Riegl ve své knize, vydané u příležitosti korunovace Karla VI., uvádí, že to bylo 12. června a mimo banketu zmiňuje ještě pořádání běhu ke kroužku. Christoph RIEGL, *Das königliche Böhmische Crönungs-Ceremoniel*, Frankfurt a Leipzig 1723, s. 110.

¹²¹ Bedřich JENŠOVSKÝ, *Politika kurfiřta saského*, str. VII.

¹²² SSHD, fond 10024 Geheimer Rat, Loc. 9166/8 *Erste Buch*, Loc. 9167/1 *Anders Buch.*, Loc. 9167/2 *Dritte Buch.*, Loc. 9167/3 *Schreiben, Berichte und Beuehliche*.

Anders Buch, Passauer Akten 1611. Kniha začíná zprávou z 11. dubna 1611. Vevázány jsou také tisky. Mimo jiné popis slavnostního vjezdu Matyáše do Prahy v němčině,¹²³ registry dopisů jednotlivých aktérů jednání z podzimu roku 1610 a zpráva Jindřicha Julia Brunšvického z prosince 1610. *Dritte Buch Die von dem einfall des Passauschen kriegsvolck veruhrsachten Unruhen in Behmen Anno 1611*, která začíná po korunovaci v květnu a dále akta *Schreiben, Berichte und Beuehliche [sic!] den einfall des Passauischen Krigsvolcks in Prag. Item Kriegsvolck so im Ambte Senftenberg mit Geschütz und Munition ankommen sein soll, belang endes Annos 1611*. To už je spíše sešit (62 fol.), do kterého zřejmě byly svázány především instrukce saského kurfiřta a jeho korespondence s pány a správci panství v okolí Drážďan, jak se zachovat po útoku Pasovských na Prahu.

K roku 1611 je nutné přiřadit ještě svazek novinových zpráv, aby byl přehled archiválií úplný. *Zeitungen, so von Praga abgeschickt werden*, což je celý svazek anonymních stručných zpráv s redakcí v Praze.¹²⁴ Jejich obsah je podrobněji zpracován v kapitole o novinách. Několik zpráv, či spíše dopisů, zachycujících poznámky, týkající se Pasovských v Praze, obsahuje také svazek *Ander Buch: Unruhe in Königreich Böhmen*.¹²⁵

Kupodivu se v ani jednom ze jmenovaných svazků nezachoval žádný podrobný popis korunovace, pouze krátké noticky o tom, že proběhla

Falcký kurfiřt **Fridrich V.** z rodu falckých Wittelsbachů byl kurfiřtem v letech 1610-1623, u nás je více znám jako český král pod jménem Fridrich Falcký (1619-1620). V letech 1610-1614 za nezletilého Fridricha vedl kurfiřtskou administrativu falcký hrabě **Jan II. ze Zweibrücken**,¹²⁶ kterému zprávy z Prahy docházely pouze občas (neměl v Praze svého stálého vyslance).

Kurfiřt braniborský markrabě **Jan Zikmund I.** (1572 – 1619) se stal kurfiřtem v letech 1608 – 1619, měl v Praze svého vyslance **Joachima Bernheima**. Ten zprostředkoval výměnu

¹²³ Tisk je bez udání autora, vtištěn byl v Šumanské tiskárně. Předpokládám, že se jedná o tisk podle předlohy Bartolomea Megerleho.

¹²⁴ SSHD, fond 10024 Geheimer Rat, Loc. 10725/3 Zeitungen, so von Praga abgeschickt werden 1611.

¹²⁵ SSHD, fond 10024 Geheimer Rat, Loc. 9168/8.

¹²⁶ Thomas DAMMELHART, *Die Reichspolitik Kaiser Matthias*, s. 27. „Er war Calvinist und übte von 1610 – 1614 die Vormundschaftsregierung für Fridrich V. aus, wobei er sich im sogenannten Administrationstreit gegen seinen lutherischen Onkel Pfalzgraf Philipp Ludwig von Neuburg durchsetzte“, zde odkaz na *Johan II. von Zweibrücken*, in: NDB 10 (1974), s. 514/5.

korrespondence mezi kurfiřtem a Václavem Budovcem z Budova v době, kdy se jednalo především o společnou obranu proti vpádu Pasovských a o obnovení starých dědičných smluv mezi Korunou českou a Braniborskem. Dopis, zaslaný Budovcem kurfiřtovi, je datován 29. března 1611 a obsahuje jeho slib, že ve věci obnovení smluv bude interpelovat na pražském generálním sněmu (zahájen 11. dubna). Zároveň poslal do Braniborska opis reversu vydaného českým stavům Matyášem před vjezdem do Čech a také opis jejich žádosti, předložené Matyášovi.¹²⁷ Další, kdo referoval kurfiřtovi o pohybu a činnosti Matyáše v Čechách byl **Hans Meinhard von Schönburg** (1582-1616, polní plukovník, který osvědčil svou dovednost na poli vojenském i v diplomatických službách nejprve u falckého kurfiřta a později brunšvického vévody. Na jaře roku 1611 byl vyslán ke dvoru krále Matyášovi, aby se postaral o prodloužení sporu mezi oběma bratry. Odtud psal zprávy braniborskému kurfiřtovi a také dopisy knížeti Kristianovi z Anhaltu.¹²⁸

Maximilián I. Bavorský (1573-1651), se stal kurfiřtem až v roce 1623. Svého agenta informátora měl na císařském dvoře již jeho děd Albrecht V. Pro Maximiliána pracoval v Praze od roku 1602 jako zpravodaj **Wilhelm Bodenius**, který zasílal své zprávy do Mnichova dva až třikrát týdně.¹²⁹

Své vyslance měli u dvora mimo světských kurfiřtů samozřejmě i ti duchovní. Mohučský kurfiřt a říšský kancléř arcibiskup **Johann (Adam) Schweikard z Kronbergu**¹³⁰ byl ve funkci kurfiřta v letech 1604–1626 a z činnosti jeho kanceláře se dochovalo mnoho materiálu, dnes uloženého jako celý obsáhlý fond MEA ve vídeňském Haus-, Hof- und Staatsarchivu. Kurfiřtovým vicekancléřem byl v letech 1606-1612 **Leipold von Stralendorff**.¹³¹

Kurfiřtův vyslanec v Praze se jmenoval **Richard Brömser** a zasílal mu pravidelné týdenní relace, rozčleněné po jednotlivých dnech, ve kterých dopodrobna popisoval situaci a nálady

¹²⁷ Julius GLÜCKLICH, *Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579 – 1619*, Praha 1908, s. 104.

¹²⁸ Anton CHROUST, *Briefe und Akten IX/105*, s. 248nn., zprávy ze dne 17.- 30. března 1611. Životopisné údaje o této osobě uvádí ADB 32 (1891), s. 262 – 264.

¹²⁹ Jeho zprávy byly původně svázané do jednotlivých svazků vždy za celý rok. V 19. století byly tyto svazky rozebrány a do dnešní doby se už některé relace nezachovaly. Uloženy jsou v BHStA München, Kurbayern Äußeres Archiv, Kasten schwarz a dále 30jähriger Krieg Entstehungsakten 26, viz odkaz Hilde LIETZMANN, *Herzog Heinrich Julius*, s. 101.

¹³⁰ Felix Stieve, *Johann Sweikard*, in: ADB 14 (1881) s. 236-9, Anton Ph. Brück, *Johann Sweikard*, in: NDB 10 (1974), s. 497, Anton CHROUST, *Johann Schweikard von Cronberg*, in: Aufsätze und Vorträge, Leipzig 1939, s. 85-94.

¹³¹ Lothar GROSS, *Die Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei von 1559 bis 1806*, in: Inventare des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs, Wien 1933 uvádí dějiny této říšské kanceláře, jakož i jména a sídla všech jejích zaměstnanců.

u císařského dvora. Dále se ještě dochovaly Brömserovy osobní dopisy, ve kterých vypsal to, co do oficiální relace vědomě neuložil. Právě v jednom z nich, který odeslal 14. května 1611, tedy týden před korunovaci, píše Brömser, že ne všechno „svěřil do úředního protokolu, ale vypisuje sem“.¹³² Uvádí, že korunovace byla se souhlasem krále přesunuta na Svatodušní pondělí, všechno teď závisí na Češích, kteří jsou zarputilí a bezcitní, nelze doufat v žádné ulehčení jednání. Nejvyšší purkrabí že je nespokojen a vicekancléř nebyl vůbec pozván k jednání, město je plné válečného vojska, které nelze spočítat, panují obavy ze vzpoury a povstání, opakovaně byly napadeny sklady s masem a chlebem a k tomu do města proudí skrze korunovaci mnoho lidu „ví Bůh, jak to bude během korunovace vypadat“. Dále podotýká, že byli (on a saští zástupci) připraveni v případě císařova nesouhlasu s korunovaci odjet z města. Stěžuje si na neutěšené poměry, co všechno musí vyslanci vytrpět, že se to ani vypsat nedá. Zdůrazňuje dosud nevyřešenou otázku pasovského vojska i obavy z jeho nového tažení. Jeho relace i dopisy jsou podrobně vydány v Chroustově edici *Briefe und Akten*. Opisy některých Brömserových relací jsou také uloženy v NA.¹³³ Právě Brömserovy relace a dopisy podávají asi nejpodrobnější a nejucelenější svědectví ze všech zpravodajských relací o tehdejších událostech v Praze. Dalším zpravodajem, který referoval kurfiřtovi do Mohuče o dění v Praze byl doktor **J. M. Rebman**. Ve své zprávě z 23. dubna 1611 píše o přestěhování Matyáše na Hradčany.¹³⁴ O tomto doktorovi se mi nepodařilo nalézt žádná životopisná data. Trevířský arcibiskup **Lothar von Metternich** vyslal do Prahy 12. května svého landhofmistra **Jana Zanta z Merlu**, ten dojel pouze do Mohuče, kde vykonal 20. května audienci u zdejšího kurfiřta. Když se od něj dozvěděl, jak se věci v Praze vyvíjejí, rozhodl se odjet proti Schweikardově vůli zpět do Trevíru.¹³⁵

Kolínský kurfiřt arcibiskup **Ernst von Bayern** vyslal na cestu do Prahy maršálka **Jobsta z Landesbergu** až 16. května. Ten zamířil nejprve k saskému kurfiřtovi, kam se dostavil teprve 5. června na audienci, a kterým byl povzbuzen k další cestě do Prahy, ačkoliv kurfiřtský saský, a s ním i mohučský vyslanec, byli už ze své mise zpět. Do Prahy dorazil teprve 9. června. Spolu s ním cestoval rada Liz. Christoph Wintler.¹³⁶

¹³² HHStA – Fond MEA, Reichstagsakten, karton 103c, f. 25, zkráceně uvedeno in: Anton CHROUST, *Briefe und Akten*, IX., s.445/4.

¹³³ NA, fond Opisy ze zahraničních archivů – Vídeň.

¹³⁴ Originál HHStA – Fond MEA, Reichstagsakten, karton 103c, f. 240-241, opis NA, fond Opisy ze zahraničních archivů – Vídeň, Říšský sněm 1607-1624 (Reichstagsakten).

¹³⁵ A. CHROUST, *Briefe und Akten*, IX., s.393/1.

¹³⁶ A. CHROUST, *Briefe und Akten*, IX., s.393/1

Další vyslance do Prahy vyslali významní panovníci. Z nich asi nejvíce stojí za pozornost don **Baltazar de Zúñiga y Fonseca**. Tento Španěl působil v Praze již od roku 1608. Při korunovaci mu bylo vyhrazeno místo hned vedle papežského vyslance.¹³⁷

Od knížete **Kristiána Anhaltského** obdržel na konci měsíce dubna 1611 jeho vyslanec **Jan von Dordt** instrukce, jak postupovat při jednáních s králem Matyášem a s českými stavy.¹³⁸ A to s velkým důrazem odlišovat oficiální i soukromá setkání. Oznamuje mu, že se o Letnicích, tedy v době korunovace, bude zdržovat v Amberku. Jan von Dordt byl dříve generálním komisařem a vedoucím zásobování ve válečném ležení před Jülichem a vyslán knížetem se zvláštním doporučením na různá jednání nejen ke králi a stavům, ale i k Thunovi, Herbersteinovi a dalším významným osobnostem okolo pražského císařského dvora. V Závětově tisku se jeho přítomnost na korunovaci nezmiňuje.

Zástupcem Benátské republiky v Praze byl **Marc Antonio Padavin**¹³⁹, florentský vyslanec pak **Giuliano Medici**, francouzský **Nicolas de Baugy**,¹⁴⁰ nechyběli také zástupci Mantovy.¹⁴¹

Již z výčtu všech výše uvedených vyslanců je jasné, že probrat všechny dochované zprávy, relace či depeše uložené v různých evropských archivech by si vyžádalo mnoho času. Pro účely této práce jsem použila písemnosti, které jsem měla možnost studovat v navštívených archivech, dále otištěné relace z vydaných edic, či zprávy z literatury. Přesto doufám, že se mi v budoucnu ještě podaří k relacím z května 1611 doplnit další podrobnosti, týkající se Matyášovy korunovace.

¹³⁷ O španělských vyslancích u Rudolfova dvora více Josef BOROVIČKA, *Archiv v Simancasu*, in: Zprávy zemského archivu III (1906), s. 133nn.

¹³⁸ A. CHROUST, *Briefe und Akten*, IX., s. 418, č. 173. (Podle Chroustovy poznámky by mělo být uloženo v Anhaltisches Haus- und Staatsarchiv zu Zerbst, Bernburger Abteilung, A 9a, no.166., f.132, dosud neověřeno).

¹³⁹ V NA jsou uloženy opisy z italských archivů, doplněné o opisy z archivu ve Vídni. Dosud z mé strany úplně nezpracováno.

¹⁴⁰ O Baugyho zprávách více Vladimír KYBAL, *Jindřich IV. a Evropa*, Praha 1909.

¹⁴¹ Relace mantovských vyslanců u císařského dvora vydala Elena VENTURINI v edici Le Collezioni Gonzaga. *Il carteggio tra la Corte Cesarea e Mantova (1559-1636)*, Milano 2002.

2.2. Novinové zprávy, letáky

Noviny, rozesílané z Prahy na všechny strany, informující o právě proběhlých událostech, nalezneme opět v různých archivech a knihovnách po celé Evropě. Je nutné je zařadit mezi rukopisy i tisky. V Praze byl jedním z největších vydavatelů tištěných českých a německých novin Jan Šuman. Noviny z Prahy, vycházející ze Šumanské tiskárny pod názvem *Neue Zeitungen* byly označovány číslem, což byla v oblasti vydávání novinových zpráv vlastně novinka.¹⁴²

Noviny, tak jak je známe dnes, tedy v tištěné formě, vznikaly právě v této době a byly doplňovány také tištěnými příležitostnými letáky, ty které se podařilo najít, uvádím mezi obrazovými prameny. O noviny byl vždy velký zájem mezi všemi vrstvami obyvatelstva, proto se již od roku 1609 vydávaly v Praze dokonce dvoje pravidelně tištěné týdenní noviny. Významnou roli v tom hrála i skutečnost, že v Praze tehdy sídlil císařský dvůr. O novinách z Prahy okolo roku 1611, které se dochovaly v Nostické knihovně, podal první zprávu J. V. Šimák.¹⁴³ Je to pouze soupis některých zpráv, zdaleka ne ucelený a souvislý, pravděpodobně získaný pozdější sběratelskou činností. Rozvoji nového fenoménu, novinovému zpravodajství a zprávám od císařského dvora na počátku 17. století se věnuje ve svých studiích Alena Richterová.¹⁴⁴ Sbírký novin jsou uloženy v řadě archivů a knihoven (z těch nejbližších lze jmenovat Vídeň, Vratislav, Lipsko, Drážďany, Mnichov, Wolfenbüttel, ale také Madrid, Benátky, Florencie a Vatikán).¹⁴⁵ Tento bohatý dobový pramen nebyl ještě z pohledu na pražskou korunovaci zcela zpracován. Podle studie Aleny Richterové se noviny z roku 1611 dochovaly pouze v omezeném množství, v některých sbírkách nejsou zastoupeny vůbec.¹⁴⁶ Knihopis mezi lety 1600 - 1611 uvádí pouze tři dochované české novinové výtisky.

¹⁴² Petra VEČEŘOVÁ, *Šumanská tiskárna*, s. 96.

¹⁴³ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Noviny z Prahy z let 1611 – 1612*, in Sborník příspěvků k dějinám král. hlav. města Prahy, díl II, Praha 1911.

¹⁴⁴ Alena RICHTEROVÁ, *Novinové zpravodajství o císařském dvoře na počátku 17. století*, in: Pražský sborník historický XXXIII/2004, s.81an, TÁŽ, *Praha v psaných novinách na počátku 17. století* in: Documenta Pragensia XIX, Praha 2001, s. 225 an.

¹⁴⁵ A. RICHTEROVÁ, *Novinové zpravodajství*, s. 83.

¹⁴⁶ Noviny z roku 1611 nejsou ani v Seidlitzově sbírce v Roudnické lobkowické knihovně, mezi zprávami pro Bartoloměje Škultěta v Universitní knihovně ve Vratislavi, ani v psaných novinách uložených ve Wolfenbüttelu. A. RICHTEROVÁ, *Novinové zpravodajství*, s. 97.

Saský archiv v Drážďanech (SSHD) nabízí z fondu *Geheimer Rat Zeitungen, so von Prag eingeschickt worden 1611*. Jedná se o konvolut rukopisných zpráv z průběhu celého roku, dodatečně sešitých do jednoho svazku, tištěné noviny mezi nimi nejsou. Zprávy pocházejí z celé Evropy (Řím, Benátky, Kolín, Praha, Vídeň), jsou nepodepsané a adresované na saského kurfiřta.¹⁴⁷ O korunovaci se dočteme hned ve dvou zprávách. První z intervalu 13.-23.5.1611 přináší zprávu v krátkých výstižných větách o tom, že začala až okolo třetí hodiny a nebyla vykonána arcibiskupem, ale kardinálem Ditrichšteinem, po korunovaci se šlo z kostela do sálu, kde byl připraven banket, během cesty byly rozhazovány nové stříbrné a zlaté mince. Třikrát se střílelo z Petřína a na stráži stálo všude velké množství vojska. „*Was uns weiter folgt, wirt die Zeit eröffnen. und da hereo dessen zur negst mit machres [sic!] particularitet berichtet werden*“.¹⁴⁸

V další relaci datované 23. - 30. května 1611 je již pouze zmínka, že o korunovaci bylo odesláno zpravodajství před osmi dny a následuje poznámka a zprávy o volbě a dosazení nových zemských úředníků. Také zmínka, že se stále rokuje o tom, kde bude napříště sídlo císařského dvora.¹⁴⁹

Knihovna drážďanského archivu nabízí ještě přehled novinových fondů, sestavený Elsou Bogel, který ale žádné noviny z Prahy vydané před rokem 1620 neuvádí.¹⁵⁰

Vídeňský archiv nemá novinové relace zařazené do jednoho fondu s názvem *Zeitungen*, ale jsou rozptýleny a svázané dohromady s ostatními dokumenty, které docházely buď přímo do Vídně ke dvoru, nebo se do archivu dostaly s archivem mohučského kurfiřta. Tak je například do jednoho z rukopisů vlepen tištěný novinový list *Newe Zeitung*, vydaný v Augšpurku a dodatečně kolorovaný.¹⁵¹ O relacích z Vídeňského diaria více v kapitole Dobové prameny rukopisné povahy - kroniky a historické zápisy (diaria).

Další tištěná novinová zpráva, jednolist, se nachází ve sbírkách British Museum. Je černobílý, poměr obrázku a textu je 1 : 2, text s legendou na dolním levém okraji je poškozen.¹⁵²

¹⁴⁷ SSHD, 10024 Geheimer Rat, Loc. 10725/3, *Zeitungen, so von Prag eingeschickt worden 1611*.

¹⁴⁸ SSHD, fond Geheimer Rat, Loc. 10725/3, fol. 232.

¹⁴⁹ Tamtéž, fol. 243.

¹⁵⁰ Else BOGEL, *Bestände an Zeitungen des 17. Jahrhunderts in den Akten des Sächs. Landeshauptarchivs zu Dresden*, Bremen 1965.

¹⁵¹ OStA-HHStA, vlepeno do HS W 57, Bd 2, fol. 444. Podrobný popis obsahu tohoto novinového listu viz kapitola Obrazové prameny.

¹⁵² British Muzeum Londýn (?), tisk se podařilo najít prostřednictvím internetového portálu muzea, bohužel nyní

Poslední zatím nalezená tištěná zpráva, bohužel poškozený asi černobílý jednolist, je uložen v norimberském Nationalmuseum, dostupný je přes internetový katalog.¹⁵³ Obsahuje obrázek, řez katedrálou a královským palácem v době korunovace, resp. korunovační hostiny, doplněný textem v poměru 1 : 1.

je nedostupný, signaturu neznám. Podrobnější popis obrazu viz kapitola Obrazové prameny.

¹⁵³ Nationalmuseum Norimberg, sbírka grafiky, inv.č. HB 24873. Dostupný na Bildindex der Kunst und Architektur [citováno 2012-1-6] < <http://www.bildindex.de/> □. Díky tomuto internetovému portálu je v této práci uveden, pro špatnou reprodukci kopie a částečné poškození nelze text souvisle přečíst. V současné době (leden 2012) byl vyžádán od muzea scan obrázku.

2.3. Tištěné prameny

2.3.1. Literární popisy korunovace

Nejvýznamnějším, nejcennějším a hlavně nejpodrobnějším pramenem, který popisuje Matyášovu korunovaci a vše co s ní souvisí, je tisk **Jiřího Závěty ze Závětic** (1575 – 1637?) *Korunování Jeho Milosti Matyáše krále uherského ec., toho jména druhého na Království české* (dále v textu uváděná jako *Korunování J.M. Matyáše*).¹⁵⁴ Pracovala jsem s českou verzí, uloženou v knihovně Národního muzea¹⁵⁵ a s německou z knihovny Královské kanonie premonstrátů v Praze na Strahově *Krönung der König. Mayt. Matthiae des Andern dieses Namens Königes in Ungern/zum König in Beheimb glücklich beschehen*.¹⁵⁶ Po porovnání obou tisků lze konstatovat, že se obě verze od sebe liší pouze v drobných detailech, které vznikly především překladem, či vynecháním části textu u české verze. Domnívám se, že nejprve vznikla verze německá, která byla pak přepracována do češtiny.

Závěta byl po otci Lukášovi pražský novoměstský měšťan.¹⁵⁷ Jeho otec zemřel, když bylo Jiřímu deset let, přesto se Závětovi podařila skvělá profesní kariéra. Začala v domě Jana Myllnera z Mylhauzu, sekretáře České dvorské kanceláře, pokračovala přes dvůr císaře Matyáše a skončila u rodiny Lobkoviců. S Myllnerovým synem Petrem Závěta hodně cestoval a přitom také studoval – byl preceptorem. Roku 1595 se stal v Praze bakalářem a předpokládá se, že jeho studia pokračovala v Basileji. V roce 1597 byl nobilitován a získal přídomek ze Závětic, stal se nejprve koncipistou a později písařem v České dvorské kanceláři.¹⁵⁸ Oženil se třikrát, poprvé v roce 1599 s Annou Šumanovou a tak získal podíl v Šumanské tiskárně,

¹⁵⁴ Celý název díla zní *Korunování Jeho Milosti Matyáše krále uherského ec., toho jména druhého na Království české. Léta Páně M.DC.XI v pondělí svatodušní na Hradě pražském v kostele s. Víta šťastně vykonané. Sepsané a vydané od Jiříka Závěty ze Závětic* (Vytlačeno v Starém Městě pražském v impressii Šumanské). Dílo bylo vytištěno také v německé verzi pod názvem *Crönung Der König:Mayt:Matthiae des Andern dieses Namens Königes in Ungern / zum König in Beheimb glücklich beschehen/ ANNO MDCXI. Am Montag nach den Heiligen Pfingstag in der Haupt Kirchen Sanct Veit auff dem Prager Schloß*.

¹⁵⁵ NM, sign. 31 C 5 přív., číslo knihopisu K 17 164.

¹⁵⁶ Strahovská knihovna, Královská kanonie premonstrátů na Strahově, sign. A O XII 15, op. 13. *Krönung der König. Mayt. Matthiae des Andern dieses Namens, etc..... Zusammen gezogen und in druck verfertigt durch Georgen Zawietz von Zawietz.*

¹⁵⁷ Závětův životopis a karierní postup, jakož i ostatní osudy spojené se Šumanskou tiskárnou najdeme především v knize Petry VEČEŘOVÉ, *Šumanská tiskárna* a v článku téže autorky *Jiří Závěta ze Závětic(1575-1637?)* in: *Documenta Pragensia XXII, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004, s. 131-158.

¹⁵⁸ P. VEČEŘOVÁ, *Jiří Závěta*, s. 135.

kteřou po smrti manželky vedl patřně po stránce obchodní, ale vlastní tiskařskou činnost nevykonával.¹⁵⁹ V roce 1601 se stal měšťanem ve Starém Městě pražském, vzhledem k tomu, že Šumanská tiskárna pravděpodobně sídlila na Starém městě v domě U červeného jelena v Železné ulici.¹⁶⁰ Předpokládá se, že zde také vyšly tiskem jeho spisy o korunovaci krále Matyáše. Co se týká vyznání víry, byl Závěta po otci stoupencem Jednoty bratrské, ale později, vzhledem ke své kariéře v domě Lobkoviců, musel konvertovat. Kdy a jak k tomu došlo, zatím nevíme, Petra Večeřová se domnívá, že se tak stalo brzy po Bílé Hoře. V letech 1609-10 se přiklonil se na stranu Rudolfova bratra, arciknížete Matyáše a po jeho zvolení českým králem působil na jeho dvoře, doprovázel jej na cestách a pilně zapisoval průběh všech dvorských slavností, tedy, jak píše Večeřová „*plnil zde funkci dvorského historiografa*“.¹⁶¹ Tiskem a na vlastní náklady vydal popisy slavnostních vjezdů, odjezdů, korunovací a ostatních dvorských slavností, za některé z nich obdržel honorář (neuveđeno od koho a jak vysoký). Večeřová dokládá, že Závěta vydával všechna svá díla výhradně v Šumanské tiskárně, tisky vycházely dvojjazyčně, česky a německy a redakční úprava obou verzí byla až na drobné odchylky stejná.¹⁶² Jejich úplný soupis, typografický rozbor, popis a vyobrazení dřevořezů (ilustrací) a konečně historii celé tiskárny najdeme v knize Petry Večeřové *Šumanská tiskárna*. Všechny tištěné zprávy mají v podstatě stejné základní schéma. Titulní strana je opatřena dřevořezem, také text je doprovázen ozdobnými dřevořezy, někdy je doplněn ilustracemi. Celou Šumanskou tiskárnu pro sebe Závěta získal v roce 1610, od té doby se produkce tiskárny prudce snižuje.¹⁶³ Závětovy popisy slavností jsou podrobné a pravděpodobně díky jeho osobní účasti i věrné. To, že popisuje podrobně všechno dění včetně časových údajů dokládá, že musel své popisy doplňovat pomocí svědectví dalších účastníků na slavnosti. Není totiž možné, aby byl současně přítomen na několika místech. Otázkou také je, kam až se vzhledem ke svému úkolu vše pečlivě zaznamenat dostal, kam až měl při svém postavení u dvora přístup. (Obraz z korunovace viz příloha č.4).

¹⁵⁹ O činnosti Závěty jako tiskaře více P. VEČEŘOVÁ, *Šumanská tiskárna (1585-1628)*, Praha 2002.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 28 a násl. Lokalizaci Šumanské tiskárny je věnována celá kapitola.

¹⁶¹ P. VEČEŘOVÁ, *Jiří Závěta*, s. 138.

¹⁶² P. VEČEŘOVÁ, *Jiří Závěta*, s. 155.

¹⁶³ P. VEČEŘOVÁ, *Šumanská tiskárna*, s. 36.

Pokud se tisků o korunovaci týká, netiskla nyní již Závětova Šumanská tiskárna pouze jeho práce, ale jak se ukázalo, tisk o vjezdu krále Matyáše do Prahy zde vydal nejprve Bartoloměj Megerle, od kterého jej pak převzal a česky vydal Závěta. Oslavnou esej na Matyáše vydal u Závěty (Šumanů) Nikolaus Maius.

Obr. č. 2: Titulní listy Závětova německého a českého tisku *Korunování*.

Wilhelm Peter Zimmermann z Augšpurku vydal tisk pod názvem *Relatio, Ausführlicher Bericht / waß sich mit dem Passawischen Kriegsvolck von dem Monat December deß abgewichnen 1610 Jahrs.biß auff den 21. Martis dises 1611. Jahrs und weiter in der Cron Böheimb verlossen*.¹⁶⁴ Podle jedné z úvodních vět textu byla kniha vydána až koncem roku 1611, neboť se zde píše „*was gestalt daß vor einem Jar*“. Jedná se o jakési diarium, začínající událostmi z prosince roku 1610 a podrobně popisující postup pasovského vojska přes Bavorsko po Čechách směrem na Prahu. Součástí knihy je soubor jedenácti mědirytin, jejichž

¹⁶⁴ Wilhelm Peter ZIMMERMANN *Relatio, Ausführlicher Bericht / waß sich mit dem Passawischen Kriegsvolck von dem Monat December deß abgewichnen 1610 Jahrs.biß auff den 21. Martis dises 1611. Jahrs und weiter in der Cron Böheimb verlossen/ alles in Historien und Kupffer geordnet und für Augen gestellt. Durch Wilhelm Peter Zimmermann von Augspurk dieses 1611 Jahrs.* Muzeum hl .m. Prahy, sbírka kat. číslo 14382. Rytina z korunovace je vedena pod kat. č. 14382/6. Písemný popis korunovace na fol. C II. Tisk je v Čechách zatím znám pouze v tomto jednom exempláři, další dva se nalézají v Městské knihovně v Augšburku a v Bavorské státní knihovně v Mnichově. Obraz z Matyášovy korunovace byl vystaven na Výstavě České baroko v roce 1938.

autorem je pravděpodobně sám Wilhelm Peter Zimmerman.¹⁶⁵ Text zaznamenal postup Pasovských s datací po jednotlivých dnech, závěrem je stručně vylíčena Matyášova korunovace. Autor se zmiňuje o přítomnosti saských, mohučských a falckých vyslanců, kteří se na důkaz věrnosti zachované císaři sešli v době, kdy probíhala korunovace, v jeho předpokojí, tzv. Antecamer.¹⁶⁶

Legendy k jednotlivým rytinám jsou popsány hned na začátku knihy, na fol. A I r. Obrázky, zachycují jednotlivé bitvy a postup Pasovských už od Hoffkirchenu až po známý obraz vpádu Pasovských na Malou Stranu, defenestraci mnichů ze střechy kostela PM Sněžné, útěk vojska, slavnostní příjezd krále Matyáše před pražské brány a posledním obrazem je jeho korunovace ve sv. Vítu, znázorněná na rytině č. 11 *Erklerung deß eilfften stück/ so I. König. May. gekrönt wirdt*. V legendě jsou vysvětlivky, popisující jednotlivé významné účastníky korunovace, na obraze označeni čísly 1-6. Jedná se o 1. panovníka 2. nejvyššího purkrabího, 3. papežského vyslance, 4. španělského, 5. florentského a 6. kardinála Ditrichšteina (viz příloha č. 2).

Hrabě **Franz Christoph Khevenhüller** (1588? – 1650) zastával významné funkce u Rudolfova dvora, byl komořím, tajným radou a sloužil jako velvyslanec v Madridu. V roce 1609 přestoupil z protestantské na katolickou víru. Ve své době byl významným kronikářem, sepsal 12ti svazkové dílo *Annales Ferdinandeï*, dnes dostupné v digitální podobě na internetu z Augšpurské univerzitní knihovny.¹⁶⁷ Khevenhüllerovi paměti vydal v Lipsku v roce 1722 knihtiskař a obchodník Moritz Georg Weidmann a doplnil je mědirytinami, jejichž tvůrce není u většiny z nich označen, jeho jméno se neobjevuje ani v titulu knihy. Některé obrázky v edici jsou značeny *Mentzel Sc.* nebo *I.B.Brühl Sc.Lips.*, rytina z korunovace žádné autory označeny

¹⁶⁵ U žádné z rytin není uvedeno jméno autora předlohy, či rytce, pouze u veduty Prahy a jejího popisu, je na konci seznamu jednotlivých budov Zimmermannovo celé jméno.

¹⁶⁶ W. P. ZIMMERMANN, *Relatio*, fol. AIIv.

¹⁶⁷ Frantz Christoph KHEVENHÜLLER, *Annales Ferdinandeï Oder Wahrhafftige Beschreibung Kayzers Ferdinandi Des Andern, Mildesten Gedächtniß, Geburth, Aufferziehung und bißhero in Krieg und Friedenszeiten vollbrachten Thaten, geführten Kriegen und vollzogenen hochwichtigen Geschäften. Sedmý díl nese mimo jiné podtitul Annalium Ferdinandeorum Siebendter Theil, Darinnen Kayzers Ferdinandi des Andern, mildtester Gedächtnis, damahls noch Erz-Hertzogen, die Commission zu Regenspurg auf dem Reichs-Tage, der Todt seiner Frauen Mutter Erz-Hertzogin Maria, die Geburt Erz-Hertzogen Ferdinandi, itzigen Römischen Kayzers dieses Nahmens des Dritten, und die Hochzeit der Erz-Hertzogin Maria Magdalena mit dem Groß-hertzog von Flornetz, seine Gelosien mit Erz-Hertzogen Leopold wegen der Succession im Königreich Böhmeimb, seine Raißnach Praag, und Interposition Kayser Rudolph ung König Matthiam zu vergleichen; die Verhinderung, daßdie Passawerischen Völcker nicht in Stenermarckt eingefallen; seine Raiß nach Wien auf Einladung Königs Matthia; Wie auch Alle denckwindige Geschichte, Geschäfte, Handlungen, Regierungen und Successionen aller Christlich- ung vieler Hendnischen Potentaten in gantzer kekannten Welt erzehlet, Wie nicht weniger Der meisten Oesterreichischen vornehmen Ministern sonderbahre erzeugte Dienste wahrhafftig von Anfang des 1608. biß zu End des 1612. Jahrsbeschrieben werden. Leipzig, Verlegts M.G. Weidmann, Sr.Königl.Mai. in Pohlen und Churfürst.Durchl zu Sachsen Buchhandler. 1722. Korunovace popsána na s. 358 – 359.*

nemá.¹⁶⁸ Roku 1611 se věnuje svazek VII., stručný popis korunovace je vypsán na s. 358 – 359. Relaci o korunovaci ze dne 23. května 1611 uvozuje poznámka, že k ní došlo po mnoha sporech. Jsou v ní zaznamenány různé podrobnosti. Některé detaily jsou umístěny do závorek, např. že pan z Lipé před nimi (rozuměj, před průvodem mezi kaplí a oltářem) nesl po celou cestu obnažený meč. Z jednotlivých částí korunovace je zmíněna přísaha prsty na knihu, pomazání, opásání mečem, předání žezla a jablka a konečně dotaz nejvyššího purkmistra směrem k českým stavům, zda chtějí vyvoleného krále Matyáše za svého panovníka, pak korunování a přísaha jednotlivých pánů, pasování dvou rytířů, 24 ran z děl a tři vojenské salvy, popis oblečení tranbantů a mušketýrů, nakonec průvod pánů, duchovních a rytířů vedený heroldy od oltáře. Následuje záznam o rozhazování stříbrných a zlatých mincí včetně jejich popisu a příchod na hostinu s vyjmenováním všech významných vyslanců. V těchto místech je samozřejmě zdůrazněno, že při hostině sloužil hrabě Frantz Christoph Khevenhüller jako komorník krále Matyáše a nejvyšší stříbrokomoří (*Obrist-Silber-Kammer*) s vysvětlením, že tento úřad není v Čechách dědičný. Následuje výčet všech významných zemských úředníků přítomných na korunovaci. Celý popis nakonec zabral jeden a půl strany, je psán heslovitě v několika dlouhých souvětích. Po Závětově tisku je to vlastně druhý nejdelší tištěný popis korunovace. Vyobrazení z korunovace ukazuje tabule č. 48 na s. 350. Jedná se o mědirytinu, podobnou té, která doprovází tisk Jiřího Závěty. Jde o dělenou tabuli o rozměrech 261,6 x 220,9 mm, v jejímž středu se nachází nejdůležitější výjev, tedy samotné vložení koruny na hlavu krále, po stranách jsou vždy další čtyři obrázky. Vlevo: 1/ král Matyáš mezi dvěma biskupy přichází k oltáři, 2/skládá přísahu dvěma prsty na knihu, 3/ pomazání, 4/ opásání mečem, vpravo: 1/ navlečení prstenu, 2/ předání jablka a žezla, 3/ přísaha stavů prsty na korunu, 4/ obětování chleba a vína. Pod tabulí je nadpis *Eigentliche Contrafactür aller unterschiedlichen Acten wie Ihro Königl. Maj. in Hungarn den 23. May Anno 1611 zum König in Böhmen ist gekrönet worden* (viz příloha č. 3).

¹⁶⁸ Johann Georg Mentzel (Menzel) a Johann Benjamin Brühl působili jako umělci na počátku 18. století v Lipsku viz *Allgemeines Künstlerlexikon*, Zürich 1806. Rytina z korunovace tedy není soudobá, ale převzatá z některé starší předlohy. To dokazuje i rozestavení figur a celá kompozice kresby, Khevenhüller, tabule č. 48 na s. 350.

2.3.2. Oslavné tisky

K významným událostem v životě šlechty vznikaly různé gratulační básně a literární sbírky, které byly v době předbělohorské oblíbené jako dary a na jejich tvorbě se podíleli osobnosti z různých společenských kruhů. Jejich práce zachycuje *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*.¹⁶⁹

Konvolut oslavných tisků u příležitosti korunovace krále Matyáše

Pod tímto názvem je v knihovně Královské kanonie premonstrátů v Praze na Strahově uložena kniha ve fialových sametových deskách, nesoucí znak uherského království.¹⁷⁰ „*Jedná se o konvolut oslavných tisků vzniklý u příležitosti korunovace krále Matyáše II. Dle dodnes dostupných poznatků se jedná o bohemikální unikát. Pravděpodobně je to "maketa" nikdy v definitivní podobě nerealizovaného tisku. Rytiny jsou dílem Jana Willenberga*“.¹⁷¹ Kniha, dá-li se tento soubor koláží takto nazvat, pochází původně ze sbírky barona Godfrida Daniela Wunschwitze, jehož vlastnický přípis Ex libris najdeme na předním přidešti, a spolu s letopočtem 1726 se ještě opakuje uvnitř svazku. Na zadní přidešti si Wunschwitz připsal, že jej koupil v Praze dne 28. května 1726 jako vzácnost od žida za 1 zlatý. Rytiny v knize zobrazují portrétní galerii nejvýznamnějších panovníků z rodu Habsburků, Matyáš je zde uveden dvakrát, na začátku a na konci a oba portréty jsou jako jediné kolorovány. Jsou totožné s portrétem používaným v tiscích Jiřího Závěty¹⁷². Tiskařem díla byl Jiří Hanuš z Landškrouna.

Touto maketou se zabýval na počátku 20. století Cyril Antonín Straka, který ve své studii o věžích a branách Pražského hradu uvádí, že kniha měla být patrně darem pro krále Matyáše od malostranského faráře u sv. Mikuláše. Straka se věnoval především popisu Willenebegerovy rytiny, která zobrazuje pražské panorama a o které se domníval, že byla odštířena z některého většího listu darovaného císaři Rudolfovi v roce 1610. Také vyslovil svůj údiv nad tím, že na výrobu knihy byl použit pergamen.¹⁷³

¹⁶⁹ Edice *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I-V* byla sestavena v letech 1966-1982.

¹⁷⁰ Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, *Konvolut oslavných tisků u příležitosti korunovace krále Matyáše*, sign. DR III 25, přístupný v digitální knihovně přes portál Manuscriptorium.

¹⁷¹ Citace je z popisu knihy v katalogu knihovny.

¹⁷² Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Korunování*, Šumanská tiskárna 1611, portrét panovníka je také použit jako titulní strana tisku *Zpěvy Modlitebné za Stiašne Panowanj Krále Matthyasse* z roku 1616 viz Knihopis K 17172.

¹⁷³ Cyril Antonín STRAKA: *Studie o věžích a branách hradu Pražského*, in: Památky archaeologické, díl XXV, roč. 1913, s. 8-26.

Jan Jesenius vstoupil roku 1608 jako osobní lékař do služeb Matyáše Habsburského, kterého následoval do Vídně. V roce 1609 se již podepisuje jako tělesný, resp. královský lékař.¹⁷⁴ V roce 1611 vyšla ve Vídni u tiskaře Ludvika Bonnobergra pod názvem *Ad Matthiam II. Vngarie, Et Boemiae Regem, Archidvcem Avstriae &c.... Oratio Inavgvralis* oslavná „řeč“, psaná latinsky, ve které vyzdvihuje Matyášovy přednosti a zásluhy a nebrání se srovnání s hrdinskými kousky např. Herkula či Alexandra Makedonského etc.¹⁷⁵ Jeho *Řeč k Matyášovi, králi uherskému a českému* vyšla později ještě jednou, po císařské korunovaci ve Frankfurtu, doplněná o genealogický přehled habsburského rodu.¹⁷⁶ Není to první Jeseniovo dílo, které velebí a vyzdvihuje Matyáše Habsburského. Už latinský popis jeho korunování na uherského krále, který vyšel v roce 1609 ve Vídni u Bonnobergera a v Hamburku u Frobenia jako *Regis Ungarie Matthiae II coronatio* a dále *Matthiae Austriaci coronatio in regem Hungarie* mluví o Matyášovi jako o hrdinovi a obránci svobody. Všechna díla jsou podepsána Johannes Jessenio a Jesen.¹⁷⁷

Nicolaus Maius (1551(?) – 1617) vydal v roce 1611 v Šumanské tiskárně v Praze latinský tisk s názvem *In Serenissimi, Potentissimique Principis ac Domini, Domini Mathiae II., Ungarie Regis, Archiducis Austriae, Marchonis Moraviae etc., Coronationem et Inaugurationem Bohemicam die XXIII. Maji, Anno Christi M.DC.XI Pragae in templo Arcis ad D. Vitum feliciter institutam et tranquille peractam.*¹⁷⁸ V době, kdy psal toto blahopřání ke korunovaci, vykonával funkci apelačního rady. Ve své vlastní skladbě vyzývá Matyáše k zachování stavovských práv, průvodní verše ke knize sepsal Jan Campanus.

¹⁷⁴ Josef POLIŠENSKÝ, *Jan Jesenský-Jessenius*, Praha 1965, s. 37.

¹⁷⁵ Jeden výtisk uložen v ÖNB v odd. starých tisků pod sign. 309140-C. V knize Friedela PICKA, *Joh. Jessenius de Magna Jessen, Arzt und Rektor in Wittenberg und Prag hingerichtet am 21. Juni 1621*, Leipzig 1926 je v Jeseniově bibliografii u této knihy poznámka (s. 302), že se výtisk nachází v pražské univerzitní knihovně, zde ale nenalezen.

¹⁷⁶ Josef POLIŠENSKÝ, *Jan Jesenský-Jessenius*, Praha 1965, s. 41.

¹⁷⁷ Tisky jsou uloženy v ÖNB, sign. 64.F.9, 62.H.29 a 28.V.30.

¹⁷⁸ Tisk je popsán v *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě III*, s. 243. Uložen je v biskupské knihovně v Litoměřicích, sign. I Q 42/12, další výtisk je ve Vídni v ÖNB, sig. 163507 – B, mylně datován k roku 1609.

2.4. Obrazové prameny

K Matyášově korunovaci se dochovala různá ikonografická svědectví, většinou jako přílohy výše uvedených tisků, zobrazující samotný korunovační obřad, doplněný o zobrazení jednotlivých rituálů. Tyto obrázky, vytvořené jako rytiny, sloužily především jako zpravodajství zaznamenávající korunovační obřady. Byly doplněny vysvětlujícími popiskami či celými doprovodnými texty. Osoby, předměty a budovy na nich dostaly svá identifikační čísla, na které bylo odkazováno přímo v textu, který obrázky doprovázel, nebo byla k rytině vytvořena jednoduchá legenda. Rytiny byly nejenom součástí knih, ale staly se také obrazovým doprovodem novinových tisků, většinou jednolistů, aby přiblížily i negramotným čtenářům, co všechno se při korunovaci seběhlo.¹⁷⁹ Některé obrazy měly ústřední motiv, doplněný jednotlivými menšími scénickými výřezy, v jiných děj plynule přecházel z jednoho aktu do druhého na celé ploše obrazu.

Dochovaly se také oficiální portréty panovníka v korunovačním oděvu s insigniemi českého krále, vytvořené na objednávku přímo dvorním malířem, ale i portrét vytvořený pro soukromou šlechtickou sbírku. Samostatnou kapitolou jsou ilustrace z knihy Jindřicha Hýzrlého z Chodů. Všechny tyto ikonografické prameny, pokud se mi podařilo je nějakým způsobem zaznamenat a získat, jsem do této práce shromáždila, popsala a jejich kopie umístila přímo do textu či mezi přílohy.

1/ **Mědirytina dělená I.** - vlepená příloha do tisku Jiřího Závěty ze Závětic na závěr *Korunování* s cyklem devíti vyobrazení z korunovace, z nichž střední vyobrazení je největší, texty pod jednotlivými obrazy jsou německé. Nadpis zní *Aigentliche Contrafactur aller untersiedlichen Acten, wie Ihre Khön. Mtt. in Hungarn den 23. May Ao 1611 zum Khonig in Behemben Krönt worden*. Pod obrázkem je legenda k jednotlivým číslovaným postavám. Rozměr obrázku je 30,7 x 43,3 cm.¹⁸⁰ Autor předlohy ani rytiny není uveden, u rytiny, která je uložena v GNA v Norimberku je jako autor uváděn Georg Keller.¹⁸¹ (viz příloha č. 4).

¹⁷⁹ Tato novinová zpravodajství jsou uvedena přímo v kapitole Novinové zprávy a letáky, jejich obrázky pak v příloze.

¹⁸⁰ Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Korunování*, vlepeno za poslední stranu tisku. Knihopis č. 17 164. Jedna rytina vytržená pravděpodobně z některého dalšího Závětova tisku je uložena v grafické sbírce Národního muzea pod sign. H2-64139. Další rytina je uložena v OStA – HHSStA, vlepeno do HS W 57 Bd.2, fol. 445.

¹⁸¹ Germanisches Nationalmuseum Norimberg, Grafická sbírka, inv.č. HB 97. Rozměr uváděn jako 27,7 x 44,2 cm.

2/ **Mědirytina dělená II.** - Soudobá mědirytina s titulem *Eigentliche Contrafactur aller vnederschiedlichen Acten wie Ihre Kon. Mtt. in Hungarn den 23 May Anno 1611. Zum König in Bohmen ist gekront worden.* Jedná se o tisk, podobný rytině ze Závětova tisku, opět provedený jako devět cyklů obrazů s největším uprostřed, liší se od předchozí opravdu pouze v drobných detailech. Je zřejmé, že autor pracoval podle určité předlohy, nedokážu však určit, která z těchto dvou uvedených je ta původní. Vysvětlivky pod obrázky jsou uvedeny doslovně, jako u rytiny I., odlišují se pouze ve způsobu psaní, např. Schwert – Schwerd, Eigentliche – Aigentliche, entlich – endtlich apod. Navíc je připsán pod celou rytinou dvojjazyčný (latinsko-německý) text. U tohoto obrázku je uveden autor, signováno D. G. Salsman. Na evidenční kartě z vídeňské knihovny veden jako Wilhelm Salsman, doba vzniku 1611, místo tisku Köln, nakladatel Abraham Hogenberg. Rozměr obrázku je 19,6 x 28 cm.¹⁸² (viz příloha č. 5).

3/ **Mědirytina dělená III.** je součástí knihy Franze Christoha Khevenhüllera, *Annales Ferdinandeï.* Jedna z tabulí ukazuje opět soubor devíti obrázků s tím největším uprostřed. Nadpis (umístěný pod obrazy) *Eigentliche Contrafactur aller unterschiedlichen Acten wie Ihro Königl. Maj. in Hungarn den 23. May Anno 1611 zum König in Böhmen ist gekrönet worden.* Pod jednotlivými scénami jsou opět doslovně opsané popisky děje. Z obrazu jsou odstraněny ozdobné ornamenty a legenda s určením jednotlivých osob, je protažen více do výšky, detaily jednotlivých postav jsou více propracovány. Na písmu, obraz doplňujícím, stejně jako na pravopisné úpravě je znát, že rytina je pozdějšího data, tedy že vznikla až v době tisku knihy.¹⁸³ (viz příloha č. 3).

4/ **Novinová ilustrace I. *Neue Zeitung*** – jednolist, ručně barevně kolorovaný s názvem *Die König Matthias in Hungarn u. den 23. tag des monats Maij / im Jahr 1611 zu Praag / durch den Cardinal von Dietrichstein / auch zu einem Behemischen König gecrönet. Und mit was Ceremonien solche verrichtet worden.* Novinový jednolist, vytištěný v Augsburgu: *Gedruckt zu Auspurg/ bey Georg Krch Brieff und Kunstmaler/ in Jacober Vorstat ob dem Graben/ den Laden under Barfuser Kirchen.*¹⁸⁴ List znázorňuje nejdůležitější scény z proběhlé

¹⁸² Uloženo ve vídeňské ÖNB Bildarchiv und Grafiksammlung, mezi zvláštními fondy s názvem Einblattdrucke/ Flugblätter, sign. F 500002-B Flu.

¹⁸³ F. Ch. KHEVENHÜLLER, *Annales Ferdinandeï*, díl VII., s. 350, tab. 48.

¹⁸⁴ OStA – HHStA, vlepeno do HS W 57, Bd. 2, fol. 444.

korunovace, u kterých jsou umístěny číslice, na které odkazuje dole umístěný text. Obrazový děj začíná vpravo nahoře příjezdem krále a plynulým obloukem prochází jednotlivé scény, aby byl zakončen slavnostním průvodem významných osob směřujících na hostinu. Doplněno o žánrové obrázky střílejících děl, stojících mušketýrů a lidu peroucího se o rozhazované mince. Samotný text je umístěný ve třetí třetině listu, začíná poznámkou o zdržení při vyjednávání, proto korunovace začala až ve tři hodiny, a protože bylo deštivé počasí, musel dojet král na koni až ke kostelu, odkud byl doveden pány stavy do svatováclavské kaple, aby se převlékl do hnědozlatého pláště. Průběh celé korunovace je popsán v několika krocích - průvod duchovních a stavů s insigniemi od kaple k oltáři, zahajovací modlitba, a následné posazení krále do křesla opatřeného nebesy, přísaha na evangelium, pomazání na ruku a zádech, předání meče, žezla, jablka a prstenu, otázka purkrabího a trojí odpověď „ano“, jak pán z Valdštejna nasadil karkuli a purkrabí s kardinálem korunu. Přísaha pánů jednoho po druhém s prsty na koruně. Je zmíněno pasování dvou rytířů, vyzvánění a tři vojenské salvy. Mše trvala do pěti hodin, poté slavnostní průvod mušketýrů a trabantů (včetně popisu oblečení – muselo být asi hodně okázalé, všichni ho zmiňují). Zde začíná popis vyobrazeného průvodu: tři heroldi, dva maršálci s obnaženými meči, arcikníže Karel, král s korunou (té české se ani trochu nepodobá, je zřejmé, že autor rytiny ji neviděl) následován biskupy. Jakmile se vyšlo z kostela, začaly se házet mince (uveden popis vyobrazení a nápisu). Hostina ve světnici Zemských desek, při které měl král vedle sebe na stolku královské insignie, rozsazení vyslanců a poslů. Zpráva o tom, že ti saští, falctí a mohuční se zdržovali v blízkosti císaře a na korunovaci nebyli. Zakončeno větou „*Der Allmächtige verleyche disem König vil glückliche Regierung. AMEN*“. Na závěr jsou přidány legendy k jednotlivým aktům, zobrazeným na rytině, uvedené podle číslic 1 – 8 (viz příloha č. 6).

5/ **Novinová ilustrace II.** – jednolist uchovaný v British Museum v Londýně¹⁸⁵ má opět obrázek, tentokrát černobílý, zabírající jednu třetinu plochy, zbytek je vyplněn textem se zpravodajskou relací. Nadpis *Eigentlicher Bericht und erklerung der Krönunge / zu einem König in Behaimb / Deß Durchleuchtigsten / Grosmächtigen Fürsten und Herrn / Herrn Mathie von G. G. deß Nahmens der Ander.* Ústředním motivem je samotný rituál posazení koruny na Matyášovu hlavu, výjev je doplněn dvěma průhledy z oken, ve kterých je vyobrazena oslavná salva z děl a pušek. Část textu na dolním okraji chybí. Z písemného popisu korunovace stojí za pozornost zpráva o uzavření a obraně města, cesta krále z Hradčan

¹⁸⁵ Obrázek byl zařazen do práce bez možnosti ověřit zdroj, pravděpodobně pochází ze sbírek British muzeum, nepodařilo se jej mezi zdigitalizovanými exponáty vyhledat.

na Pražský hrad v uherském oděvu, dále přijímání pod obojí, nechybí střelba z Petřína a salvy z města, popis mincí, dvanáct (!) hodovních tabulí. Zápis končí poznámkou, že král byl po celý den v dobrém rozmaru. (viz příloha č. 7).

6/ **Novinová ilustrace III.** – jednolist, uložený v muzeu v Norimberku v katalogu pod názvem *Krönung Kaiser Matthias' zum König von Böhmen* (23. 5. 1611).¹⁸⁶ List je v pravé horní části poškozen, nápis je dochován pouze z poloviny. Obrázek zabírá půl listu, zbytek tvoří text rozdělený do třech sloupců, ve kterém je bod po bodu popsána korunovace. Na obrázku je zajímavé, že znázorňuje řez chrámem sv. Víta, resp. pohled přímo na hlavní oltář a dále řez královským palácem se znázorněním hodovních tabulí. Tím se liší od všech dosud známých zobrazení pražské korunovace. Tištěn byl ve Vídni u Margarety Formikin, autorem je Tobias Bittenharter. Rozměr 48,7 x 36,5 (deska 22,1 x 36,3), (viz příloha č. 8).

7/ **Knižní ilustrace I.** – z knihy vydané Petrem Zimmermanem v Augšpurku *Relatio, Ausführlicher Bericht*. Soubor obsahuje celkem 11 kusů mědirytin. Text, doplněný mapami popisuje a zobrazuje postup Pasovských po Čechách s datací po jednotlivých dnech a také stručně líčí Matyášovu korunovaci.¹⁸⁷ (viz příloha č. 2).

8/ **Knižní ilustrace II.** – barevný obrázek korunovace pochází z knihy paměti Jindřicha Hýzrle z Chodů, ilustrace doprovázejí její německou verzi.¹⁸⁸ Zachytil pouze rituál vkládání koruny na hlavu panovníka, jedná se lehce naivní ilustraci. Předlohou mu zřejmě byla některá oficiálně publikovaná rytina, soudě podle rozmístění osob a zobrazeného pozadí (viz příloha č. 1).

9/ / **Knižní ilustrace III.** – *Sceptra Bohemorum Mathiae datque coronam*. Litografie Roberta Theera (1808–1863) podle kreseb Josefa Buchera (1820-1883) tvoří součást cyklu grafik ze života kardinála Františka z Dietrichsteina. Nepatří sice k dobovým pramenům, přesto jsem si ji dovolila pro doplnění zařadit. Tento soubor byl vytištěn v roce 1844 na objednávku knížete Františka Josefa Dietrichsteina pod názvem *Familien Portraite und historische Bilder*

¹⁸⁶ Germanisches Nationalmuseum Norimberg, sbírka grafiky, inv.č. HB 24873, dostupný na Bildindex der Kunst und Architektur [citováno 2012-1-6] < <http://www.bildindex.de/> □. V této práci je z důvodu včasného nedodání scanu publikována pouze překopírovaná fotografie

¹⁸⁷ Muzeum hl.m. Prahy, sbírka kat. č. 14382. Obraz korunovace je veden pod kat. č. 14382/6. Písemný popis korunovace na f 9 r+v. Popis tisku a celý název knihy viz kapitola Literární popisy korunovace.

¹⁸⁸ NA, sign. 215 Heinrich HIESSERLE von Chodow, *Reiss-Buch und Leben*, folio 81 r. Fotografie je převzata z publikace *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg* – Opera historica 14, s. 274.

aus dem fürstliche Dietrichstein'schen Hause ve Vídni firmou J. Höfelicha.¹⁸⁹ Podle rozmístění osob a koncepce celé scény se domnívám, že se autor inspiroval některou z výše uvedených původních rytin (viz příloha č. 10).

Obr. č. 3: Portrét krále Matyáše ze zámku Velké Losiny. (foto NPÚ Olomouc)

¹⁸⁹ Obraz byl publikován v katalogu *Kardinál František z Dietrichsteina (1570-1636) Prelát a politik neklidného věku*, vydán v roce 2008 v Olomouci u příležitosti stejnojmenné výstavy. Litografie, papír 345 x 545 mm, deska 250 x 370 mm, značeno dole v desce „Bucher pinxt. Imp. J. Höfelich Robert Theer lith. Vindobona“. Nachází se v Regionálním muzeu v Mikulově, inv.č. 4363, další sada těchto litografií je uložena v ÖNB, Bildarchiv und Grafiksammlung.

10/ **Portrét I.** – Matyáš v krátkém korunovačním obleku s insigniemi českého krále od Hanse von Aachena. Jedná se o olej na plátně 184,5 x 146, 5, datován po roce 1611. Portréty krále, zobrazující ho přímo v korunovačním oděvu, jsou dva, oba od Aachena. Tento se nachází ve sbírkách Pražského hradu, ukazuje Matyáše v krátkém šatě, tak jak podle popisu přišel oblečen do sv. Víta. Opírá se rukou držící žezlo o královskou korunu ležící na stolku, jablko není vidět. Eliška Fučíková ve svém komentáři k obrazu poukazuje na jeho uherský kroj (úbor, šat), který je zvolen jako kombinace k české koruně záměrně.¹⁹⁰ (viz obr. č. 5).

11/ **Portrét II.** – Druhý obraz je vystaven spolu s některými korunovačními klenoty ve vídeňské Schatzkammer v Hofburku pod inv. č. 3254. Král zde má na sobě oblek dlouhý, korunu posazenou na hlavě, v jedné ruce drží žezlo a v druhé jablko. Sám autor jej ve vlastnoručně psaném účtu za obrazy popisuje jako „*ihr.maj.conterfect in Böhmischen königl. Habit mit der königl. Cron, die ganze leng... 150 thaler*“.¹⁹¹ (viz příloha č. 9).

12/ **Portrét III.** z galerie panovníků umístěný v obrazárně zámku Velké Losiny. Obraz je součástí sbírky portrétů evropských renesančních státníků, který se dostal na zámek s převodem žerotínských rodových sbírek, obrazárny a knihovny z Bludova v roce 1945.¹⁹² Obraz znázorňuje Matyáše ve vyšivaném plášti, sepnutém sponou a se zavěšeným Řádem zlatého rouna. Kolem krku má bílou šálu, a konečně na hlavě má českou královskou korunu. Nápis na obrazu spolu s datací *SATVTEM EX INIMI/CIS NOSTRIS:/A.V.C./ SIC CORNATUS MATT: SEC.REX/HVNGARIAE IN RE/GEM BOHEMIAE PRA:/ANNO 1.6.II. DIE/.23.MAY.* (viz obr. č. 3).

¹⁹⁰ Eliška FUČÍKOVÁ (ed.), *Rudolf II. a Praha, císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Katalog vystavených exponátů, s. 18.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 18.

¹⁹² Marie MŽYKOVÁ, *Katalog obrazárny státního zámku Velké Losiny*, Šumperk 1986, s. 6. Obraz je veden na evidenčním listu NPÚ VL 00236/a, rozměr 58 x 50,7 cm.

2.5. Prameny hmotné povahy

Ke korunovaci neodmyslitelně patří také korunovační klenoty, oděvy, mince a příležitostné ražby, slavnostní výzdoba a drobné účelové stavby. Vzhledem k tomu, že tato práce se primárně soustředí na písemná svědectví, uvádím zde hmotné prameny pouze ve zkratce.

O korunovačních klenotech a ražbách vyšlo již mnoho literatury.¹⁹³ Poslední studie, která vyvrací některá zažitá fakta o korunovačních klenotech, především o jablku a žezlu vyšla v roce 2008.¹⁹⁴ Prohlédneme-li si pečlivě obrazy malíře von Aachena, zobrazující krále Matyáše s českými korunovačními klenoty, zjistíme pouhým okem, že jablko a žezlo, které drží král v ruce tvarově ani výzdobou neodpovídá těm, které jsou dnes součástí českého korunovačního pokladu. Korunovační klenoty, které byly použity při Matyášově korunovaci, nejsou dnes pohromadě. Koruna je uložena v Praze, ve Svatovítském chrámu, jablko a žezlo ve vídeňské Schatzkammer, kde jsou narozdíl od naší koruny trvale vystaveny. Korunovační meč sv. Václava užívaný při korunovacích byl zhotoven pravděpodobně za vlády Karla IV. a je dnes uchován v Pokladnici katedrály sv. Víta.

Rozhazování příležitostně ražených mincí při nástupnických obřadech byl zvyk přicházející již ze starověku, z Říma i Byzance, kdy byly mezi lid rozhazovány mince z běžného oběhu. Teprve později byly pro tuto příležitost raženy příležitostné mince různé hodnoty, tzv. korunovační žetony, které nebyly určeny přímo do oběhu, ale byly to mince pamětní.¹⁹⁵ Na jejich tvorbě se podíleli přední umělci, medailéři i rytci. Na tvorbě mincí pro korunovaci Matyáše pracoval Hans Conrad Greuter z pražské mincovny.¹⁹⁶ Dalším umělcem, kterému je připsána medaile z roku 1611, byl Christian Maler, řezač želez, který pracoval pro habsburský dvůr v Norimberku a Vídni.¹⁹⁷

Na žetonech, ražených při příležitosti korunovace 23. května 1611 je uvedeno v opisu heslo SALUTEM EX INIMICIS NOSTRIS, tj. naše blaho z porážky našich přátel, doplněný

¹⁹³ Za všechny alespoň Josef CIBULKA, *Korunovační klenoty*, Praha 1969; Karel SCHWARZENBERG, *Die Sanct Wenzelskrone*, Wien 1960; Emil NOVÁK, *Korunovace a korunovační ražby Habsburské monarchie v letech 1526 – 1918*, I. díl, Korunovační klenoty, obřady a ražby, soupis korunovačních ražeb, Ferdinand I. – Fridrich Falcký 1526 – 1620, Štítý 1991.

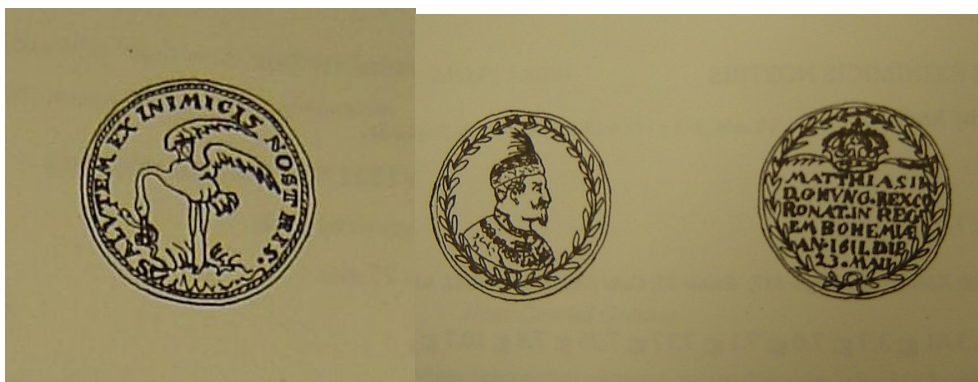
¹⁹⁴ Beket BUKOVINSKÁ, *Královské jablko a žezlo*, in: *České korunovační klenoty*, Praha 2008, s. 57 an.

¹⁹⁵ Emil NOVÁK, *Korunovace a korunovační ražby*, s. 49 an.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 49 a 163.

¹⁹⁷ Tamtéž s. 141 a 165.

obrázkem čápa polykajícího hada, které vystihuje Matyášovu ctižádost a povahu. Je jisté, že právě tento obraz z reversu korunovační mince byl zachycen ve všech zprávách a relacích, které se dochovaly, ačkoli ke korunovaci bylo vydáno žetonů více (viz obr. č. 4). Na aversu byla nahoře zobrazena koruna mezi dvěma palmovými větvemi, doplněna nápisem v šesti řádcích MATTHIAS II · /DG · HVNG · REX CO / RONAT · IN REG= / EM BOHEMIAE / AN · 1611 · DIE / 23 · MAY ve vavřínovém věnci. Na dalším žetonu je na aversu Matyášovo poprsí zprava ve věnci z vavřínu. Zobrazen je v uherském kroji, na hlavě s čapkou ozdobenou peřím. Poslední žeton nese na aversu Matyášův monogram, pod kterým je umístěna číslice II. Nad monogramem koruna mezi dvěma palmovými větvemi. Na reversu je pětiřádkový nápis ve vavřínovém věnci CORO / NAT : BO / HEMIAE / REX · / 1611 · . Mince byly vydány ve stříbrné i zlaté variantě, různých velikostí a hmotností, na některých jsou patrné odchylky v dělicích znaménkách nápisu.¹⁹⁸ Korunovační ražby jsou dnes rozptýleny v různých sbírkách.

Obr. č. 4: Dva reversy z korunovačních žetonů s obrázkem hada a Matyášovým poprsím, avers s královskou korunou je společný oběma mincím. (Převzato z knihy E. Nováka *Korunovace a korunovační ražby*).

Korunovační oděv známe z popisu Jiříka Závěty i z obrazů Hanse von Aachen.

*„Ráčil jeti J.M. král Matyáš v dlouhém oděvu uherském zeleném aksamitovém, stříbrohlavem podšitým, zespod pod ním oděv majíc druhý něco kratší štříbrohlavový květovaný z rozdílných barev, pod peřím ciapatkovým, na koni tisým, na kterémž sedlo pozlaceno a rystuňk též zlatem a drahými kameny vykládaný byl“.*¹⁹⁹

¹⁹⁸ Podrobněji o rozměrech, složení kovu, jednotlivých rozdílech korunovačních žetonů apod., vydaných k příležitosti Matyášovy korunovace. Emil NOVÁK, *Korunovační ražby*, s. 118-122.

¹⁹⁹ J. Závěť, *Korunování*, fol. D II r.

Matyáš tedy nešel pěšky, ale jel ke chrámu na koni oblečen v dlouhém zeleném aksamitovém oděvu uherského střihu, tzv. dolomanu, který byl podšitý stříbrným brokátém (viz obr. č. 5). Pod tímto oděvem měl ještě jeden kratší ze stříbrného brokátu s pestrým květovaným vzorem. Výraz „*pod peřím ciapatkovým*“ znamená, že měl na hlavě klobouk, který byl ozdoben peřím. V německé verzi je tento klobouk uveden přímo. Ciapatkové peří je podle Wintra z čápa nebo čápátka, podle Váchy volavčí.²⁰⁰ Zlatohlav a stříbrohlav jsou látky, protkávané či prošívané zlatem a stříbrem, dnes známé spíše pod jménem brokát. Ten mohl být „planý“ a pravý. Pravý zlatohlav stál v roce 1563 v Praze i 24 zlatých loket, stříbrohlav 18 zlatých. Patřily v té době k nejdražším látkám vůbec.²⁰¹ Aksamit je hedvábný samet.²⁰² Oděv uherský zelený, tzv. doloman, je zřejmě ten, ve kterém je Matyáš často zobrazován v tiscích Jiřího Závěty. Při slavnostním přejezdu ze Starého Města na Hradčany oblékl Matyáš „*oděv uherský šarlatový*“. Šarlatová je výrazná červená, která byla v té době na oděvu značně oblíbená. Uherský oděv nebyl v českých zemích na přelomu 16. a 17. století nic neobvyklého, byl k nám „donášen“, jak píše Zikmund Winter ve svých Dějinách kroje a chodilo v něm v Praze mnoho měšťanů i šlechticů.²⁰³ Jisté ale je, že dvůr Matyášova otce Maxmiliána i bratra Rudolfa dával přednost španělské módě. Ostatně, že byla v té době v Praze velmi rozmanitá, dokazuje známý Sadelerův obraz obchodníků z Vladislavského sálu na Pražském hradě. Dochované korunovační textilie, uložené v Praze a ve Vídni nelze zatím jednoznačně přisoudit určitému panovníkovi.

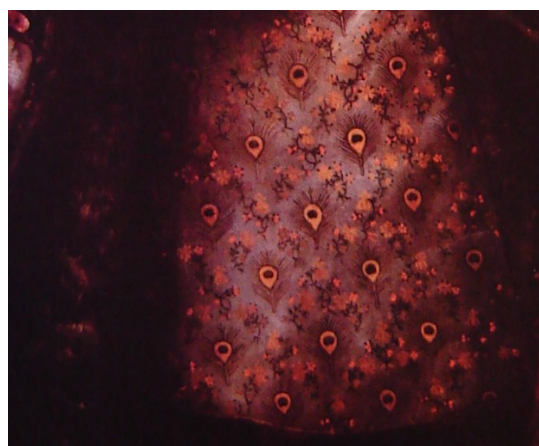
Co měl Matyáš na nohou, zatím nikde zaznamenáno nebylo. Podle dávné přemyslovské tradice měl mít sandály, s těmi by ale na koni asi jet nemohl. O punčochách, v té době již hojně rozšířených, se také nikdo nezmiňuje. Na jednom z obrazů malíře Hanse von Aachen byl Matyáš vyobrazen v krátkém korunovačním oděvu, kdy na nohou má červené punčochy a boty ze žluté kůže.

²⁰⁰ Zikmund WINTER, *Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až po dobu Bělohorské bitvy*, II. díl, Praha 1893, str.388; Štěpán VÁCHA, „*Mutatio vestis*“ v korunovačním ceremoniale českých králů z rodu Habsburků v 16. až 18. století, FHB 22, 2006, s. 255.

²⁰¹ Z. WINTER, *Dějiny kroje*, s. 361.

²⁰² Ludmila KYBALOVÁ, *Dějiny odívání - středověk*, Praha 2001; Nina BAŽANTOVÁ-Milena BRAVERMANOVÁ-Alena SAMOHÝLOVÁ, *Korunovační roucha českých panovníků*, Umění, ročník 1994, s. 288-307.

²⁰³ Zikmund WINTER, *Dějiny kroje*, s.333.

Obr. č. 5: Hans von Aachen, *Císař Matyáš jako český král*, olej na plátně 184,5 x 146, 5, po 1611, Sbírký Pražského hradu. Vpravo detail vzoru kratšího oděvu ze stříbrného zlatohlavu s květinovým vzorem. (Foto převzato z knihy L. Kybalové, *Dějiny odívání – renesance*).

Ve vídeňské Schatzkammer se dochovaly a jsou vystaveny **heroldské pláště** (na popiskách označované jako *Wappenrock*) ozdobené aplikovanými zemskými znaky, které na sobě nosili heroldi, jdoucí v čele slavnostního průvodu. Nedá s určitostí tvrdit, že dva dochované ze 17. století byly použity při Matyášově korunovaci, chybí bližší datace. V příloze č.11 jsou zobrazeny pláště českého a uherského herolda, rakouský se zřejmě nedochoval. Příloha č.12 ukazuje plášť císařského herolda, který ovšem pochází až z 19. století, konkrétně z roku 1830.

Díky špatnému počasí jel Matyáš až ke chrámu na koni, který byl sedlán zlatým sedlem a jeho postroj byl zdoben drahými kameny. *Rystuňk* je výraz pocházející z němčiny, v Čechách se používal pro koňské náčiní, tedy uzdu, ohlávku a třmeny.²⁰⁴ Jeden z takových postrojů si objednal při své návštěvě v Praze v roce 1610 saský kurfiřt Kristián u významného

²⁰⁴ Z. WINTER, *Dějiny kroje*, str. 634.

a uznávaného pražského klenotníka Jana Michala. Tento postroj se dochoval a je v současné době vystaven na zámku v Drážďanech v tzv. Türkische Kammer (viz příloha č. 13).

Na závěr kapitoly o korunovačním šatu je potřeba dodat, že Jiří Závěta nepopisoval pouze oděv Matyášův, ale v jeho *Korunování* je popsán také oděv osob duchovních a velmi podrobně se všemi detaily i nový oděv trabantů, královských mušketýrů a pážat. Závěta jmenuje jednotlivé části oděvu a jejich propracování do takových detailů, že se až zdá, jako by byl profesí krejčí. Myslím, že mu s těmito popisy pomáhal kdosi znalý řemesla.²⁰⁵ Je zřejmé, že oblečení trabantů, mušketýrů a edlknobů zanechalo veliký dojem na většině účastníků, protože jejich dochované záznamy z korunovace ve velké většině případů právě oděvy těchto příslušníků královského doprovodu neopominuly zmínit.

²⁰⁵ Trabanti (drabanti) byli členové královské stráže a edlknobové (také edlknechti nebo edlknaben) byli mladí panoši. Ze Závětových popisů jejich oděvů velmi těžil Zikmund WINTER při psaní *Dějin kroje*. Závětův tisk o korunovaci je Wintrem zmiňován téměř v každé kapitole, která se týká 16. století.

3. Popis české královské korunovace Matyáše Habsburského

3.1. Jednání před korunovací a vlastní přípravy

Matyáš odjel dne 8. března 1611 z Vídně, doprovázen svým vojskem pod vedením polního maršálka Jana Zikmunda z Herbersteinu, s plukovníky Dampierrem a Hoditzem. Jejich cesta do Prahy vedla přes Znojmo, Jihlavu a Čáslav.²⁰⁶ Zprávy o jednáních z Jihlavy jsou sepsány v anonymních novinách ze dne 16. – 18. března 1611, uložených v HHStA.²⁰⁷

Matyáš přijel do Prahy v době, kdy se ještě v zemi zdržovala nepřátelská vojska, Pasovští. Bylo mu 54 let, byl svobodný a bezdětný a od roku 1608 byl tzv. čekancem zemí Koruny české. V té době mu již patřila koruna uherská. Očekávaný Rudolfův nástupce vstoupil do české metropole dne 24. března 1611. O jeho slavnostním vjezdu do Prahy vydal **Jiří Závěta ze Závětic** svůj první tisk věnovaný tomuto panovníkovi s názvem *Vypsání slavného příjezdu nejjasnějšího a velikomocného knížete a pána, pana Matyáše z Boží milosti toho jména druhého Vypsání slavného příjezdu*.²⁰⁸ Další současník, který popsal tuto událost, byl **Mikuláš Dačický z Heslova**. „Arcikníže Matyáš, pan bratr Jeho Milosti císařské Rudolfa; juž král uherský, zvědév o tom, co jse v Čechách děje, nemeškal jse opěty vojensky osobně do království Českého vypraviti, a přijev do Prahy, jest od stavuov českých přivítán a do Starého Města pražského forýrován“ píše ve svých pamětech.²⁰⁹ V dalším z pramenů se dočteme, že Jeho Královská Milost „se již ráčí museti týmž stavům důvěřovati a na Starém Městě, v domě k tomu obzvlášť obraném, lozirovati ... i byl dům J.M. císařského rychtáře v Starém městě pražském pana Jana Kirchmajera“.²¹⁰ Citace je z Pamětí hraběte **Viléma Slavaty z Chlumu**. Dům, ve kterém se Matyáš s doprovodem ubytoval, patřil staroměstskému měšťanu a radnímu Janu Kirchmajerovi z Reichvic, byl zván U tří konví

²⁰⁶ Popis cesty je uveden vz tzv. Megerlovo diariu – viz kapitola Prameny rukopisné povahy – deníky.

²⁰⁷ HHStA, fond MEA, RTA 103 c, fol. 62 – 64.

²⁰⁸ Jiřík Závěta ze ZÁVĚTIC, *Vypsání slavného příjezdu*, viz. pozn. 46.

²⁰⁹ J. MIKULEC, *Mikuláš Dačický*, str. 174. Forýrován = ubytován, pochází z francouzského fourrier. Jednalo se o poddůstojníka, který měl na starosti obydlí a stravu mužstva. (Josef JUNGMAN, *Slovník česko-německý*, díl I., A-J, Praha 1989)

²¹⁰ J. JIREČEK, *Paměti nejvyššího kancléře*, s. 14. Slovo lozirovati pochází ze staročeského lozovati (něm. einquartieren, hinlegen) znamená ubytovati. (Josef RANK, *Nový kapesní slovník jazyka českého a německého*, Praha 1875).

a dosud stojí v dnešní Melantrichově ulici.²¹¹ Zde pak uherský král čekal na zahájení generálního sněmu, ale především na Rudolfovu abdikaci na český trůn.

V průběhu vyjednávání, snad z důvodu projevu úcty, či potřeby před korunovaci znovu zdůraznit přítomnost panovníka ve městě, vyjel Matyáš v úterý po sv. Marku Evangelistu (26. dubna 1611) okolo třetí hodiny odpoledne ze Starého Města, aby přesídlil na Hradčany. Tento akt se neobešel bez velké slávy, kdy celý Matyášův dvůr, doprovázený pány a rytíři království českého, předními úředníky moravského markrabství a uherského království, vojskem a jeho veliteli (celkem 100 jezdců a 600 pěších), trubači, bubeníky, panoši s praporem, na kterém byl namalován erb Markrabství moravského, vyjel ze Starého města. Nejprve dojel přes Menší Město Pražské, Hradčany a Pohořelec až do královské obory Hvězda, kde se chvíli zdržel a pak opět s velkou pompou dorazil na Hradčanské náměstí, do domu Kryštofa Popela z Lobkovic, bývalého nejvyššího hofmistra království českého a nejvyššího rady nad apelacemi (zemřel 1609), kde se celý královský dvůr usídlil. Dům stál na místě, kde dnes najdeme Šternberský palác s obrazárnou Národní galerie, tedy na Hradčanském náměstí čp.15.²¹² V té době zde jako host u Lobkoviců pobýval pan **Jindřich Hýzrl z Chodů**, který si ve svých pamětech stěžuje, že se musel vystěhovat „*poněvadž se Jeho Milost král hodlal usídlit v domě*“ - „*a sídlil tam pak se svým dvorem několik neděl až do své korunovace králem českým*“.²¹³

Proč k tomuto slavnostnímu aktu vlastně došlo, se zatím lze jen domnívat, nikdo to ještě nerozebral, pouze je konstatováno, že se tak stalo.²¹⁴ Podrobný popis tohoto výjezdu a slavnostního návratu do Prahy najdeme v Závětově tisku *Korunování J. M. Matyáše*.²¹⁵

²¹¹ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1997, s. 499. O dějinách tohoto domu čp. 476 se dočteme v Josef TEIGE, *Základy starého místopisu pražského*, Praha 1910, s. 636 an; *Umělecké památky Prahy* uvádějí tento dům jako U stříbrné konvice nebo U konvic, *UPP - Staré Město, Josefov*, Praha 1996, s. 329. Není bez zajímavosti, že v tomto domě přenocoval o devět let později při svém odjezdu z Prahy po prohrané bitvě na Bílé Hoře zimní král Fridrich Falcký.

²¹² Z původního renesančního domu se dodnes dochovala pouze část zdiva na severní straně paláce. Václav LEDVINKA – Bohumil MRÁZ – Vít VLNAS, *Pražské paláce*, Praha 1995, s. 313.

²¹³ Věra PETRÁČKOVÁ, Jan VOGELTANZ (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979, s. 276.

²¹⁴ Podle zprávy nuncia Placida Marry, kterou odeslal dne 25. dubna státnímu sekretáři kurie to učinil pro potřebu změny vzduchu, neboť byl dost churav a trpěl nevolností. *Sněmy české XV*, 2/167.

²¹⁵ Popis Matyášovy cesty ze Starého města pražského, přes Menší město pražské, Hradčany a Pohořelec je uveden na str. A II r a A III v Závětova *Korunování J.M. Matyáše*. Odtud jej také do svých pamětí přebírá Slavata. Editor Slavatových Pamětí Jireček v poznámce pod textem uvádí, že Slavata tento popis Matyášovy jízdy „... *doslovně ze spisu Jiříka Závěty 'Korunování J.M. Mathiáše, krále uherského' (v Praze 1611, 4°) ve spis svůj položil.*“ Dále Jireček odkazuje čtenáře ke stejnému prameni s vysvětlením, že popis tohoto výjezdu, stejně jako popis samotné korunovace, ze Slavatova textu vypouští a uvádí pouze ta místa, která jsou potřeba pro pochopení souvislého sledu událostí.

Závěta nám bohužel nezanechal zprávu, co se mimo trubení a bubnování odehrávalo během této cesty či v době, kdy se všichni „zdrželi“ v oboře Hvězda. Nabízí se srovnání s Karlovým korunovačním řádem, kdy v předvečer vyráželo slavnostní procesí na Vyšehrad, ale vzhledem k tomu, že se vše v roce 1611 odehrálo více jak 14 dní před plánovaným prvním termínem korunovace (12. května) není procesí moc pravděpodobné. Nehledě na to, že se průvodu nezúčastnili žádní duchovní. Spíše předpokládám, že Matyáš a jeho rádci dospěli k názoru, že je potřeba, aby panovník strategicky přesídlil ze Starého Města blíže k Hradu a zároveň dal zřetelně najevo své postavení a moc uherského krále a moravského markraběte a ještě ukázal císaři, že nehodlá v žádném případě při jednáních ustupovat. Také se mu velice hodilo, že můžou být v okolí králova nového sídla, a tedy i v bezprostřední blízkosti císaře, rozmístěny silné oddíly vojska. Ty zde zůstaly až do korunovace, kdy byly ještě strážé a hlídky značně posíleny. V okolí Prahy a v pražských městech samotných se nacházelo přes 7000 Matyášových vojáků.²¹⁶

Jedním z tajných a důvěrných Matyášových radů byl **Melchior Khlesl**²¹⁷ (1552-1630). V letech 1598-99 navázal osobní kontakt s arciknížetem Matyášem a v době tzv. Bruderzwist stál už přímo na jeho straně. Podrobným pramenem ke studiu Khleslova života je především čtyřsvazková edice *Khlesl's, des Cardinals, Direktors des geheimen Cabinetes Kaisers Mathias, leben* sepsaná Josephem von Hamer-Purgstahl. Edice je sestavena ze všech, v době jejího vzniku v různých archivech dochovaných písemností, které vznikly v souvislosti s Khleslovou osobou a doplněna podrobným výkladem všech historických souvislostí. Autor upozorňuje na každý případ, kdy Khlesl vlastnoručně zasahoval do konceptů Matyášových dopisů a podkladů pro různá diplomatická jednání.²¹⁸ Týká se to samozřejmě připomínek na podkladech, sloužících pro vyjednávání s českými stavy na sněmu v roce 1611 a později

²¹⁶ Složení Matyášova vojska, které s ním přitáhlo do Prahy uvádí podle jednotlivých zbraní a velitelů zpráva Hanse Meinharda von Schönbrun in: Anton CHROUST, *Briefe und Akten*, IX/105, s.252. Zde i další odkaz na pramen: EYRBACH, *Akten H.M. von Schönburg*, a.1611, no.54; Kopie.

²¹⁷ V pramenech také jako Klesl, Klesel, Klehsl, Cleselius, Závěta jej uvádí jako Melichara Glesla. Narodil se v luteránské rodině, byl obrácen svým učitelem jezuitou Georgem Schererem na katolickou víru, studoval na vídeňské univerzitě, poté začal rychle a důsledně budovat svou duchovní i světskou kariéru. Svou pozornost obrátil především k důsledné rekatolizaci rakouských zemí. Od císaře Rudolfa II. obdržel v roce 1585 titul císařského rady, zakrátko nato dostal do správy biskupství Vídeň – Neustadt (1588) a biskupství vídeňské (1598), pozoruhodné je, že biskupského svěcení dosáhl až v roce 1614. To zřejmě nebránilo tomu, aby při pražské korunovaci zastoupil olomouckého biskupa. Hlavním pramenem pro studium Khleslova života a jeho práce je čtyřsvazková edice Josepha HAMMERA-PURGSTALLA, *Khlesl's, des Cardinals, Direktors des geheimen Cabinetes Kaisers Mathias, leben*, Wien 1847-1851. Dále ještě Thomas DAMMELHART, *Die Reichspolitik Kaiser Matthias' – „Krisenmanagement“ am Vorabend des Dreissigjährigen Krieges*, Diss., Wien 1996, s. 21., ke Khleslovi a jeho politice také Alois EDER, *Kardinal Klesl und sein Werk*, Diss., Wien 1950, Anton KERSCHBAUMER, *Cardinal Klesel Minister-Präsident unter Kaiser Mathias*, Wien 1865.

²¹⁸ Joseph HAMMERA-PURGSTALLA, *Khlesl's, leben*, II. díl, s. 294 an.

i na návrhu smlouvy o vyrovnání mezi bratry. Při studiu edice jsem zjistila, že se v korespondenci, jakož i v dalších uvedených dokumentech, přímo o pražské korunovaci nikdo pisatelů nezmiňuje, řeší tu se hlavně dohoda o vyrovnání, plánuje Matyášův sňatek a především pak nástupnictví císařské.²¹⁹ Neznamená to ale, že by se Khlesl ve své korespondenci zmínil o pražské korunovaci vyhýbal, pouze se nemusela dochovat. Při požáru Justičního paláce v roce 1927 totiž velký díl písemností z Khleslovy kanceláře shořel. O tom, že Khlesl „řídí všechny věci“ referoval ve své zprávě i vyslanec Bodeni do Bavorska.²²⁰

Hammer-Purgstall se v Khleslově životopisu pražské korunovaci věnuje pouze stručně, popisuje ji pouze obecně na jedné stránce, odkazuje hlavně na dobová svědectví v Megerlově diariu, které sám vydal tiskem v roce 1846 a na tisk Franze Christopha Khevenhüllera.

V čele zástupců moravských stavů, kteří na generální sněm přicestovali společně s Matyášem stál **Karel starší ze Žerotína** (1564 – 1636), známý především jako přední šlechtický stoupenec Jednoty bratrské, vzdělaný diplomat a mecenáš, cestovatel, politik. Měl vazby jak na odbojnou nekatolickou šlechtu, tak na císařský dvůr a katolické české stavy. V době Matyášovy korunovace byl již dva roky ve funkci moravského zemského hejtmana, na kterou rezignoval až v roce 1615. S pomocí nepsaných úmluv s císařem Matyášem se mu dařilo udržovat po celou dobu své funkce mír, politickou rovnováhu a relativní náboženskou toleranci, a to i přes silný tlak radikální katolické opozice.²²¹ Zemřel ve vyhnanství ve Vratislavi bez potomků. Na generální sněm do Prahy přivedl delegaci moravských stavů, která jednala do poslední chvíle před korunovací o úloze místokancléře při ČDK. Žerotínovy dopisy byly vydány v několika edicích, v žádné z nich jsem ale nenalezla nic, co by se týkalo jeho poznámek k pražské korunovaci.²²² Ani v rodinném archivu Žerotínů v Bludově (1297) 1427-1947 se podle inventáře pro období květen 1611 žádné listy, které by se zmiňovaly

²¹⁹ Korespondence o vyrovnání je vedena především s brunšvickým vévodou Juliem, který byl také jedním z prostředníků při jednání mezi znesvářenými bratry.

²²⁰ „Der Glesl ist director aller Sachen“ doslova píše přímo v dopise ze dne 13. května 1611. HHStA, LA ÖA Böhmen 3 – konv. 1, fol. 658.

²²¹ Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína*, Praha 2008, s. 101. Už v 17. století vyšly dvě knihy o rodu Žerotínů – Jiří KRÜGER (Crugerus) 1669 v Hradci Králové rozepsal dějiny rodu, ze kterého později vyšlo (v roce 1683) dílo *Virtus leonina* vydané Dominikem Františkem CALINEM z Marienbergu. Roku 1862 v Brně vydal Peter Ritter von CHLUMECKÝ knihu *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564-1615*.

²²² V. BRANDL, *Spisy Karla st. Ze Žerotína*, Odd. druhé: Listové psaní jazykem českým, svazek první, Brno 1870. Také *Spisy Karla staršího z Žerotína*, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým. Svazek třetí. Praha 1872. neobsahují žádné listy z roku 1611; František DVORSKÝ, *Dopisy Karla staršího ze Žerotína 1591-1610*, Archiv český 27, 1904.

o korunovaci, nevyskytují. O Žerotínovi a jeho vlivu za války s Pasovskými píše ve svých knihách Chlumecký.²²³

Mezi těmi, kdo doprovázeli Matyáše na jeho cestě do Prahy²²⁴ a byli mu nablízku při všech jednáních byl také **Karel z Harrachu** (1570-1628). Od počátku své kariéry zůstával ve službách habsburských arcivévodů, včas se postavil na stranu Matyáše a tak jej nalezneme mezi těmi, kteří ho doprovázeli na cestě do Prahy ke korunovaci. Jeho kariéra později pokračovala i za vlády Ferdinanda II. Rodinný archiv Harrachů, uložený ve Vídni, nebyl z mé strany dosud probádán.²²⁵

Václav Budovec z Budova (1551 – 1621) pocházel z bratrské rodiny, stal se zástupcem Jednoty bratrské na sněmovních jednáních, jeho zásluhou byl sepsán a vydán Majestát císaře Rudolfa II. Zúčastnil se jednání u Petra Voka z Rožmberka, kam byl vyslán spolu s Jaroslavem Smiřickým v roce 1610 českými zemskými úředníky, aby domluvili půjčku na vyplacení pasovského vojska a odvrácení jeho dalšího vpádu do Čech. Po celou dobu přítomnosti Matyáše v Čechách byl králi nablízku, doprovázel jej také na holdovací cestě do Slezska a obou Lužic. Edice s Budovcovou korespondencí, vydaná Juliem Glücklichem ve své první ani v druhé části dopisy s poznámky o korunovaci neobsahuje.²²⁶

Wolf Siegmund von Losenstein (1567-1626), Matyášův dvorní maršálek, později vrchní dvorní maršálek a tajný rada, byl v době korunovace přítomen také jako zástupce hornorakouských stavů. Při korunovaci mu připadla významná funkce nosit v průvodech těsně před králem jeho obnažený meč.

Císař Rudolf II. měl na svém císařském, a stejně tak Matyáš jako uherský král na svém královském dvoře, velké množství osob, zastávajících různé funkce a úkoly.²²⁷ Historik Marek

²²³ Peter Ritter von CHLUMECKÝ, *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564 – 1615*, Zweiter oder Beilagen – Band, Brno 1879.

²²⁴ Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí, Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008, s. 27.

²²⁵ Karel byl dědicem veškerého rodinného jmění Harrachů, jako první z rodu získal hodnost říšského hraběte, byl také otcem pozdějšího kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu (1598-1667).

²²⁶ Julius GLÜCKLICH, *Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579 – 1619*, Praha 1908, týž, *Nová korespondence Václava Budovce z Budova z let 1580 – 1616*, Praha 1912.

²²⁷ O vývoji, organizaci a složení osob na dvoře Rudolfově více Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Der Hof Kaiser Rudolfs II.*, Praha 2002. O kontinuitě mezi dvorem Rudolfovým a Matyášovým vypovídá tabulka č. III na s. 139; TÁŽ, *Vztah mezi císařským dvorem a nejvyššími správními úřady českého království v době vlády Rudolfa II.*, SAP ročník LII., č. 1/2002, s. 279-294.

Feren ve své práci *Dwór Zygmunta Augusta* dokládá, že všichni úředníci vystupující v této době u dvora měli šlechtický původ.²²⁸ V roce 1612 bylo u pražského císařského dvora prokazatelně přítomno 590 osob: z toho 48 vysokých dvorských úředníků, 132 se prokazovalo některým z čestných titulů, dalších 132 patřilo mezi rytíře, 39 bylo komorníků, 20 sekretářů a překladatelů, 20 pážat a 201 gardistů.²²⁹ Jaroslava Hausenblasová uvádí dokonce k roku 1612 evidenci 1 200 lidí.²³⁰ Většina z dvorských úředníků měla významnou úlohu při korunovaci a to jak z historického hlediska, jako nositelé dědičných úřadů, tak podle soudobých ceremonálních řádů. Z tohoto důvodu bylo také zvykem, aby panovník všechny významné úředníky k obřadu korunovace písemně povolal. Tito úředníci měli stanovené své pevné pořadí a místo v blízkosti panovníka. Pro jasný a ucelený přehled jsem vyhotovila soupis úředníků (držitelů úřadů) království českého, markrabství Moravského a také některé uherské (viz příloha č. 14). Za nimi pak následují osoby stavu duchovního, jak se je podařilo z různých dokumentů zachytit. V dalším textu, pokud to nebude nutné, pak tito již nebudou jmenováni plným jménem, ale bude v popisu korunovace uvedena jen jejich funkce.²³¹

Korunovaci a vše, co k jejímu slavnostnímu provedení náleží, bylo nutno připravovat dlouho dopředu. První, co musel každý, kdo slavnost organizoval udělat, bylo stanovit a oznámit datum jejího konání všem zemským a příslušným městským úředníkům. Bylo stanoveno, kdy se mají nejpozději dostavit do města a kdo všechno má či smí být v jejich doprovodu. Závěta poznamenává, že do Prahy byli svoláni všichni příslušníci stavu duchovního, panského i světského (zemští úředníci), aby splnili všechny své povinnosti, související s korunovaci. Zvací Rudolfovy listy najdeme rozepsané v edici *Sněmy české*. Adresovány byly: purkmistrovi a radě města Chebu, purkmistrovi a konšelům Starého města Pražského, vévodovi Karlovi II. Minstrbersko-Olešnickému, nejvyššímu hejtmanu ve Slezsku, Rudolfovi

²²⁸ Marek FERENC, *Dwór Zygmunta Augusta. Organizacja i ludzie*, Krakow 1998, s.165.

²²⁹ Joseph Anton von RIEGGER *Aula Rudolphi II. Kayßerlicher Hoff Statt*, Archiv der Geschichte und Statistik, insbesondere von Böhmen. II. díl, Dresden 1793, s.193-262, zde 194-206, 208-217, 228, 242-245. K výše uvedeným číslům je nutno připojit poznámku, že ne všichni gardisté (zvláště cca 100 pěších trabantů), sloužící u dvora v Praze, měli šlechtický původ a také, že je potřeba stav navýšit ještě o dalších cca 100 osob, protože ne všichni dvořané bydleli přímo v Praze. Tuto domnětku vyslovil Leszek Belzyt autor článku *Der Adel in den Metropolen Prag und Krakau um 1600“ Sociale Stellung und ethnische Differenzierung*, in: Krakau, Prag und Wien. Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat, edd. Marina Dimitrieva a Karen Lambrecht, Stuttgart 2000. s. 164; TENTÝŽ pak rozebírá poměry šlechticů sídlících v té době v Praze v knize *Kraków i Praga okolo 1600 roku*, Toruň 1999.

²³⁰ J. HAUSENBLASOVÁ, *Vztah mezi císařským dvorem a nejvyššími správními úřady*, s. 283.

²³¹ Podkladem pro seznam byly přehledy, které sestavili František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577 – 1749*, SAP, ročník XVII., č.1, Praha 1967, s.539 – 603 a František PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a auředníků zemských i dvorských ve královstwj českem, od neystarjch času až do nynějška*, Praha 1832, tab. III. Rok 1453 – 1620, J. HAUSENBLASOVÁ, *Vztah mezi císařským dvorem*, tabulky na s. 288-293.

Abrahamovi z Donína, zemskému fojtovi markrabství hornolužického. Listy byly odeslány během dvou dnů 28. a 29. března 1611. Tyto listy však nezvou přímo na korunovaci, ale na generální sněm.

Ačkoliv hejtmanem slezských stavů byl Karel II. z Münsterbergu, vedením delegace zástupců slezských stavů byl jmenován kníže **Jan Kristian Lehnicko-Břežský**. Vedle uvedeného knížete delegaci tehdy tvořili držitelé slezských svobodných panství Jáchym Malcán z Vartenberka a Weighart z Promnic, Heřman z Zettlitz a Jan z Lossu, dále tři rytíři, rada lehnicko-břežského knížete Ondřej Geisler, vřatislavský syndik a doktor obojího práva Kryštof Henscher a zástupci dalších knížectví v bezprostřední držbě českých králů, za Svídnicko radní Jiří Rösner, za Hlohovsko městský písař Jiří Wirth.²³² Soupis vyslanců na sněm je dochován v rukopisech v Praze a v Drážďanech, kde se zachoval pouhý náčrt, bez titulace a úplných jmen.²³³ Vyslanci z Horní a Dolní Lužice nejsou v těchto dokumentech jmenováni vůbec, pouze je zmíněna jejich přítomnost na sněmu.

„Obyčejnému lidu“ se korunovace oznamovala obvykle korunovačním patentem několik měsíců dopředu, tato byla veřejně vybubnována v Praze tři dny předem (v pátek 20. května 1611), s důrazem na všechna obranná a ochranná opatření.

Aby bylo postavení vladaře náležitě prezentováno, byl obvykle korunovační ceremoniál pečlivě sestaven krok za krokem. Úředníkem, který měl tyto přípravy na starosti, byl nejvyšší hofmistr. V případě Matyášovy korunovaci jej musel zastoupit nejvyšší sudí. Kdo byl tehdy tzv. ceremoniář, který vše v průběhu korunovace řídil, kdo jednotlivým aktérům napovídal, co v kterém okamžiku mají dělat, kam se postavit apod. není známo. Nějaký režisér celého korunovačního obřadu určitě musel existovat a nějaký scénář či písemnost, jak to všechno bude probíhat, zřejmě také, bohužel se v případě této slavnosti nedochovaly.²³⁴ Bezpochyby byl ale vytvořen popis celého průběhu a navrženy dekorace a slavnostní výzdoba. Na tu

²³² Srovnej Hermann PALM, *Die Schlesier auf dem böhmischen Generallandtage von 1611*, Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 10, 1870, s. 315-341, dostupná na: Digitální knihovna Wroclavské univerzity [cit. 2012-1-6] < www.bibliotekacyfrowa.pl >.

²³³ NA, fond ČDK Spisy, ič. 558, karta 5, sign. I.A2.; SSHD, Geheimer Rat, Loc. 9167/1, fol. 253.

²³⁴ Příklad scénáře ke slavnosti, i když v tomto případě se jedná o svatbu, je vystaven na zámku v Březnici, viz článek Petra DAŇKA *Svatba, hudba a hudebníci v období vrcholné renesance* in: Opera historica 8, České Budějovice 2000, s. 218. Autor upozorňuje na tištěný scénář svatby Jana Krakovského z Kolovrat na zámku Ambras v Tyrolsku v roce 1580, později instalovaný v táflování jídelny na zámku v Březnici a doplněný malovanými výjevy ze tří slavnostních dnů (jeden originál je uložen v Kunsthistorisches Museum Wien, Sammlung für Plastik und Kunstgewerbe, č. 5269).

se zvali významní umělci, kteří byli v té době v oblibě a měli již prověřené zkušenosti, protože i výzdoba podléhala módě. Dále musel být vypracován seznam hostů, včetně zajištění jejich ubytování. To asi nebyla věc jednoduchá, když si uvědomíme, že každý takový významný host s sebou přivedl ještě svůj doprovod. I pro ně bylo potřeba vyřešit zásobování potravinami a to nejen na stoly panstva, ale také píci pro jejich koně. V době korunovace se obvykle do města sjelo mnoho lidu, proto bylo nutné zásobování domlouvat dlouho dopředu. Také zajistit ochranu a obranu města i samotného korunovačního místa bylo velmi důležité.

Finanční záležitosti korunovace měla na starosti královská dvorská komora, která většinou před korunovací vypisovala tzv. korunovační daň. Žádné finanční doklady k této dani ani k jiným platbám a účtům, týkajícím se Matyášovy korunovace, se mi nepodařilo v archivech vyhledat.

Ne všechno z výše psaného platí pro Matyášovu korunovací. V jeho případě trvaly přípravy pouhé dva měsíce, a to se ještě s datem korunovace stále pohybovalo. Nejistá situace v zemi na jaře roku 1611 měla dopad i na pozvání, pobyt a příjezd hostů. Z říše se nedostavili kurfiřti, poslali pouze své vyslance, někteří z nich dokonce do Prahy záměrně nedorazili, ostatní nakonec nebyli na samotné korunovací přítomni. Asi nejvýznamnějším hostem na korunovací proto byl rakouský arcivévoda **Karel Habsburský** (1590-1624), v době korunovace vratislavský biskup (od r. 1608), ale také bratranec Rudolfa a Matyáše.²³⁵ Při korunovací seděl na nejčestnějším místě, na vyvýšené stoličce vpravo vedle oltáře, kde zůstal od svého příchodu do chrámu až do konce korunovace. Nemohl přijít k oltáři ve slavnostním průvodu ostatních nejvyšších duchovních hodnostářů a ani nesměl plnit při obřadu žádnou úlohu, protože ačkoliv byl biskupem ve Vratislavi, jemuž podíl na korunovací předepisoval řád Karla IV., neměl řádné biskupské a dokonce ani kněžské svěcení. To byl také hlavní důvod, proč Ditrichštejnovi při bohoslužbě a korunovačním obřadu místo něj přísluhoval biskup vídeňský spolu s ostříhomským. V jednom z rukopisů uložených ve fondu ČDK je v souvislosti s poznámkou o Karlově přítomnosti na korunovační hostině uvedena krátká ironická noticka, že do kostela přišel dlouho před králem, žádné funkce při obřadech nevykonával, ale pouze

²³⁵ Jeho bratry byli pozdější císař Ferdinand II. a arcivévoda Leopold, biskup Pasovský. Spíše než duchovní činnosti se věnoval světské prohabsburské politice, zaměřené na získávání co nejširšího vlivu v katolické oblasti. Jako vratislavský biskup se stal slezským knížetem v Nissku, kde tvrdě prosazoval protireformační politiku. Jiří BRŇOVJÁK, *Vratislavský biskup Karel Habsburský (1590 – 1624) – současník kardinála Ditrichštejna*, in: *Kardinál Fratišek z Ditrichštejna a jeho doba*, edd. Emil Kordiovský, Miroslav Sboboda, Brno 2006, s. 375-389.

seděl v těsné blízkosti panovníka.²³⁶ I ostatní relace přisuzují přítomnosti Karla, sedícího nedaleko od oltáře, úlohu pouhého diváka.

Všechno chystání ke korunovaci také probíhalo s vědomím, že je potřeba nejprve sesadit dosud vládnoucího krále, tedy císaře Rudolfa II, a pak teprve bude možné posadit korunu na hlavu Matyášovi. Ta byla ostatně do Prahy i s ostatními korunovačními klenoty převezena z Karlštejna již 7. února a pod dohledem silného oddílu mušketýrů byla střežena v kapli sv. Václava.²³⁷

Přípravy musely být hotové již začátkem května, protože termín korunovace 12. května byl odložen na poslední chvíli. Například nové oblečení trabantů a mušketýrů, ušité pro více jak 100 účastníků doprovázejících krále při jeho příjezdu, držících stráž v chrámu a poté tvořících špalír při jeho odchodu ke korunovační hostině, bylo zaznamenáno s úžasem ve většině dochovaných zpráv, a to i v těch krátkých, které vynechaly daleko významnější fakta. Toto oblečení dost podrobně do nejmenších detailů (prýmků a stužek) popsal Jiří Závěta v *Korunování*. Dá se tedy s jistotou předpokládat, že přípravy na korunovaci byly ze strany českých stavů zahájeny již v době svolání, resp. zahájení generálního sněmu.

²³⁶ NA, fond ČDK - spisy, i.č. 558, karton 5, sign. I.A2.

²³⁷ W. P. ZIMMERMANN, *Relato: Ausführlicher Bericht*, folio A II.r. Více o rozmístění vojska v Praze také zpráva ze SOA Kutní Hora, viz *Dokument o rozmístění vojska* v kapitole Dobové prameny rukopisné povahy - paměti a anonymní rukopisy.

3.2. Ochrana a obrana města v době korunovace

S ohledem na situaci bylo v Praze a v jejím okolí rozmístěno velké množství vojska, patřícího k Matyášovi (asi 7000 mužů) a dále stavovského, kterému velel Jindřich Matyáš Thurn (dalších asi 1500). Nejvyšším maršálkem panem z Herbrsteinu a nejvyšším vachtmistrem Království českého rytířem Janem mladším z Bubna bylo nařizeno, že v pondělí Svatodušní hned za úsvitu bude trubením a bubnováním svolán ke svým praporcům jízdní i pěší vojenský lid shromážděný jak v Praze, tak v jejím okolí. Tito vojáci pak zůstali na předem určených místech od rána až do večera v bojové pohotovosti. Někteří dostali za úkol projíždět a objíždět město pražská města, ostatní drželi stráž.²³⁸ Na Hradčanech před domem, kde bydlel král, stály dva praporce mužů „*in Schlachtordnung*“, tedy v bojové pohotovosti. Další čtyři byly rozestavěny podél cesty, kudy se vjíždělo do Hradu. Stavovští byli oblečeni „*v modrých, dvěma bílými štrychy přemovaných sukničkách*“ a čekali rozestavení po pravé straně cesty, královští „*v červených, s bílými plamennými štrychy sukničkách*“ po levé straně v řadě až ke dveřím kostela. Závěta rozlišuje vojáky na královské, české a vojsko moravských pánů, kteří vartovali ještě „*na velkém place, přes který se na palác pražského hradu jde*“. Další vojáci drželi stráž před klášterem kapucínů na Hradčanech a na Petříně, kde stálo připraveno jedenáct děl. Také na Malé Straně, resp. na horním Malostranském rynku pod schody ke hradu, na dolejšímu rynku proti radnici, u Újezdské brány, na pražském mostě, u Písecké brány, na Staroměstském náměstí a také přímo před radnicí a jinde na křižovatkách ulic byly rozestavěny ve velkém počtu praporce vojáků, doplněné ještě o ty městské, kteří hlídkovali také u ostatních městských bran a na městských hradbách. Stejně tak bylo obstoupeno vojskem Židovské město. V Novém městě na Dobyččím trhu, na Koňském trhu před radnicí a také na dalších křižovatkách ulic stáli stavovští, královští i městští. Další bychom našli na Vyšehradě. Pro představu, jaká byla síla těchto praporců, jeden každý mohl mít až kolem 300 mužů.²³⁹ Pěšáky doplnila ještě jízda, ve Starém městě pražském cca 350 jezdců a stejně tak i v Novém městě, kteří křižovali ulice a hlídali, aby se nikde nesrocovál lid.

K tomuto vojsku byli ještě ze všech pražských měst povoláni kováři, tesaři, zedníci a pokrývači se žebříky a jiným náradím, které měli použít v případě požáru. Šenkýři měli

²³⁸ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. B I v.

²³⁹ Pro představu o počtu a síle tohoto vojska, které obsadilo a hlídalo všechna čtyři pražská města, jsem použila informace z článku Jiřího PERNĚSE, *Císařská armáda v 16. století*, in: *Pod císařským praporem-historie habsburské armády 1526-1918*, vydaného kolektivem autorů, Praha 2003, s 16 an.

nařízenou pohotovost s konvemi a sekerami. Ostatně ve všech pražských městech platil zákaz veřejného nalévání, alkohol byl prodáván pouze „přes ulici“. Všechny brány byly uzavřeny, včetně Mostecké a do města ani z města tři dny nebyl nikdo propuštěn. Brány byly opatřeny silnou stráží a stejně jako most uzavřeny na řetěz.²⁴⁰ Jízda, která zůstala v okolí Prahy, hlídala všechny přístupové cesty.

Dvě brány do hradu, z Prašného mostu a v Černé věži zůstaly uzavřeny. Zbylé dvě „od *Vrchního města pražského Hradčan*“, kterou měl vjet Matyáš, a druhá pod zámeckými schody zůstaly otevřeny, ale byly opatřeny silnou stráží „*aby nikdo cizí a neznámý nebyl do hradu vpuštěn*“.²⁴¹

Do chrámu sv. Víta byly otevřeny pouze jedny dveře, ty ostatní, vedoucí ke hřbitovu a od kaple sv. Vojtěcha, byly rovněž uzamčeny a pečlivě hlídány. Závěta velmi podrobně popisuje všechna tato obranná opatření, která byla určena především k zajištění důstojného průběhu korunovace, ke klidu a pořádku ve městě. Vzhledem k výše uvedenému se domnívám, že počet vojáků a způsob zajištění města neodpovídá obvyklému standardu při jiných korunovacích. Tehdy se zřejmě oprávněně zástupci pražských měst a císařští úředníci obávali různých nepokojů, které by mohli po sesazení Rudolfa vypuknout. Zároveň i Matyášovi přítomnost jeho vojska v tak velkém počtu zajišťovala pocit bezpečí. Je jisté, že i při předchozí korunovaci Rudolfa II. či Matyášových následníků byla učiněna jistá opatření k udržení pořádku mezi přihlížejícími a zajištění klidného průběhu slavnosti, ale domnívám se, že nikdy nebyla pražská města takto neprodyšně uzavřena, včetně přechodu přes Karlův most.

²⁴⁰ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. A IV v an.

²⁴¹ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. B II v.

3.3. Korunovační den

Tak, jako dělal s odstoupením z českého trůnu zpočátku problémy císař Rudolf II., protahoval nyní jednání i Matyáš, který si dával na čas s podpisem reversu. Matyáš odmítl podepsat revers předložený českými stavy a naopak nechal vyhotovit revers svůj, který podepsal 21. května. S jeho obsahem samozřejmě stavové spokojeni nebyli a začalo další kolo vyjednávání. Jednání trvala celou neděli a pokračovala ještě v pondělí před korunovací. J. B. Novák se domnívá, „že nebyl 23. května podepsán snad jiný exemplář, ač zprávy mluví o té věci dosti zmateně, ukazuje nejlépe skutečnost, že se revers datovaný 21. květnem a podepsaný králem Matyášem, zachoval v originále v korunním archivu v Praze mezi jinými stavovskými privilegii a že ho po bitvě na Bílé Hoře stihl stejný osud s majestátem Rudolfovým, který Matyáš také potvrzoval. Byl totiž jako majestát, podobným řezem proříznut i s podpisem královým, a pečeť ustřížena“²⁴²

Údaj, že jednání českých stavů o tom, v jaké formě Matyáš revers podepíše trvala až do jedenácté hodiny noční předchozího dne, uvádí ve své knize Gustav Turba i s odkazy na Matyášovu korespondenci, uloženou v různých archivech.²⁴³

Sněm pokračoval ještě ráno před korunovací, kdy se dlouho jednalo mezi českými a moravskými stavy o místokancelře při České dvorské kanceláři. Po skončení všech jednání byl veřejně čten zpečetěný revers, předaný stavům komorníkem krále Matyáše Václavem z Vchynic a z Tetova na Zásmečích a následně bylo oznámeno propuštění pánů z povinnosti a poddanosti císaři a přečteno sněmovní usnesení. Sněm ukončil nejvyšší purkrabí poté, co se všech tří stavů otázal, zda jednomyslně souhlasí s vyhlášením Matyáše Habsburského českým králem. Po tomto slavnostním aktu, teprve v jednu hodinu po poledni, se část pánů vypravila za Matyášem, oznámit mu oficiálně výsledek volby a požádat jej, aby se dostavil ke korunovací, část pak do kaple sv. Václava dokončit všechny přípravy.

Ve stejné době, kdy část pánů šla oznámit výsledek volby Matyášovi, dostavili se určení zemští úředníci v čele s oběma karlíštejnskými purkrabími do kaple sv. Václava, aby připravili

²⁴² Matyášův revers ze dne 21. května 1611 je uložen v NA, fond Archiv české koruny (1158 – 1935), sign. 2301, dostupná na Europe's virtual documents online, Manuscriptorium [cit 2012-1-6] <<http://www.monasterium.net>>. Citace je z úvodu ke edici *Sněmy roku 1611* v ediční řadě Sněmy české, svazek XV., díl II. Jan Bedřich Novák. Revers je otištěn v plném znění tamtéž viz č. 449.

²⁴³ Gustav TURBA, *Geschichte des Thronfolgerechtes in allen habsburgischen Ländern bis zur pragmatischen Sanktion Kaiser Karls VI., 1156 bis 1732*, Wien und Leipzig 1903, str. 297.

a na zdejší oltář položili korunovační klenoty. Ty měly být do Prahy na korunovaci dovezeny z Karlštejna, ale protože byly v době vpádu Pasovských uloženy přímo na Hradčanech, přenesli je páni pouze symbolicky na oltář ve Svatováclavské kapli za účasti apoštolského protonotáře Šimona Brosiuse Horštejnského a karlštejnského děkana Pavla Pistoriuse z Lucka.

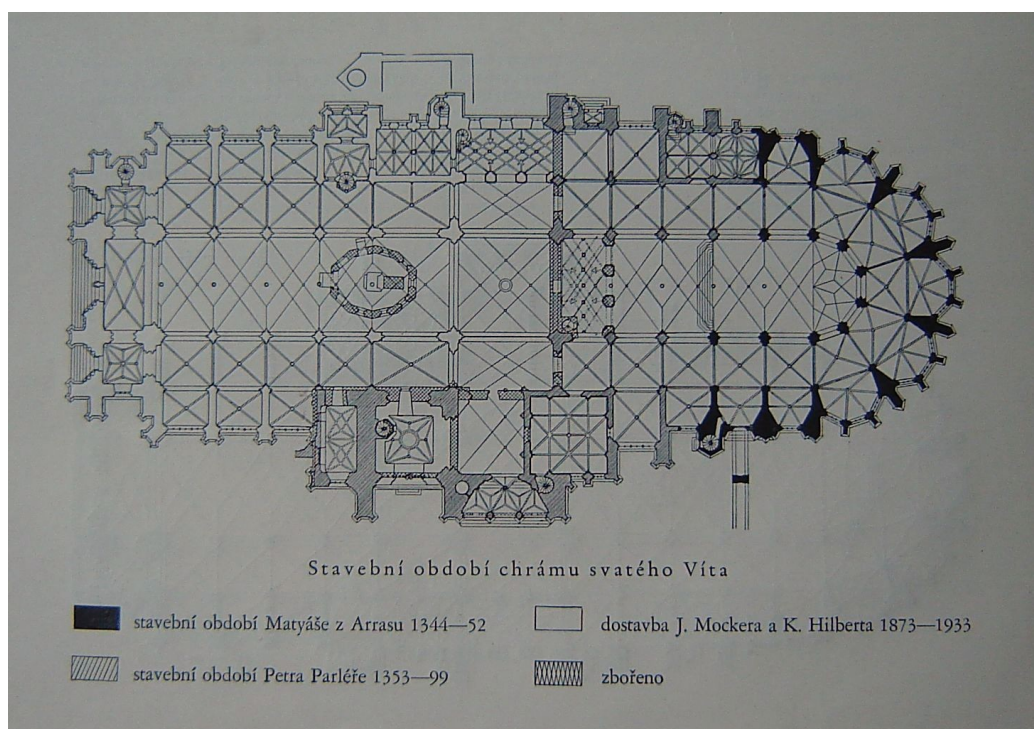
To už se do kostela scházeli a předem určená místa zaujímal vybraní hosté, především vyslanci ze zahraničí (papež, Španělsko, Florencie), z českých královských měst, zástupci čtyř pražských měst, pánové a rytíři čeští, moravští i uherští, pokud nedoprovázeli krále přímo v průvodu na cestě ke kostelu, a nakonec ženské příslušnice dvora.

O výzdobě v chrámu se dočteme nejvíce v tisku Jiřího Závěty, částečnou představu si můžeme udělat z dochovaných dobových rytin.²⁴⁴ Pro takto významnou příležitost, především z důvodu zvětšení úzkého prostoru nedostavěného chrámu byla tesaři sestavena různá lešení z trámů a prken, s tribunami pro více diváků, tedy hlavně pro fraucimor, hosty a přihlížející šlechtu a také pro hudebníky.²⁴⁵ Před hlavním oltářem byl vyroben jakýsi stupeň, na který byl postaven královský trůn s nebesy (ani na jednom vyobrazení z korunovace nejsou, Závěta je ale popisuje, také v některých dalších zprávách o nich nalezneme zmínku) a klekátko, vedle oltáře stála drahá vyřezávaná křesla pro korunátora a ostatní přísluhující biskupy, mezi nimi také navíc pro arciknížete Karla, vratislavského biskupa. Jak byla rozestavěna při obřadu jednotlivá sedadla pro významné osobnosti, o tom rozhodoval jejich počet a společenské postavení. Je jisté, že počet schodů, vedoucích k trůnu se měnil podle toho, zda se jednalo o císařský (pět stupňů) či královský (tři stupně).²⁴⁶ Vzhledem k tomu, že se obřadu nezúčastnil císař, mohl být trůn pro krále Matyáše postaven přesně proti slavnostně vyzdobenému hlavnímu oltáři. Náčrtky úprav či stavební plány se nedochovaly, vycházet musíme pouze z obrazového materiálu, který je dle mého názoru lehce stylizován a zkreslen (viz např. chybějící nebesa nad královským trůnem, která by zakryla z obrazu velkou část děje).

²⁴⁴ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. C II v.

²⁴⁵ Lepší představu o tom, jakým způsobem a kam byla tato lešení postavena a jak byla velká, přináší tisk Jiřího Závěty o korunovaci Ferdinanda II. z roku 1617. Jiří ZÁVĚTA, *Korunování jeho milosti Ferdinanda toho jména druhého krále českého ec. na království České. Léta Páně M.DC.XVII. v kostele hlavním s. Víta na Hradě pražském na den památný svatých Petra a Pavla apoštolů Páně. Sepsané a vydané od Jiříka Závěty ze Závětic.* [V starém městě Pražském, v Šumanské tiskárně ?], K 17 163, fol. A IIv.

²⁴⁶ Jiří HRBEK, *Barokní korunovace*, pozn. č. 285, dále *Sněmy české 1611*, svazek 1., č. 50. Význam odstupů a vzdáleností od trůnu popisuje Julius CHROSCICKI, *Ceremonial Space*, in: Elenius: *Iconography*, s. 193-216, (viz Benita BENING, *Nach altem löblichen Gebrauch*, pozn. 122 na s. 80).

Obr. č. 6: Chrám sv. Víta zobrazující jeho stavební vývoj podle jednotlivých stavebních období. (Převzato z knihy *Chrám sv. Víta v obrazech Jiřího Jeníčka*).

Lešení a stupně byly potaženy červenobílým sukem, jímž byla rovněž pokryta přístupová cesta do chrámu. Prostor byl vyzdoben drahými koberci a vzácnými tkaninami, především zlatě protkávaným brokátém. Na hlavním oltáři a okolních stolech pak byly rozestaveny stříbrné svícny, ostatkové relikviáře a také zlaté a stříbrné mešní náčiní a liturgické knihy. Ve stříbrných svícnech byly umístěny bílé parůnkové svíce, z relikviářů Závěta jmenuje Ruku sv. Václava.²⁴⁷ Prostor na oltáři musel zůstat co nejvíce prázdný, aby zde mohly být později položeny korunovační klenoty a další insignie. Vedle oltáře se nacházel stůl s korunou pana kardinála, zlaté a stříbrné ozdoby učené k liturgickým obřadům, knihy (zřejmě evangelia), pravděpodobně zde musela být také nádoba se svatým olejem, o stůl stála opřena stříbrná pozlacená berla. Na stupních před trůnem i před oltářem ležely drahé turecké koberce.

Při popisu mše svaté, která celou korunovací provázela, je několikrát zmíněna také **hudba**, konkrétně „*mše svatá zpívaná se slavnou muzikou Vocali et Instrumentali a hlučným*“

²⁴⁷ Parůnkový – parojkový vosk byl bílý panenský vosk, tj. získaný z úlu mladých (letošních) včel.

troubením, na vlašské bubny bubnováním, vše na kruchtě pod varhany“.²⁴⁸ (Závěta zmiňuje jen zpívání, troubení a bubnování).²⁴⁹ Tato hudba, resp. produkce kapely je v Závětově tisku zmíněna několikrát, a to nejen během mše, ale při průvodu z chrámu a nakonec při hostině. Že to bylo pravděpodobně jedno z posledních vystoupení rudolfínské kapely, uvádí ve svém článku Petr Daněk.²⁵⁰ Matyáš si z původních Rudolfových hudebníků ponechal pouze nepatrnou část, ta později přesídlila i s jeho dvorem do Vídně. Všeobecný přehled o hudbě na císařském dvoře na počátku 17. století lze získat z děl Alberta Smijerse *Die kaiserliche Hofmusik – Kapelle* a Ludwiga Richtera von Köchel *Kaiserliche Hof - Musikkapelle in Wien*.²⁵¹ Konkrétněji o úloze, postavení a odměně jednotlivým hudebníkům přímo u dvora Rudolfa II. v Praze uvádí více Jaroslava Hasenblasová a Michaela Žáčková Rossi.²⁵²

3.3.1. Jednotlivé fáze Matyášovy korunovace porovnané podle Korunovačního řádu Karla IV.

Hlavní úkony českého korunovačního řádu, rozdělené Josefem Cibulkou podle jednotlivých aktů, tak jak po sobě následovaly, značeny velkými písmeny podle abecedy, jsou tyto:²⁵³

Vigilie - předvečer

A – Průvod z ložnice do kostela. Kázání

B – Skrutinium

C – Aklamace

D – Litanie

E – Světicí modlitby

F – Mše k evangeliu (exklusive). Průvod se sv. olejem

G – Pomazání: a/ hlavy, b/ prsou, c/ plecí, d/ paží

²⁴⁸ V. SLAVATA, Manuscriptum Guilhelmi Comitum e Slavatae, s. 64.

²⁴⁹ J. ZÁVĚTA, *Korunování* fol. E III r.

²⁵⁰ Petr DANĚK, *Musica Noster Amor – hudba rudolfínské Prahy*, in: Rudolf II. a Praha, císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, Praha 1997, s. 319.

²⁵¹ Albert SMIJERS, *Die kaiserliche Hofmusik - Kapelle von 1543 -1619*. In: Studien zur Musikwissenschaft, VI 1919, s. 139-186, VII. 1920, s.102-142, VIII. 1921, s.176-206, IX. 1922, s.43-81. Ještě dříve pak Ludwig Ritter von KÖCHEL, *Kaiserliche Hof - Musikkapelle in Wien von 1543-1867*, Wien 1869.

²⁵² Jaroslava HASENBLASOVÁ, *Der Hof Kaiser Rudolf II.*, Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612, Praha 2002 a Michaela ŽÁČKOVÁ ROSSI, *Hudebníci dvora Rudolfa II. ve světle císařských účtů 1576 – 1612*, Praha 2009.

²⁵³ J. CIBULKA, *Rozbor Karlova korunovačního řádu*, s. 344 an.

H – Oblékání tunice a dalmatiky

I – Pomazání rukou

K – Konsekrční preface

L – Odevzdání insignií: a/ pláště, b/ meče, c/ náramků, d/ prstenu, e/ obětování a vykoupení meče, f/ odevzdání žezla a jablka, g/ korunování

M – Požehnání synodální

N – Nastolení

O – Holdování a Te Deum

P – Slib králův

Q – Požehnání a korunování králové

R – Požehnání korouhve

S – Evangelium a další mše

T – Požehnání krále před Agnus Dei

Toto Cibulkovo rozčlenění celého obřadu jsem použila pro větší názornost, aby vynikly rozdíly, které korunovace za více jak 250 let doznala. Zároveň, ačkoli se může zdát děj trochu nepřehledný, až rozkouskovaný, poslouží k orientaci, ve které fázi se zrovna korunovace nachází.

Vigilie - předvečer

Korunovační řád Karla IV. předepisoval, aby budoucí panovník v předvečer korunovace vykonal celkem čtyři úkony. Měl za povinnost navštívit v doprovodu arcibiskupa, prelátů a šlechty Vyšehrad a tam se pomodlit. Karlovo přání zavést a uchovat tuto tradici nebylo vyplněno, protože synové Václav a poté Zikmund se zde jistě pomodlit nebyli a po husitských válkách se tradice předkorunovační cesty na poničený a pobořený Vyšehrad neobnovila. Poutí na Vyšehrad se Karel IV. chtěl „*programově přihlásit k domácí přemyslovské tradici*“, jak to již udělal po svém příjezdu návštěvou u hrobu své matky.²⁵⁴ Cibulka se ve svém rozboru KKř zmiňuje o „*prazvláštní pouti*“ a jejím původu v českých dějinách, odvolává se na Pulkavu, Eneáše Sylvia, Hájka a Balbína. Je zvláštní, že právě Pulkava jako současník Karla IV. vypravuje o zvyku vyšehradských kanovníků ukázat budoucímu panovníkovi v předvečer

²⁵⁴ Jaromír HOMOLKA, *Ráno a večer. Počátek korunovačního ceremoniálu podle řádu Karla IV.*, in: Jiří KUTHAN, Miroslav ŠMIED (edd.), *Korunovační řád českých králů*, s. 414. (Článek byl napsán pro sborník *Verba in imaginibus*, Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, Martin Nodl, Petr Sommer, Eva Doležalová (edd.), Praha 2004, s. 169-188.).

jeho nastolení jako památku na zakladatele rodu Přemyslovy lýčené stěevíce a položit mu na rameno jeho brašnu.²⁵⁵

Po modlitbě na Vyšehradě byla očekávána účast budoucího krále na nešporách na Hradčanech, odkud se měl nechat pány doprovodit do královské ložnice. Ani jeden z těchto úkonů v době Matyášovy korunovace již nebyl dodržen, navíc Matyáš ani nebydlel v královských prostorách Pražského hradu, ten stále ještě obýval císař Rudolf II. A jak již bylo dříve uvedeno, licitoval Matyáš s českými stavy až do pozdních nočních hodin o podepsání volebního reversu.

A – Průvod z ložnice do kostela.

V den korunovace bylo mizerné počasí, podle zprávy Brömsera do Mohuče „*hat sich der tag und dass wetter gar kalt, trueb und nass angelassen*“.²⁵⁶ Matyáš přijížděl do chrámu ve slavnostním průvodu na koni, tedy nekonal se žádný přechod slavnostního průvodu pěšky z královských komnat doprostřed kostela k oltáři sv. Kříže, jak bylo předepsáno KKř. V tomto procesí, vedeném arcibiskupem, měl být nesen plenář, meč sv. Václava, kříž, kadidelnice a svěcená voda. Úkolem prelátů, ke kterým se cestou připojili i páni s insigniemi královské moci, bylo „vzbudit“ krále v jeho ložnici, okouřit jej kadidlem, pokropit svěcenou vodou a pak jej symbolicky za ruku z lože pozvednout. Král je měl očekávat na loži, ale už oblečen do spodního korunovačního roucha „*sandalia, tunica et pallio apertis*“. Toto vše výše uvedené se při korunovaci Matyáše nedodrželo, celá koncepce Karlova korunovačního řádu je vlastně již od počátku zcela narušena. Nejvyšší purkrabí králi po uzavření sněmu došel pouze oznámit jeho zvolení a požádal jej, aby „*k slavnému korunování svému do hradu Pražského vjeti strojiti se ráčil*“.²⁵⁷

Okolo 14. hodiny se vydal královský průvod na cestu z domu Lobkoviců do chrámu sv. Víta. Procházel hustým špalírem, tvořeným z příslušníků královského i stavovského vojska. Králův doprovod tvořili především trabanti a mušketýři v novém oděvu, šli před králem, za králem i vedle něj. Čelo průvodu tvořili páni stavové, za nimi šli zemští soudci, nejvyšší páni úředníci, dále již na koních jeli tři heroldi, uherský, český a moravský.

²⁵⁵ J. CIBULKA, *Rozbor Karlova korunovačního řádu*, s. 346.

²⁵⁶ Brömserova týdení zpráva, originál uložen v OeStA/HHStA, fond Reichstagakten, Bd. 103c.; kopie v NA, fond opisy z Vídně.

²⁵⁷ J. Závěta, *Korunování*, fol. D I v.

Obr. č. 7: *Pohled na Prahu roku 1606* (tzv. Sadelerův prospekt, mědiryt - výřez), rytec Johannes Wechter, námět Philipp van den Bossche, vydal Aegidius Sadeler (převzato z knihy Příběh pražského hradu, Praha 2003, s. 321, originál v AMP, sbírka grafiky, 26).

Za nimi pak dvorský maršálek pan z Lozensteinu s *dobytým*, tedy obnaženým mečem a za ním konečně na slavnostně ustrojeném koni Matyáš, obklopen nejvyššími úředníky uherského království. Na rytině, zobrazující Pražský hrad v roce 1606 vidíme ještě mostek přes Jelení příkop, kudy musel vstoupit korunovační průvod do Hradu (viz obr. č. 7).

Před dveřmi do kostela, které se nacházely vedle kaple sv. Zikmunda, král sesedl a byl hned při vstupu přivítán hudbou, trubením a bubnováním. Ve dveřích jej očekával kardinál, aby jej tzv. převedl z prostoru světského do prostoru sakrálního. Zda před ním dále po cestě nesl korunovační kříž, který snad král při vstupu do kostela podle tradice políbil, žádná zpráva nezmiňuje.²⁵⁸ Král kráčel, již prostovlasý, po prknech potažených červeným sukem za kardinálem a nejvyššími českými zemskými úředníky, heroldy a dvorským maršálkem, do kaple sv. Václava, kde se převlékl do brokátového hnědého korunovačního pláště (není to ten, který se dochoval). Toto obřadné *mutatio vestis*, historicky sahající až do starého Říma, podrobně popisuje Štěpán Vácha ve své studii, ve které se věnuje korunovačnímu oděvu

²⁵⁸ Korunovační kříž, zhotovený jako procesní ostatkový kříž, nechal zhotovit Karel IV. Byly do něj uloženy všechny relikvie vztahující se ke Kristovu umučení. Podrobný popis viz Antonín PODLAHA, *Svatovítský poklad*, Praha 1903, s. 131.

jednotlivých panovníků.²⁵⁹ Matyáš se tedy oděl do šatu, který byl podle staré tradice posvěcen namísto arcibiskupa kardinálem Ditrichšteinem a do kaple donesen nejvyšším kancléřem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic, který mu pomáhal při oblékání (zároveň s dvorským komorníkem) místo nemocného nejvyššího komorníka Jana Jiřího ze Švamberka. Nikde ale není popsáno, že by král převlékal spodní šat, to by znamenalo, že pouze vyměnil zelený dolomen za svrchní královský plášť, ve kterém zůstal až do skončení korunovace. V žádném okamžiku ho zřejmě neodložil, jak je vidět na různých rytinách zobrazujících korunovaci a její jednotlivé fáze.

Pobyt a modlitba panovníka ve Svatováclavské kapli nahrazovaly ve svém důsledku předkorunovační cestu na Vyšehrad. I tady se panovník obrací na předky, kteří jsou se zemí spojeni, a žádá je o přímluvu. Spojuje se s dávnou tradicí, pokloní se sv. Václavovi i ostatkům dalších českých patronů, které byly v kapli uloženy. Dovnitř krále následoval jen užší výběr jeho úředníků v čele s nejvyšším purkrabím, ostatní zaujali svá místa uvnitř chrámu.²⁶⁰

²⁵⁹ Štěpán VÁCHA, *Mutatio vestis*, s. 251-266.

²⁶⁰ Poprvé se tato „zastávka“ v kapli sv. Václava konala při korunovaci Maxmiliána II. srovnej J.HRBEK, *České barokní korunovace*, s. 86.

Obr. č. 8: Podobizna Matyáše II., jak byla uváděna v tiscích Jiřího Závěty. Král je oblečen ve svém oblíbeném uherském šatě s řádem zlatého rouna. Nahoře v rozích dřevořezu jsou znaky Českého a Uherského království. Dřevořez je signován IW (Johannes Willenberg) a datován 1611 (125 x 102 mm).²⁶¹

Před kaplí čekal kardinál Ditrichštejn s ostatními preláty, aby krále odvedli před hlavní oltář. Z kaple nejprve vyšli zemští úředníci, kteří vynesli všechny korunovační klenoty. Pak přistoupil kardinál ke dveřím a začal pronášet modlitbu *Omnipotens sempiterne Deus*, která má stejný význam, jaký měly modlitby, pronášené biskupy podle KKř u oltáře sv. Kříže.²⁶² Žádaly pro nastupujícího panovníka od Boha prokázání milosti, kterou skrze něj pak pocítí jeho lid. Dá se říci, že teprve v tomto okamžiku se setkává Karlův korunovační řád s pořádkem Matyášovy korunovace. Zatímco podle starého řádu měly provázet panovníka modlitby a antifony již od samého rána, u Matyášovy korunovace se liturgický text objevuje

²⁶¹ Popis dřevořezu viz P. VEČEŘOVÁ, *Šumanská tiskárna*, str. 66.

²⁶² Oltář sv. Kříže, který původně stál uprostřed starého románského kostela, byl přenesen brzy po Karlově korunovaci díky postupující výstavbě gotického chrámu. Při korunovacích na něm byly vystaveny relikviáře s ostatky zemských patronů a král se zde cestou k hlavnímu oltáři zastavoval k modlitbě.

vůbec poprvé. Po odříkání první modlitby se vydal průvod kněží podle předepsaného pořádku na cestu chrámem, aby dovedl Matyáše až k jemu vyhrazenému místu před oltářem. Průvod duchovních uzavíral kardinál, kterého provázeli dva příslušníci stavu duchovního. Za ním už kráčeli v předem určeném sledu zástupci českých stavů s královskými insigniemi a obětinami. Seřazení byli ve formaci dvě a tři osoby, podle zvyku, který se v zemi pro tyto slavnostní příležitosti ustálil. Postavení a uspořádání nejvyšších zemských úředníků v tomto průvodu KKř nestanovil, byl tedy neustálým zdrojem různých sporů o přednost. Teprve při korunovaci Ferdinanda I. došlo k jakémusi pevnému uspořádání a vymezení pořadí jednotlivých zástupců stavů. Ke změnám pak docházelo pouze při nemoci úředníka či neobsazení úřadu, tak jako se to stalo právě v případě této korunovace. Obsazen nebyl úřad nejvyššího hofmistra a nemocen byl nejvyšší komorník.²⁶³

²⁶³ Podrobněji rozebírá tyto změny i s barevným diagramem Pavel KRÁL, *Continuity or Discontinuity*, s. 259 an, diagram s. 275.

Soupis osob, tak jak byly seřazeny do průvodu 23. května 1611, sestavený podle zápisu Jiřího Závěty:²⁶⁴

Průvod z kaple před oltář

kardinál

olomoucký biskup František z Ditrichšteina
(za ním dva nejmenovaní kněží)

chléb stříbrný

Adam Křištof Sezima z Ústí

chléb zlatý

dědičný truksas a kuchmistr
Jan Zbyněk z Hazenburka

soudek zlatý

Jan z Vartenberka

soudek stříbrný

dědičný šenkýř
Jan Albín Šlik

žezlo

karlštejnský purkrabí
Kryštof st. Vratislav z Mitrovic

nejvyšší písař
Jan z Klenové

podkomoří král. českého
Purkart Točnick z Křivic

jablko

zemský soudce
Jiří z Talmberka

dědičný kraječ
Jan ze Sezimova Ústí

karlštejnský purkrabí
Vilém Slavata z Chlumu

koruna

nejvyšší sudí
Adam ml. z Valdštejna

nejvyšší purkrabí
Adam ze Šternberka

karkule
nejvyšší kancléř
Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic

heroldi s bílými hůlkami

český, uherský a rakouský

obnažený meč

Wolf Zikmund z Losensteinu
dvorní maršálek

meč sv. Václava

Bertold Bohobud z Lipé
nejvyšší maršálek
biskup ostříhomský
Demetrius Naprey

biskup vídeňský
Melchior Khlesl

král
Matyáš

V průvodu za kardinálem, kterého doprovázeli dva nejmenovaní kněží, kráčel dědičný truksas Jan Zbyněk z Hazenburk a nesl pozlacený bochník chleba a vedle něj Adam Kryštof Sezima z Ústí stejný, ale postříbřený. Za nimi následovali s dvěma soudky s vínem, opět pozlaceným a postříbřeným, dědičný šenk Jan z Vartenberka a Jan Albín Šlik. Povinností dědičného šenka bylo tyto nádoby naplnit vínem. Chleby i soudky, jež sloužily jako obětiny, byly ozdobeny

²⁶⁴ J. Závěta, *Korunování*, fol. D IV v.

malovanými erby. Závěta píše, že se jednalo o erby Jeho Milosti Královské, předpokládám, že se jednalo o erby království českého, uherské by v tomto případě neměly smysl.

Nejvyšší písař království českého Jan z Klenové nesl žezlo, nejvyšší sudí dvorský Jan Sezima z Ústí jablko. Korunu, jako nejvzácnější klenot na závěr, měli nést společně v jedné řadě nejvyšší purkrabí, nejvyšší komorník a nejvyšší hofmistr jako nejvýše postavení zemští úředníci v zemích Koruny české. Nejvyššího hofmistra při tomto obřadu zastoupil nejvyšší sudí Adam mladší z Valdštejna a nemocného nejvyššího komorníka zastoupil nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, který nesl karkuli – latinsky *pileolus*.²⁶⁵

Za korunovačními klenoty následovali tři heroldi, oblečení v tzv. wappenrock, na kterých byly z drahých látek naaplikovány a vyšity zemské znaky. Za nimi již dva maršálci, nejvyšší dědičný maršálek království Bertold Bohobud z Lipé, který nesl meč sv. Václava a vedle něj dvorský maršálek Wolf Zikmund z Lozenštejnu s obnaženým mečem královým. Za nimi přicházel konečně budoucí český král Matyáš, doprovázený dvěma biskupy, vídeňským a ostřihomským, kteří měli asistovat při celé korunovaci. Podle tradice to však měli být biskupové vratislavský a olomoucký, jako nejvyšší duchovní zástupci vedlejších zemí Koruny české, kteří byli určeni ke službě panovníkovi při jednotlivých obřadech. Jejich úkolem bylo doprovázet jej a stát mu k ruce již od samého rána.

Za nimi pak kráčeli další dvořané, především papežský nuncius, vyslanci španělský a florentský a ještě ostatní páni, kteří dle hodnosti svých úřadů zaujali svá místa v kruhu okolo korunovačního prostoru, kde již seděl na čestném místě arcikníže Karel, biskup vratislavský.

Královský průvod se zastavil před hlavním oltářem a po odříkání dalších modliteb, které vyslechl král vkleče, jej oba biskupové předvedli před kardinála a požádali jej jménem církve o jeho „*vyzvižení k důstojenství královskému*“, protože právě on je toho hoden. Poté postupně odevzdali všichni pánové královské insignie, chléb a víno kardinálovi a ten vše obřadně uložil na hlavní oltář.

²⁶⁵ Pánská karkule byl druh čepce, který se vkládal pod určité druhy klobouku, aby lépe držely na hlavě. Tvarem připomínají leteckou kuklu. Pod korunu se vkládala jako výplň, aby koruna lépe dosedla na hlavu a v průběhu obřadu pevně držela. Jinak to byl také druh domácího neboli nočního čepce. Ženy na konci 16. století nosily karkule jaké běžné pokrývky hlavy. V pozdější době se jejich tvar udržel u některých lidových krojů.

Kázání, která měla být podle starého obyčeje dvě, jedno latinsky k duchovenstvu a druhé v českém jazyce k lidu, nebyla na Svatodušní pondělí roku 1611 pronesena. Nekonal se ale ani při dřívějších korunovacích, Cibulka uvádí, že o něm není v XV. století žádná zmínka.²⁶⁶ V popisu korunovace Ferdinanda II. není o žádné homilii taky ani zmínka.

B a C – Skrutinium a aklamace

tedy obřadnou volbou a veřejným vyhlášením korunovace nepokračovala, nejprve se obřadně odříkaly předepsané

D – Litanie

jež střídavě přednášel kardinál a zpěváci. Podle KKř měl při nich právě zvolený král ležet tváří k zemi. Matyáš ovšem místo toho klečel na dolejší stupni před oltářem,²⁶⁷ a zvolen vlastně ještě nebyl, neboť skrutinium a aklamace teprve následovaly. Zda v přednesených litaních zazněla i jména českých světců a patronů, jak bylo zvykem, není zaznamenáno. Poté odvedli biskupové Matyáše blíže k trůnu, kde opět vkleče vyslechl od kardinála tři otázky (tady dochází na **skrutinium**), tedy: zda se chce držet víry svaté a zde bylo přímo zdůrazněno „od lidí katolických tobě odevzdané“ a zachovávat ji spravedlivými skutky. Matyáš odpověděl slovem *Volo* - chci. Následovala druhá otázka: Chce-li spravovat království sobě od Pána propůjčené a chránit jej podle spravedlnosti svých otců. Očekávaná odpověď měla opět znít pouze *volo*, Matyáš však vlastními slovy dlouze odpověděl, že s pomocí Boží a útěchou všech jeho věrných slibuje, že bude věrně ve všem jednat. Matyášovi byly položeny pouze dvě otázky, z původně předepsaných tří vypadl dotaz, zda bude ochráncem a obráncem všech kostelů a jejich služebníků, na který mělo být také odpovězeno slovem *volo*. Je škoda, že se nedochoval žádný psaný koncept scénáře ke korunovaci, zde bych očekávala zásah ze strany katolických rádců krále Matyáše, především kardinála Khlesla. „*Der Glesl ist director aller Sachen*“ píše Bodeni ve své zprávě ze dne 14. května 1611.²⁶⁸

Na aklamaci v této fázi korunovace vůbec nedošlo. Dotaz vyslaný směrem k lidu, zda se chtějí Matyášovi dobrovolně podřídit a poslouchat jeho příkazy, nebyl nyní kardinálem

²⁶⁶ J. Cibulka, *Rozbor Karlova korunovačního řádu*, s. 353.

²⁶⁷ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. E II v.

²⁶⁸ HHStA LA ÖA Böhmen 3 – konv. 1, fol. 658 – dopis Wilhelma Bodenih do Mnichova Maxmilianovi I. ze dne 14.5.1611 o událostech v Praze před korunovaci – o důvodech jejího odložení, že je vše ke korunovaci připraveno a banket bude ve Staré sněmovně (Landstube), o tom, že přijel kardinál a souhlasí s korunovaci. Bodeni v dopise zdůrazňuje, že právě Khlesl všechny věci řídí, dále zmiňuje záležitosti Ternagla a spol.

položen. A tak předepsaná odpověď „Rádi, rádi, rádi“ tentokrát sborově nezazněla. Zpívalo se Kyrie a kadilo se před králem, který povstal, aby mohl vyslechnout světící modlitbu.

E – Světící modlitby

měly zahajovat vlastní svěcení, při Matyášově korunovaci zazněla pouze jedna, a to *Gloria in excelsis Deo*, po které se Matyáš posadil do svého slavnostně vyzdobeného křesla. Po další kardinálem odříkané modlitbě už byla prelátem pražského kostela zpívána epištola.

F – Mše

Celý obřad korunovační mše byl vložen do liturgie katolické bohoslužby upravené a pevně stanovené tridentským koncilem. Tato mše začala až po třetí hodině odpoledne, jak dokazuje Závětova poznámka: *Po třetí hodině teprve, mimo obyčej, však podle Dispensati J.M. pana kardinála, mše začatá, tu na kruchtě kamenné pod varhany zpíváno, spolu troubeno a na varhany hráno.*²⁶⁹ Po epištole začal zpívat celý kůr graduál a právě při tomto zpěvu byl předepsán v KKř obřad slavnostního přenesení svatého oleje dvěma opaty s mitrami na hlavě z kaple sv. Václava, aby mohlo být provedeno pomazání.²⁷⁰ Na tento akt donesení svatého oleje byl kladen při korunovacích velký důraz, neboť pomazání bylo vlastně ústředním ritem posvěcujícím vládu křesťanského krále a uložení a následné přenesení oleje ze Svatováclavské kaple také spojovalo budoucího panovníka se zemským patronem.²⁷¹ Je zajímavé, že žádné zprávy nezaznamenaly, kdy a jak byl tento olej donesen na hlavní oltář v roce 1611, lze se jen domnívat, že byl již připraven v blízkosti oltáře s ostatními předměty, sloužícími během mše, které tam byly připraveny ještě před zahájením korunovace či dodány po příchodu procesí duchovních osob. Tomu by nasvědčoval i popisek u jednoho z letáků, kdy je „*das geshes der Salbung*“ označený pod číslem 9. jmenován mezi předměty, ležícími na hlavním oltáři (viz příloha č. 7).

Po odzpívání epištole byla ještě před pomazáním zařazena Matyášova **přísaha**, kterou musel učinit vkleče na zlatohlavovém polštáři přímo před oltářem. Kardinál před ním držel

²⁶⁹ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. E III v.

²⁷⁰ KKř: „*duo abbates mitrati in capella sancti Wenczeslai recipiant oleum sanctum*“, s. 234. V kapitole *Rozbor Karlova korunovačního řádu králů českých* upozorňuje J. Cibulka na skutečnost, že z kaple sv. Václava byl ke korunovaci donášen olej ve velké stříbrné nádobě s dvěma uchy, ve které byl uchovávan všechen svatý olej posvěcený na Zelený čtvrtek, proto jej nesli dva opati, s. 358.

²⁷¹ Vyjimečné pomazání francouzského krále bylo založeno na pomazání balzámem složeným z unikátního svatého oleje a křižma. Úcta, projevovaná svatému oleji spolu s aktem přijímání pod obojí měla za cíl zdůraznit v očích přítomných vyjimečné postavení krále. V. ŽŮREK, *Korunovační řád*, s. 132-133. Srovnej s Marc BLOCH, *Králové divotvůrci*, Praha 2004.

otevřenou knihu evangelií a nejvyšší purkrabí, stojící přímo vedle krále „*tu z Zřízení Zemského četl*“ a předříkával česky text, který on po něm opakoval.²⁷² Na závěr této přísahy přiložil Matyáš na evangelia dva prsty a pronesl slova „*Tak nám Pánbůh dopomáhej a všichni svatí*“. Pokládám si otázku, zda a jak uměl Matyáš česky a jak jeho řeč ve Svatovítském chrámu asi zněla? V následujících modlitbách, pronesených bezprostředně po králově přísaze, žádal kardinál pro Matyáše podporu a požehnání.

G – Pomazání: a- hlavy, b- prsou, c- plecí, d- paží

Při obřadu pomazání bylo nutné, aby králi asistoval nejvyšší komorník, jeho úkolem bylo pomáhat s odhalováním a zahalováním oděvu. V té době úřad nebyl obsazen a tak nejvyššího komorníka nahradil nejvyšší kancléř spolu s komorníkem krále Matyáše. Ohrnuli mu rukáv na pravé ruce až nad loket, tak aby ruka byla zcela obnažena. Kardinál smočil palec v posvátném oleji a pomazal Matyášovi ruku až k lokti svrchu i zespod křížem. Při tom byla říkána modlitba *Ugnatur manus ifta de Oleo santificato*.²⁷³ Poté jej pomazal ještě na prsou a na zádech, opět s příslušnými modlitbami. Nakonec se Matyáš položil před oltářem tváří k zemi a byly nad ním odříkány světící modlitby. Je zajímavé, že obřad pomazání byl značně zkrácen. Původně bylo pomazání prováděno na pěti místech, na hlavu se lil olej do podoby kříže, další pomazání byla učiněna také ve tvaru kříže. Pomazání rukou byl dokonce samostatný rituál, od ostatních oddělený obřadným převlékáním, aby tak došlo k jeho zdůraznění. Pomazání hlavy i rukou spolu s příslušnými modlitbami z Matyášova obřadu již zcela vypadlo.

H – Oblékání krále

Po pomazání na hlavě, prsou, plecích a pažích měl být král převlečen do posvěcené subtily a dalmatiky, a poté ještě pomazán na rukou a nakonec celý zahalen do korunovačního pláště. Převlékání ale proběhlo již před obřadem v kapli sv. Václava, viz písmeno A.

I – Pomazání rukou

Důležitý obřad pomazání rukou, který patří ke svěcení kněží a biskupů a u královské korunovace naznačuje, že posvátná moc přechází do rukou krále, se vůbec nekonal v plném

²⁷² J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. E III v.

²⁷³ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. F II r.

rozsahu. U Matyáše kardinál pomazáním ruky, (vlastně se nejedná o ruce, ale o jednu paži pomazanou až k lokti), začal vlastní obřad pomazání – viz písmeno G.

K – Konsekrační preface

má vlastně slavnostně uvádět samotné předání královských insignií, při Matyášově korunovaci zazněly nad králem, stále ležícím před oltářem tváří k zemi, tři modlitby, po kterých následovalo

L – Odevzdání insignií

Při předávání insignií se obvykle postupovalo v pořadí královský plášť, meč, náramky a prsten, pak mělo následovat za účasti pána urozeného a staršího než ostatní obětování a vykoupení meče, aby se mohlo pokračovat odevzdáním žezla a jablka a skončit samotným korunováním.

Meč sv. Václava, uložený v pochvě, převzal kardinál z maršálkovy ruky, aby jej nejprve požehnal, což ostatně učinil se všem věcmi, které budoucímu panovníkovi následně předával. Poté jej vložil na okamžik králi do rukou ke krátkému zamyšlení, aby ho následně mečem opásal. Symbolikou meče byla vyjádřena povinnost krále ochránit církve a s ní také celé svěřené království, které mu bylo pod mečem „poddáno“. Následný akt obětování a vykoupení meče (po předání prstenu) z obřadu úplně vypadl, alespoň se o něm žádná zpráva nezmiňuje. Na rytinách, zobrazujících korunovaci, není Matyáš později nikde mečem opásán, byl mu tedy odebrán. Ostatně ani by nemohl provozovat další korunovační úkony, tedy klečat či později ležet před oltářem, meč by mu při nich jistě překážel.

Náramky – u Matyášovy korunovace se již nepředávaly. Cibulka uvádí, že patřily mezi tzv. ornamenta (ozdoby), které neměly zvláštní vladařskou symboliku a ani nebyly při obřadu svěceny.

Prsten - byl navlečen králi na pravou ruku, poté následovalo vložení **žezla** do pravé a **jablka** do levé ruky.

Korunu - požehnanou, pokropenou svěcenou vodou a okouřenou kadidlem vkládal na hlavu novému panovníkovi podle KKř vždy pražský arcibiskup, který také celebroid celou mši. Tak bylo stanoveno bulou papeže Klimenta VI. z roku 1344, o dva roky později doplněnou

ještě zvláštním dodatkem, který stanovil pravidla, jak bude královská koruna uložena a používána. Tuto papežskou bulu ještě stvrdil Karel IV. den před svou korunovaci vydanou listinou, ve které ustanovil pražského arcibiskupa korunátorem, tedy tím, kdo má právo korunovat a pomazat českého krále.²⁷⁴ Pražský arcibiskup však korunoval pouze Karla IV, Václava IV. a Zikmunda, poté zůstal úřad arcibiskupa neobsazen. Další čeští panovníci byli korunováni cizími biskupy až do Maxmiliána II.²⁷⁵ Maxmiliána a později Rudolfa už korunoval arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice. V době Matyášovy korunovace byl pražským arcibiskupem Karel z Lamberka, který trpěl epilepsií a zdržoval se stranou v klášteře v Oseku.²⁷⁶ Zástupci českých stavů původně arcibiskupa do Prahy pozvali a požádali jej, aby se slavnostního ceremoniálu jako korunátor zúčastnil, po jeho příjezdu ale zjistili, že to pro jeho vážnou nemoc nebude možné takto provést. Zároveň bylo ze strany Matyáše naznačeno, jak by raději na jeho místě viděl kardinála Františka z Ditrichšteina, olomouckého biskupa, kterého dobře znal a kterému důvěřoval.²⁷⁷

Těsně před aktem předání koruny přistoupil k Matyášovi nejvyšší purkrabí a teprve v tomto okamžiku došlo k očekávané **aklamaci**. Purkrabí se otočil směrem k auditoriu a hlasitě se třikrát po sobě dotázal, zda chtějí být všichni králi poddanými, pomáhat mu při vedení a udržování království a jestli je to jejich vůle, aby byl korunován. Poté, co třikrát souhlasně odpověděli, že **jest** to jejich vůle, požehnal kardinál korunu. Purkrabí se nyní obrátil na budoucího krále a zeptal se jej, zda bude dodržovat všechna privilegia, svobody, majetky, práva a zřízení zemské, jako i starobylé pořádky a obyčeje obecní i osobní pro všechny tři stavy a „*proti nim nic před sebe nebrati?*“ Teprve po jeho odpovědi „*Chci*“ nasadil nejprve králi na hlavu karkuli a poté spolu s kardinálem a oběma biskupy konečně i korunu. To, že mu ji nepředal pouze samotný arcibiskup, je důsledek proměny ceremoniálu po husitských bouřích, kdy se panovník nestal králem pouze z Boží milosti, ale také „manifestačně“, z vůle českých pánů. Poprvé asistovali z vlastní vůle čeští páni při korunovaci Albrechta II. Habsburského v roce 1438, kdy vedle arcibiskupa a dvou biskupů korunu drželi ještě čtyři páni. Albrechtova korunovace se tak vlastně stala manifestací politické síly českého panstva

²⁷⁴ Jiří KUTHAN, *Královská hodnost českých vládařů, jejich dílo a reprezentace*, str. 118 in: Jiří KUTHAN, Miroslav ŠMIED (edd.), *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009. Obě listiny jsou obrazem i přepisem uvedeny na str. 210-215. Originál Karlovy je uložen v NA, fond Archiv české koruny.

²⁷⁵ Pražský arcibiskupský stolec nebyl obsazen až do roku 1561, kdy nastoupil do úřadu Antonín Brus z Mohelnice.

²⁷⁶ O Lamberkovi podrobně Václav BARTŮŇEK, *Karel z Lamberka*, in: Časopis společnosti přátel starožitností, roč. LI. – LIII. (1943-1945), s. 174-214.

²⁷⁷ O způsobu pozvání kardinála Ditrichšteina na korunovaci viz kapitola Korespondence.

na úkor posvátnosti obřadu. V případě Matyáše už zůstal u aktu samotného posazení koruny na hlavu panovníka pouze jeden z pánů – nevyšší purkrabí Království českého.²⁷⁸

M – Požehnání synodální

se v roce 1611 nekonalo, jinak by muselo být nad králem proneseno bezprostředně po aktu korunování.

N – Nastolení

Matyáš byl odveden oběma biskupy za oltář, kde mu biskup ostráhomský namísto olomouckého obřadně oťrel z těla zbytky oleje a upravil oděv. Dříve byl král obřadně otírán a upravován hned po pomazání před předáním insignií. To bylo ale za situace, kdy byl olejem opravdu polit a ten mu stékal po těle. Olej byl opatrně setřen a zbytky látek, do kterých byl zachycen, byly předány kapitule k obřadné likvidaci. Jednalo se přeci o posvátný olej. Teprve poté král odevzdal meč dědičnému maršálkovi a nechal se dovést před svůj majestát, na který slavnostně usedl.

O – Holdování a Te Deum

Na vyvýšené místo před oltářem předstoupil nejvyšší purkrabí, vyhlásil veřejně Matyáše za českého krále a obrátil se na všechny stavy s dotazem, zda mu chtějí být věrnými a poslušnými poddanými. Jakmile všichni odpověděli, že chtějí (Závětovi chybí v jeho popisu to známé „*Rádi, rádi, rádi*“²⁷⁸) vyzval je k vykonání jejich přísahy. Tedy, aby každý jeden zvedl dva prsty, předstoupil před krále a s náležitou úklonou položil tyto na korunu, spočívající stále na králově hlavě. O sám šel jako první a v okamžiku, kdy vykonal svou přísahu, začal kardinál zpívat *Te Deum laudamus*. Po celou dobu, kdy pánové jeden po druhém předstupovali před krále, hrály varhany, troubilo se, bubnovalo a nakonec všechen lid sborově zpíval píseň *Hospodyne, pomiluj ny*. Tím bylo také dáno na vědomí všem stojícím a čekajícím venku před katedrálou, že země má opět svého korunovaného panovníka. Po přísaze a holdování přinesl ostráhomský biskup králi k políbení evangelium.

²⁷⁸ Srovnej Petr ČORNEJ, *Pohaslý lesk panovnického majestátu v porevolučních Čechách*, in: Lesk královského majestátu ve středověku, pocta prof. PhDr. Františku Kafkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Lenka Bobková, Mlada Holá (ed.), Praha - Litomyšl 2005.

P – Slib králův

Slib králův už proběhl dříve, viz písmeno G.

Q – Požehnání a korunování královny

se tentokrát ani konat nemohlo. Matyáš byl zatím svobodný, i když jednání o možnosti sňatku s Annou Tyrolskou byla již v plném proudu. Svatba se pak uskutečnila v prosinci téhož roku ve Vídni. Českou královnou byla Anna korunována až 10. ledna 1616.²⁷⁹

R – Požehnání korouhve

Tento ritus byl převzat mezi české korunovační obřady z korunovačního řádu francouzských králů, kde hraje podle historické tradice podstatnou roli.²⁸⁰ V českém prostředí se ale neujal, nově se však objevuje akt **pasování Svatováclavských rytířů**. V KKř je sice zmínka o meči sv. Václava, ale neuvádí se nic pasování rytířů v průběhu korunovace. Karel IV. tento úkon do korunovačního ceremoniálu vůbec nezařadil. Při jeho vlastním korunování k žádnému pasování nedošlo, u jeho dvouletého syna Václava by to ani nebylo technicky možné. Je pravda, že první písemnou zprávu o tomto aktu najdeme už ve Zbraslavské kronice v souvislosti s Václavem II., ale s ohledem na Karlův smysl pro historickou tradici je zřejmé, že pasování na rytíře nebylo dříve pravidelnou ani předepsanou součástí korunovace, nicméně později se prosadilo.²⁸¹

Nový český král Matyáš sedíc na trůně pasoval na rytíře dva pány, Václava Heraklia z Blíživě a Krištofa Kořenského z Terešova, třemi údery Svatováclavským mečem na levé rameno za zvuku varhan a zpěvu Patrem. Přitom mu asistoval dědičný maršálek, který mu meč podal a pak se o něj opět postaral, když mu ještě před tím odebrali nejvyšší písař a nejvyšší sudí z rukou jablko a žezlo. „*A potom J. Mt. král. ráčil dva Čechy na rytíře pasovati a to zezavejm mečem krále Václava, kterejž mu dodal pan hofmaršálek, pan z Loznštejnu*“.²⁸² Nemyslím si, že by chtěl neznámý pisatel Svatováclavský meč pohanět, byl přeci chován

²⁷⁹ O této korunovaci vydal Jiří ZÁVĚTA ze Závetic v Šumanské tiskárně roku 1616 tisk s názvem *Korunování její milosti císařové, uherské a české královny Anny etc.* viz knihopis K 17165.

²⁸⁰ V. ŽŮREK, *Korunovační řád Karla IV*, s. 118.

²⁸¹ O pasování tzv. Svatováclavských rytířů podrobněji včetně všech historických souvislostí Pavel R. POKORNÝ, *O pasování rytířů svatého Václava*, Documenta Heraldica, řada I., sv. 1., Praha 1978.

²⁸² Zpráva z Třeboňského archivu v SOA Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659(1696), sign. 6234, inv.č. 7827, fol. 446 v.

ve velké úctě, spíše tím bylo naznačeno, že se jednalo o meč starobylý. Také maršálky si zřejmě dotyčný popletl, asistentem u obřadu byl pán z Lipé.²⁸³

S – Evangelium a další mše

Slavnostní korunovační mše pak vrcholila čtením evangelia a následným obětováním, kdy králi předali dědičný trunksas a dědičný šenk dva pecny chleba a soudky s vínem, které pak z jeho rukou převzal sám kardinál. Při obětování zvonily podle starého obyčeje všechny pražské zvony a vojáci na Hradě i na Strahově zahájili střelbu, po nich stříleli i ve všech pražských městech. Těmito zvukovými efekty (čestná střelba proběhla ten den celkem třikrát) bylo dáváno celému městu a okolí najevo, ve které fázi se vlastně celý proces korunování nachází. Při obětování se také zvonilo ve všech pražských kostelech.

T – Požehnání krále před Agnus Dei, přijímání

Podruhé se ozvala střelba ve chvíli „*když právě J. M. Pacem políbiti ráčil*“.²⁸⁴ Po následném odzpívání Agnus Dei si král sundal s pomocí nejvyššího kancléře korunu a karkuli, položil je vedle sebe na polštář a oběma biskupy se nechal odvést zpět před oltář. V KKř bylo předepsáno, že koruna bude králi sundána a nesena před králem k oltáři dvěma pány, kteří jej doprovodí nejprve k obětování a posléze k přijímání.²⁸⁵ Matyáš před oltářem poklekl, aby přijal z rukou kardinála tělo a krev páně. „*A bylo králi posluhováno nejprve svátostí těla Páně, a potom v sklenici víno mu se ku pití podalo*“.²⁸⁶ Obřad přijímání podobojí je ritus, který byl převzat do KKř z francouzského korunovačního řádu. Způsob pod obojí totiž tehdy potvrzoval v očích přítomných sakrální postavení krále, neboť byl tímto roven kněžím a podílel se tak na zprostředkování Boží milosti.²⁸⁷ Díky složité situaci v Čechách bylo to Matyášovo sledováno a zaznamenáno zřejmě s rozpaky. Tady se také zprávy z korunovace v líčení scény, odehrávající se před hlavním oltářem, záměrně liší. Třeboňská relace uvádí, že přijímal tělo i krev Páně, viz citace výše, v Závětovi najdeme, že přijal z rukou kardinála „*velebnou těla Páně svátost*“ a že při tomto aktu byla před králem držena nejvyšším purkrabím a nejvyšším sudím červená roucha. Proč? Aby nebylo vidět, že se také napil

²⁸³ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. H r.

²⁸⁴ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. H v.

²⁸⁵ Tak stanovil KKř, při tomto obřadu se vlastně šlechtici dostali naposledy do přímého kontaktu s korunou, nepočítáme-li její slavnostní přenesení a uložení zpět do kaple sv. Václava.

²⁸⁶ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň 1216-1659(1696), sign. 6234, inv.č. 7827, Květen 18.- 23. (1611) Praha, Výtah z pamětního záznamu průběhu rezignace Rudolfa II na český trůn a volby a korunovace Matyáše českým králem, fol. 448 v.

²⁸⁷ V. ŽŮREK, *Korunovační řád Karla IV.*, s. 118 a 132.

z kalicha, aby neprovokoval? Slavata opisuje Závětu, ale pak najednou doplňuje text větou „*po přijetí velebné svátosti oltární pod jednou jeho královská milost opět před svůj majestát královský kleknouti ráčil*“.²⁸⁸ Svě paměti psal s více jak dvacetiletým odstupem a tak je jasné, proč přijímání pod jednou neopomněl zdůraznit a do Závětova textu záměrně připsat. Jisté je, že teprve Ferdinand II. rozhodl, že se bude při korunovaci přijímat pod jednou a tím definitivně změnil předpis KKř.

Během králova přijímání drželi oba maršálové obnažené meče hrotem dolů a v okamžiku, kdy odcházel od oltáře, je obrátili vzhůru. Kardinál králi ještě jednou, naposled, požehnal a pak se znovu (již po třetí) střílelo, troubilo a bubnovalo, tím byla korunovace dokončena. Otázkou zůstává, kdy vlastně celý ceremoniál končí. Zda přijímáním, tedy vrcholem celé slavnostní mše, nebo hodováním, kterého je panovník účasten spolu se všemi odznaky své moci, či až na závěr celého dne slavnostním uložením korunovačních klenotů do kaple sv. Václava?

3.3.2. Po korunovaci

Král už zpět na svůj trůn neusedl, ale znovu ozdoben všemi královskými insigniemi, tedy korunou, žezlem a jablkem, se dal do hovoru s arciknížetem Karlem, vřatislavským biskupem. Tím byl dán prostor ostatním, aby začali opouštět kostel a venku utvořili špalír, kterým Matyáš, opět v průvodu pánů v čele s heroldy a dvěma maršálky,²⁸⁹ přešel v pět hodin odpoledne po vyzdobené pavlači před královským palácem do místností Staré sněmovny, následován kardinálem, vyslanci a ostatními významnými osobami. Při tom byla mezi lid házena úředníky královské dvorské komory Danielem Segerem a vojenského výplatního úřadu (*Kriegszall-ambts Verwaldter*) Matyášem Kauffingerem trojí nová **zlatá a stříbrná mince**, ražená právě pro tuto příležitost. *Při tom také korunování krále Matyáše Jeho Milosti metána jest mince zlatá a stříbrná, na níž znamení vyraženo, že čáp hada žere, a při tom text: Spasení jse z nepřátel bere.*²⁹⁰ Závěta k tomu poznamenal, že se Matyáš zasmál nad chtivostí lidí, kteří se váleli po zemi a trhali si šaty. To je vlastně jediný důkaz toho, že slavnosti přihlíželi také lidé nižšího postavení, byť asi ve velmi omezeném množství.

²⁸⁸ V. SLAVATA, *Manuscriptum Guilhelmi Comitum e Slavatae*, fol. 87 r.

²⁸⁹ V tomto případě se jednalo o královského maršálka Jaroslava Bořitu z Martinic vpravo a pána z Lozensteinu na levé straně, oba opět s obnaženými meči. J. ZÁVĚTA, *Crönung*, fol. H IV v.

²⁹⁰ J. MIKULEC, *Mikuláš Dačický*, s. 174.

V místnosti Zemských desek se král zdržel asi hodinu, aby se následně odebral ke slavnostně prostřené tabuli. Po celou dobu korunovace se v těchto místnostech zdržoval podle tradice, nařízené prý králem Vladislavem, jeden rytíř z rodu pánů ze Svárova, v roce 1611 to byl Petr Tobiáš Karel ze Svárova.²⁹¹

Královská hostina

Stolování u císařského, resp. královského dvora mělo také své stále se vyvíjející předpisy a ceremoniální pravidla.²⁹²

Kuchyň, která vařila pro korunovační hosty, musela být postavena venku za sv. Vítem před apelačním soudem, protože císařská kuchyně ke korunovaci nesloužila, vařila přeci pro císařský dvůr! Jídlo se připravovalo na třech ohništích, z nichž to největší bylo dlouhé šestnáct a široké šest loktů. Také bylo v blízkosti kuchyně naléváno vojákům zdarma víno, někteří se o něj hned poprali. Ve městě se jinak nesmělo veřejně šenkovat vůbec!

Korunovační hostina byla prostřena v soudní světnici, vyzdobené drahými koberci a látkami, kde bylo připraveno dvanáct tabulí, u té nejvyšší seděl král na křesle s nebesy, žezlo a jablko a později i korunu položené vedle sebe na zvláštním stolku. Spolu s ním u stolu seděl kardinál, poselstvo papežské, španělské a florentské, arcikníže Karel a kníže břežsko-lehnické jako nejvýznačnější hosté. Přímo u královské tabule sloužili dědičný kraječ, dědičný šenk a dědičný maršálek. U každé další tabule seděl vždy jeden významný úředník království českého a mohl si k sobě pozvat své hosty. U všech stolů sloužili určené šlechtici, které vybral dědičný truksas. Protože tito obsluhující patřili také mezi významné osoby, měli samozřejmě vyhrazena svá místa u stolů a ve službě se vystřídali. Ve vedlejších místnostech bylo prostřeno dalších pět tabulí pro ostatní královské dvořany, vojenské velitele atd.²⁹³

Úloha dědičných služebníků, sloužit u stolu králi, dodržovaná již od 12. století, se nakonec ustálila pouze pro období královské korunovace. Postupem času se k dávným dědičným funkcím připojila ještě pozice dědičného kuchmistra, pokladníka a korouhevníka (Karel VI.) a dědičného stříbrníka (Marie Terezie).²⁹⁴ V jednom novodobém popisu korunovace je ještě

²⁹¹ J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. H III v.

²⁹² Uta LÖWENSTEIN, *Tafelzeremonien und Zeremonientafel* in: *Zeremonien als höfische Ästhetik in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Jörg Jochen BERNS – Thomas RAHN (edd.), Tübingen 1995.

²⁹³ Podrobný rozpis osob u jednotlivých tabulí J. ZÁVĚTA, *Korunování*, fol. I r.

²⁹⁴ J. HRBEK, *České barokní korunovace*, s. 107. Předpokládám, že tím je míněno české prostředí. Např. hrabě

uvedeno, kdo bude králi podávat umyvadlo s vodou a kdo ručník, to se již kladl důraz na hygienické návyky, dříve se tím cíleně nezabývali.²⁹⁵

Jaká byla podrobná skladba jídel, předkládaná u tabule, nevíme. Závěta uvádí, že se podávali bažanti, pávi a jiné rozmanité ptactvo, také různé ryby. Žádný další z účastníků hostiny zprávu nezanechal. Jídla „byly oku kunstovně ze všelijakých materií předkládány“, v tomto případě se pak jednalo se o tzv. *šauesen*, jídla na podívanou. Ta byla většinou nejprve stolující společnosti předvedena a pak uložena jako výzdoba na stolky a příborníky, lemující hodovní místnost. V rudolfinské době byly v oblibě ozdobné cukrové figurky, které dorazily do Prahy z Itálie.

Hostina trvala přes tři hodiny, asi do deváté večer. „*Na stupínku bylo zpíváno, toubeno a na všeliké instrumenty hráno*“. Hosté Matyášovi hojně a nahlas připíjeli, jak bylo zvykem, což on zjevně v dobré náladě a s úsměvem přijímal. Po skončení hodování král odevzdal příslušným zástupcům stavů korunu a ostatní insignie a odebral se na Hradčany do svého paláce. Korunovační klenoty byly poté slavnostně uloženy za přítomnosti všech významných úředníků do kaple sv. Václava a po zbytek noci oběma karlštejnskými purkrabími symbolicky hlídány.

Na samotný závěr popisu korunovačního dne je ještě potřeba zmínit počínání císaře Rudolfa II. Různá svědectví uvádějí, že se korunovace nezúčastnil na radu říšských kurfiřtů či jezuitů. Díky jeho nepřítomnosti odpadly organizátorům celého dne starosti s tím, jak dodržet hierarchii mezi císařskými a královskými úředníky při korunovačním ceremoniálu. Rudolf chtěl dokonce z Prahy před korunovací odjet, to mu ale nebylo umožněno.²⁹⁶

„když se to korunování J.M. krále Mathiáše v kostele slavném sv. Víta na hradě pražském konalo.... Tehdy J.M.C. neráčil chtíti přitom jak v kostele býti tak ani v pokojích svých obyčejných zůstati, než ráčil do nového stavení svého jeti, a tu na velkém place nad maštalemi

Frantz Christoph Khevenhüller jako komorník krále Matyáše a nejvyšší stříbrokomoří (*Obrist-Silber-Kammer*) sloužil při korunovační hostině na Hradě právě v roce 1611.

²⁹⁵ *Die Krönung und die mit derselben zusammenhängenden Festlichkeiten*. Zusammengestellt von der die krönung vorbereitenden Kommission. Vídeň 1916. Sestaveno pro přípravu korunovace rakouského císaře Karla uherským králem v Budapešti, ta se konala 29.12.1916.

²⁹⁶ B. JENŠOVSKÝ, *Politika kurfiřta saského*, s. 80.

*se pozdržíce i obědvati, kdež se těch rumorů nemnoho doslýchalo. In summa jistá a konečná věc jest, že se to vše proti dobré a svobodné vůli J.M.C. z mocného přinucení dalo“.*²⁹⁷

Rumory je míněno střelení z děl, zvonění a bubnování. Také zpráva z knihy o Žerotínovi vypovídá, že se císař odebral během korunovačního aktu do nejdlejší části své *Fasangarten* (Bažantnice), aby neslyšel hluk hudby a křik a jásot lidu.²⁹⁸ Podle jiného pramene, jak píše Josef Janáček, setrval Rudolf po celou dobu korunovačních slavností ve svých komnatách na Hradě, kde se na důkaz solidarity sešli v předpokoji, zvaném antekammer/antecamera, také všichni kurfiřtští zpravodajové a vyslanci.²⁹⁹ František Pubička vypráví, jak císař, když mu oznámili, že skončily korunovační oslavy, vyskočil ze židle a vykřikl: „*Praho, ty nevděčná Praho! skrze mne si byla pozdvižena a teď svého patrona vytlačuješ*“ (*und nun stoßest Du Deinen Wohlthäter von Dir!*) *Boží pomsta Tě postihne a na celé Čechy přijde prokletí.*³⁰⁰

Josef Janáček také podotýká, že Matyášova korunovace na rozdíl od dřívějších hlučných korunovačních slavností dostala ráz výlučné záležitosti pro pozvané.³⁰¹ Hostů do Prahy moc nedorazilo, z výše uvedeného vyplývá, že díky nepřítomnosti císaře se slavností nezúčastnili i všichni císařští tajní radové a ostatní úředníci, kteří se tím snažili projevit svou loajálnost k Rudolfovi. Je možné, že císař část dne strávil nejprve na Hradě, kde se nacházela i audienční síň a dvě antecamery, předpokoje, ve kterých pobývali také zmínění vyslanci a radové, kteří nebyli na korunovaci.³⁰² Později, před samotným obřadem, odjel do vzdálenějších míst hradu, do Bažantnice, kde obědval. Jenišovský zmiňuje, že Matyášovi oficiálně nepopřál ke korunování ani žádný z říšských kurfiřtů.³⁰³

²⁹⁷ J. JIREČEK, *Paměti nejvyššího kancléře*, s. 20.

²⁹⁸ P. CHLUMECKÝ, *Carl von Zierotin*, s. 759 Bažantnice, jejíž některé části stále stojí, se nachází až za velkou jízdárnou na nejsevernějším konci areálu Pražského hradu).

²⁹⁹ J. JANÁČEK, *Pád Rudolfa II*, Praha 1973, str. 196; W. P. ZIMMERMANN, *Relatio, Ausführlicher Bericht*, fol. A II v.

³⁰⁰ P. CHLUMECKÝ, *Carl von Zierotin*, s. 759.

³⁰¹ J. JANÁČEK, *Pád Rudolfa II*, Praha 1973, s. 195.

³⁰² O nové části hradu (Sommerhaus, Sommerpalast), kde se audienční síň a antecamery nacházely, více Eliška FUČÍKOVÁ v předmluvě ke knize Josefa JANÁČKA (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha 1989, s. 17.

³⁰³ B. JENŠOVSKÝ, *Politika kurfiřta saského*, s. 83.

Závěr

Záměr, vytvořit z dochovaných pramenů podrobný přehled o tom, jak proběhla korunovace Matyáše Habsburského na českého krále dne 23. května 1611, se myslím splnit podařilo. V průběhu práce jsem provedla rešerše v mnoha českých a moravských archivech, knihovnách a muzeích, odkud bylo vyzdvíženo velké množství pramenů, které se postupně staly její součástí. Je až překvapivé, kolik je zachováno různých osobních, úředních i anonymních zpráv z května 1611. Deníků se mnoho nedochovalo, nelze tedy zjistit, co si jejich majitelé ke korunovaci poznamenali a jak toto období osobně prožívali. Naproti tomu se v archivech nalézají velké množství tzv. diarií, tedy souvislých řad denních zápisů, která již přinášejí podstatné informace. Mnoho zpráv o korunovaci, ať již podrobných, nebo jen velmi stručných, po sobě zanechali vyslanci z různých zemí, jen jejich seznam, který jsem se pokusila sestavit, je velmi dlouhý. Nejsou snadno dostupné a tak bude ještě potřeba nějaký čas, než se je podaří všechny shromáždit a zpracovat. Některé z relací byly již otištěny v různých edicích, většinou tak, aby podávaly chronologický přehled o všech událostech. Z těchto zpráv je naprosto zřejmé, že pražská korunovace nebyla událostí roku. Už jen ta okolnost, že se její termín několikrát přesouval, aby byl nakonec veřejně vybudován teprve tři dny před jejím provedením, napovídá, že všechny přípravy na slavnostní akt neproběhly tak, jak by se na významnou ceremonii slušelo. Jestliže má být korunovace akt slavnostní, reprezentativní, který by vyjádřil kontinuitu českého státu i kontinuitu vzájemných vztahů mezi panovníkem a stavovskou obcí, pak byla tato myšlenka po dlouhých jednáních naplněna. Co ale nebylo dodrženo, je možnost ukázat panovníka nejen vyvoleným dvořanům a měšťanům, ale především jeho lidu, poddaným. Ti v tomto případě museli z bezpečnostních důvodů očekávanou podívanou oželeť. Praha byla neprodyšně uzavřena, stejně tak Pražský hrad. Matyáš neprojel slavnostně vyzdobeným městem v korunovačním průvodu, nikde neřádaly davy, dokonce i hostince byly uzavřeny a připít novému králi na zdraví mohli lidé pouze doma, za zavřenými dveřmi. V několika uvedených ukázkách je jasně vidět, jak se záznamy jednotlivých účastníků liší, jak je jiný pohled na stejnou událost, a jak ta je pak pro vlastní a hlavně pro veřejnou potřebu upravována.

Ve všech zpravodajstvích je samozřejmě v různém rozsahu uvedena většina obřadů (ritů), ze kterých se korunovace skládala. Žádný ze zpravodajců nezapomněl popsat korunovační ražby, hodně jich zmiňuje čestné salvy a střelbu. Co byl pro zúčastněné osoby asi

nejzajímavější postřeh z korunovace, bylo nové oblečení mušketýrů a trabantů, které nechybí snad v žádné, i té sebekratší zprávě. Naopak velmi omezené množství zpráv se zachovalo k následným slavnostem, které korunovací doprovázejí, tedy k lovům, turnajům či ohňostrojům a hostinám pořádaným na počest nového panovníka.

Fenoménu festivit se věnuje v poslední době značná pozornost i v domácí historiografii, dosavadní bádání se soustředilo převážnou měrou na rozbor českých panovnických festivit středověkých, 16. století a pak až na dobu pobělohorskou. Je tedy nutné říci, že raněnovověké korunovace v zemích Koruny české dosud jako celek zhodnoceny a zpracovány nebyly, a že by bylo potřeba v tomto směru provést analýzu široké pramenné základny, domácí i zahraniční.

Některé indicie z nalezených pramenů ke korunovací krále Matyáše Habsburského vedou ještě k dalším písemnostem, které bude potřeba dohledat a do přehledu pramenů ke korunovací doplnit. Také literatura, především ta zahraniční, v sobě jistě ukrývá další svědectví. Stejně tak mohou být další dobové dokumenty uloženy v zahraničních archivech, dosud byly zpracovány dokumenty z vídeňských a drážďanských archivů. Přesto považuji svou práci za úspěšnou a za další přínos ke zhodnocení jednoho úseku doby vlády pozdějšího císaře Matyáše v zemích Koruny české.

Prameny a literatura:

Archivní prameny:

Tuzemské archivy a muzea:

NA - fond Opisy ze zahraničních archivů – Vídeň, neuspořádáno, kart. Říšský sněm 1607-1624, kart. Státní archiv 1481-1619 reg.; fond Sběrka rukopisů, sign. A 215; fond ČDK – spisy, Korunovace českých králů, karton 5, sign. IA2; fond Sběrka opisů z vatikánských a latinských archivů, kart. 174, fond Archiv české koruny, sign. 2301.

SOA Praha - fond Velkostatek Křivoklát, odd. Starý a nový archiv.

SOA Třeboň - fond Historica Třeboň 1216-1659(1696), sign. 6234.

SOA Třeboň - odd. Jindřichův Hradec, fond Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka 1407 – 1728 (1780), listiny inv. č. 114; tamtéž karton 17, sign. IIIA.

MZA Brno - fond G 12 – Cerroniho sbírka; fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, kniha 352.

SOkA Domažlice - fond Archiv města Domažlice, stará sign. A 1 (nově se pořádá).

SOkA Kutná Hora - fond Archiv města Kutná Hora, sign. 6536, sign. 6548/c-4.

AHMP - fond Sběrka rukopisů, sign. 323.

Archiv UK - fond Oeconomica, sign B 21; fond Rukopisy, sign. A 13/b.

ANM - fond Sběrka rukopisů, sign. B 11.

Muzeum hl. m. Prahy – Sběrka Staré tisky, kat. č. 14382.

Národní muzeum - sbírka grafiky, sign. H2-64139.

Zahraniční archivy a muzea:

OeStA/HHStA - fond Reichstagakten, sign. Bd. 103c,; fond AVA Inneres Allgemein A3; fond Handschriften (HS), sign. W 57 Bd. 2; fond Obesrsthofmeisteramt, sign. ÄZA 2-1; fond MEA, Wahl- und Krönungsakten, kart. 9/a, Reichstagsakten kart. 103/c; fond SB Sammlungen Porträts, sig.47; fond LA ÖA Böhmen- konv.1.

SSHD - fond Geheimer Rat, sign. 9166/8, sign. 9167/1, sign. 9167/2, sign. 9167/3, sign. 9168/8, sign. 10725/3.

Germanisches Nationalmuseum Nürnberg - sbírka grafiky, sign. HB 24873.

ÖNB - Bildarchiv und Grafiksammlung, fond Einblattdrucke, sign. F 00002-B Flu.

Staré tisky:

Frantz Christoph KHEVENHÜLLER, *Annales Ferdinandi Oder Wahrhafft Beschreibung Kayzers Ferdinandi Des Andern, Mildesten Gedächtniß, Geburth, Aufferziehung und bißhero in Krieg und Friedens- Zeiten vollbrachten Thaten, geführten Kriegen und vollzogenen hochwichtigen Geschäften. Sedmý díl nese mimo jiné podtitul Annalium Ferdinandeorum Siebendter Theil, Darinnen Kayzers Ferdinandi des Andern, mildtester Gedächtnis, damahls noch Erz-Hertzogen, die Commission zu Regenspurg auf dem Reichs-Tage, der Todt seiner Frauen Mutter Erz-Hertzogin Maria, die Geburt Erz-Hertzogen Ferdinandi, itzigen Römischen Kayzers dieses Nahmens des Dritten, und die Hochzeit der Ertz-Hertzogin Maria Magdalena mit dem Groß-hertzog von Flornetz, seine Gelosien mit Erz-Hertzogen Leopold wegen der Succession im Königreich Böhemb, seine Raißnach Praag, und Interposition Kayser Rudolph ung König Matthiam zu vergleichen; die Verhinderung, daßdie Passawerischen Völcker nicht in Stenermarckt eingefallen; seine Raiß nach Wien auf Einladung Königs Matthia; Wie auch Alle denckwindige Geschichte, Geschäfte, Handlungen, Regierungen und Successionen aller Christlich- ung vieler Hendnischen Potentaten in gantzer kekannten Welt erzehlet, Wie nicht weniger Der meisten Oesterreichischen vornehmen Ministern sonderbahre erzeugte Dienste wahrhafftig von Anfang des 1608. biß zu End des 1612. Jahrsbeschrieben werden. Leipzig, Verlegts M.G. Weidmann, Sr.Königl.Mai. in Pohlen und Churfürst.Durchl zu Sachsen Buchhandler. 1722.*

Christoph RIEGEL, *Königliche Böhmische Crönungs-ceremoniel, In welchem nebst eine r allgemeinenn Abhandlung von dieser Cronung, alle besondere Crönung-Actus derer Könige und Königinnen/ aus demrz-haus Oesterreich/ so viel zu bekommen, enthalten. Mit saubern hierzu dienlichen kupffern gezieret. Francfurt und Leipzig 1723.*

Joseph Anton von RIEGGER *Aula Rudolphi II. Kayßerlicher Hoff Statt, Archiv der Geschichte und Statistik, insbesondere von Böhmen. II. díl, Dresden 1793.*

Kašpar Ladislav STEHLÍK z ČEŇKOVA, *Kalendář hospodářský a kancelářský/ ku potřebě auředníkům/ písarům / prokurátorům / kupcům / a obchody vedoucím / vydaný / od M. Kašara Ladislava Stehlika z Čeňkova / ec. k Létu Páně M.DC.XI po přestupném třetímu. Vytištěn ve Starém Městě Pražském / u Kašpara Kargesia. 1610.*

Mikuláš A. VOIGT, *Leben Franz Fürßten und Kardinals von Dietrichstein. Mit Anmerkungen und einem Anhang von Fulgemtius Schwab Priesßter aus dem Orden der frommen Schulen, Leipzig 1792.*

Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Korunování Jeho Milosti Matyáše krále uherského ec., toho jména druhého na Království české. Léta Páně M.DC.XI v pondělí svatodušní na Hradě pražském v kostele s. Víta šťastně vykonané. Sepsané a vydané od Jiříka Závěty ze Závětic (Vytisštěno v Starém Městě pražském v impressi Šumanské)[1611].*

Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Crönung Der König:Mayt:Matthiae des Andern dieses Namens Königes in Ungern / zum König in Beheimb glücklich beschehen/ ANNO MDCXI. Am Montag nach den Heiligen Pfingstag in der Haupt Kirchen Sanct Veit auff dem Prager Schloß [1611].*

Jiří ZÁVĚTA ze Závětic, *Vypsání slavného příjezdu nejjasnějšího a velikomocného knížete a pána, pana Matyáše z Boží milosti toho jména druhého, krále uherského, čekance Království českého, arciknížete rakouského, markraběte moravského, knížete štyrského, burgunského, korytanského a gránského, též hraběte v Habšpurku a Tyrolu ec., do hlavního v témž království města Prahy, ve čtvrtek po neděli smrtedlné, jinák xxiiij. dne m. března. Léta Páně M.DC.XI. S poznamenáním některých před tím stalých a zběhlých věcí. Z jistého dovození vytištěno v Starém Městě pražském v impressi Šumanské [1611].*

Jiří ZÁVĚTA, *Korunování jeho milosti Ferdinanda toho jména druhého krále českého ec. na království České. Léta Páně M.DC.XVII. v kostele hlavním s. Víta na Hradě pražském na den památný svatých Petra a Pavla apoštolů Páně. Sepsané a vydané od Jiříka Závěty ze Závětic. [V Starém Městě Pražském, v Šumanské tiskárně ?]*

Wilhelm Peter ZIMMERMANN, *Relatio, Ausführlicher Bericht / waß sich mit dem Passawischen Kriegsvolck von dem Monat December deß abgewichnen 1610 Jahrs.biß auff den 21. Martis dises 1611. Jahrs und weiter in der Cron Böheimb verlossen/ alles in Historien und Kupffer geordnet und für Augen gestellt. Durch Wilhelm Peter Zimmermann von Augspurk dieses 1611 Jahrs.*

Edice a literatura:

Karel ADÁMEK, *České korunovační slavnosti*, Praha 1890.

Karel ADÁMEK, *Z paměti korunování českých králů*, Třebíč a Praha 1890.

Allgemeines Künstlerlexikon, Zürich 1806.

Pavel BALCÁREK, *Kardinál František z Ditrichštejna (1570 – 1636)*, Kroměříž 1990.

Václav BARTŮŇEK, *Karel z Lamberka*, in: *Časopis společnosti přátel starožitností*, roč. LI. – LIII. (1943-1945), s. 176-214.

Nina BAŽANTOVÁ-Milena BRAVERMANOVÁ-Alena SAMOHÝLOVÁ, *Korunovační roucha českých panovníků*, *Umění*, roč. 42, 1994, s. 289-307.

Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých II*, svazek druhý (1608 – 1624), Praha 1989.

František BENEŠ, *Sbírka opisů z vatikánských a italských archivů ve Státním ústředním archivu v Praze*, SAP 16,1966, s. 519-537.

Benita BERNING, *Nach altem löblichen Gebrauch. Die böhmischen Königskrönungen der Frühen Neuzeit (1526-1743)*, Köln – Weimar – Wien 2008.

Jörg Jochen BERNS-Thomas RAHN (edd.), *Zeremoniell als höfische Ästhetik in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Tübingen 1995.

Marc BLOCH, *Králové divotvůrci*, Praha 2004.

Else BOGEL, *Bestände an Zeitungen des 17. Jahrhunderts in den Akten des Sächs. Landeshauptarchivs zu Dresden*, Bremen 1965.

Josef BOROVIČKA, *Archiv v Simancasu*, in: *Zprávy zemského archivu III*, 1906, s.133.

Jiří BRŇOVJÁK, *Vratislavský biskup Karel Habsburský (1590–1624) – současník kardinála Ditrichštejna*, in: *Kardinál Fratišek z Ditrichštejna a jeho doba*, edd. Emil Kordiovský, Miroslav Svoboda, Brno 2006.

Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků*, ed. Jaroslav PÁNEK, Praha 1985.

Beket BUKOVINSKÁ, *Královské jablko a žezlo*, in: *České korunovační klenoty*, Praha 2008.

Václav BŮŽEK, *Symboly rituálu*, in: Luděk Březina, Jana Konvičná, Jan Zdichynec (edd.), *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, Praha 2006, s. 112-128.

Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí, Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008.

Josef CIBULKA, *Český řád korunovační a jeho původ*, Knihovna časopisu Katolického duchovenstva, Nová řada č. 1, Praha 1934.

- Josef CIBULKA, *Korunovační klenoty*, Praha 1969.
- Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Soupisu rukopisů chovaných v archivu král. hlav. města Prahy (část I.)*, Praha 1907.
- Jan ČEP - Rudolf ROUČEK (ed.), *Chrám sv. Víta v obrazech Jiřího Jenička*, Praha 1947.
- Petr ČORNEJ, *Pohaslý lesk panovnického majestátu v porevolučních Čechách*, in: *Lesk královského majestátu ve středověku*, pocta prof. PhDr. Františku Kafkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Lenka Bobková, Mlada Holá (ed.), Praha - Litomyšl 2005.
- Thomas DAMMELHART, *Die Reichspolitik Kaiser Matthias' – „Krisenmanagement“ am Vorabend des Dreissigjährigen Krieges*, Diss., Wien 1996.
- Petr DANĚK, *Svatba, hudba a hudebníci v období vrcholné renesance* in: *Opera historica* 8, České Budějovice 2000.
- Die Krönung und die mit derselben zusammenhängenden Festlichkeiten*. Zusammengestellt von der die Krönung vorbereitenden Kommission (Videň 1916 ?).
- Marina DMITRIEVA, Karen LAMBRECHT, *Krakau, Prag und Wien*, Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat, Stuttgart 2000.
- František DVORSKÝ, *Dopisy Karla staršího ze Žerotína 1591-1610*, *Archiv český* 27, 1904.
- Alois EDER, *Kardinal Klesl und sein Werk*, Diss., Wien 1950.
- Robert J W. EVANS, *Das Werden der Habsburgermonarchie 1550-1700*, Gesellschaft, Kultur, Institutionen, Wien-Köln-Gratz 1986.
- Erwin GATZ (ed.), *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448 bis 1648*, Berlin 1990.
- Anton GINDELY, *Rudolf II. und seine Zeit, 1600 – 1612*, svazek II, Praha 1865.
- Julius GLÜCKLICH, *Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579 – 1619*, Praha 1908.
- Julius GLÜCKLICH, *Nová korespondence Václava Budovce z Budova z let 1580 – 1616*, Praha 1912.
- Lothar GROSS, *Die Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei 1559-1806*, in: *Inventare des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs*, Wien 1933.
- Josef HAMMER-PURGSTALL, *Auszug aus Bartlme Megerle beheimischer Raiss* in: *Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften* V. Folge, Bd. 3, Praha 1845, s.31-48.
- Joseph HAMMER-PURGSTALL, *Khlesl's, des Cardinals, Direktors des geheimen Cabinetes Kaisers Mathias, leben*, Wien 1847-1851.
- Václav HANKA, *Correspondenz zwischen Kaiser Rudolf, dem Ungarischen Könige*

- Matthias, den Erzherzogen Leopold und Albrecht, dann den Herren Wenceslaw von Wchynicz und Adolf von Althan in Betreff des passauischen Kriegsvolkes*, Praha 1845.
- Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Der Hof Kaiser Rudolfs II.*, Praha 2002.
- Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Vztah mezi císařským dvorem a nejvyššími správními úřady českého království v době vlády Rudolfa II.*, SAP ročník LII., č. 1/2002, s. 279-294.
- Jaromír HOMOLKA, *Ráno a večer. Počátek korunovačního ceremoniálu podle řádu Karla IV.*, in: Jiří KUTHAN, Miroslav ŠMIED (edd.), *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009, s. 414-428.
- Jiří HRBEK, *České barokní korunovace*, Praha 2001.
- Jiří HRBEK, *Rituál jazyka – jazyk rituálu*, FHB 22, 2006, s. 211-247.
- Peter Ritter von CHLUMECKÝ, *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564 – 1615*, Brno 1862.
- Peter Ritter von CHLUMECKÝ, *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564 – 1615*, Zweiter oder Beilagen – Band, Brno 1879.
- Anton CHROUST, *Abraham von Dohna. Sein leben und sein Gedicht auf den Reichstag von 1613*, München 1896.
- Anton CHROUST, *Briefe und Akten zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges in den Zeiten des vorwaltenden Einflusses der Wittelsbacher*, svazek IX, Vom einfall des Passauer Kriegsvolks is zum Nürnberger Kurfürstentag, München 1903.
- Anton CHROUST, *Johann Schweikard von Cronberg*, in: Aufsätze und Vorträge, Leipzig 1939, s. 85-94.
- Josef JANÁČEK, *Pád Rudolfa II.*, Praha 1973.
- Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1997.
- Josefa JANÁČEK (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha 1989.
- Bedřich JENŠOVSKÝ, *Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II. na základě pramenův archivních*, Praha 1913.
- Josef JIREČEK, *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka... od L. 1608-1619*, II. díl, Praha 1868.
- Josef JUNGMAN, *Slovník česko-německý*, díl I., A-J, Praha 1989.
- Josef KALOUSEK *Korunování na království české roku 1836*, in: Osvěta 1886, s.198.
- Kardinál František z Ditrichsteina (1570-1636), Prelát a politik neklidného věku*, katalog k výstavě, Olomouc 2008.
- Anton KERSCHBAUMER, *Cardinal Klesel Minister-Präsident unter Kaiser Mathias*, Wien 1865.

- Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína*, Praha 2008.
- Ludwig Ritter von KÖCHEL, *Kaiserliche Hof - Musikkapelle in Wien von 1543-1867*, Wien 1869.
- Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana, Adam mladší z Valdštejna 1602 -1633*, Praha 1997.
- Pavel KRÁL, *Continuity or Discontinuity – Royal Festivities in the time of Bruderzwist* in: *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, ed. Václav Bůžek, České Budějovice 2010, 255-276.
- Jiří KUTHAN, Miroslav ŠMIED (edd.), *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009.
- Jiří KUTHAN, *Královská hodnost českých vládařů, jejich dílo a reprezentace*, in: Jiří Kuthan, Miroslav Šmied (edd.), *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009, s 21-195.
- Vladimír KYBAL, *Jindřich IV. a Evropa*, Praha 1909.
- Ludmila KYBALOVÁ, *Dějiny odívání - středověk*, Praha 2001.
- Václav LEDVINKA- Bohumil MRÁZ - Vít VLNAS, *Pražské paláce*, Praha 1995.
- Hilde LIETZMAN, *Herzog Heinrich Julius zu Braunschweig und Lüneburg (1564-1613)*. *Persönlichkeit und Wirken für Kaiser und Reich*. Braunschweig 1993.
- Uta LÖWENSTEIN, *Tafelzeremoniel und Zeremonieltafel*, in: *Zeremoniell als höfische Ästhetik in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Jörg Jochen BERNS - Thomas RAHN (edd.), Tübingen 1995.
- Demeter MALAŤÁK, *Korunovace přemyslovských králů*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*, Martin Wihoda - Demeter Malat'ák, Brno 2006, s. 47-66.
- Matěj MAŠEK, *Popis obřadů při korunování*, České Budějovice 1861.
- Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, Praha 1996.
- Marie MŽYKOVÁ, *Katalog obrazárny státního zámku Velké Losiny*, Šumperk 1986.
- Jan Bedřich NOVÁK, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935.
- Jan Bedřich NOVÁK, *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, svazek XV. Sněmy roku 1611, Praha 1917.
- Emil NOVÁK, *Korunovace a korunovační ražby Habsburské monarchie v letech 1526 – 1918*, I. díl, Korunovační klenoty, obřady a ražby, soupis korunovačních ražeb, Ferdinand I. - Fridrich Falcký 1526 – 1620, Štítý 1991.
- František PALACKÝ, *Výpisy z pamětí p. Mikuláše Dačického z Heslova* in: *Časopis Českého musea* č. 1/ 1827, č. 2/ 1828, č. 3/18291, 1827.
- František PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských*

- i dvorských v království českém, od nejstarších časů do nynějška*, Praha 1832.
- Hermann PALM, *Die Schlesier auf dem böhmischen Generallandtage von 1611*, Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 10, 1870, s. 315-341.
- Jaroslav PÁNEK, *Königswahl oder Königsnahme? Thronwechsel im Königreich Böhmen an der Schwelle zur Neuzeit*, in: *Historica - historical science in Czech Republic*, Series Nova 3-4 (1996-1997), 51-67.
- Alena PAZDEROVÁ, *Historie a program českého výzkumu nunciatur* in: *Bolletino dell'istituto Storico Ceco di Roma I*, 1997.
- Jiří PERNES, *Císařská armáda v 16. století*, in: *Pod císařským praporem - historie habsburské armády 1526-1918*, Praha 2003, s. 16 an.
- Věra PETRÁČKOVÁ, Jan VOGELTANZ (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.
- E. PETRŮ - E. PRAŽÁK, *Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda-Paměti, Živá díla minulosti 9*, Praha 1955.
- Friedel PICK, *Joh. Jessenius de Magna Jessen, Arzt und Rektor in Wittenberg und Prag hingerichtet am 21. Juni 1621*, Leipzig 1926.
- Antonín PODLAHA, *Svatovítský poklad*, Praha 1903.
- Pavel R. POKORNÝ, *O pasování rytířů svatého Václava*, *Documenta Heraldica*, řada I., sv. 1., Praha 1978.
- Josef POLIŠENSKÝ, *Jan Jesenský-Jessenius*, Praha 1965.
- Josef RANK, *Nový kapesní slovník jazyka českého a německého*, Praha 1875.
- Rudolf RAUSCHER, *Volební kapitulace a korunovační reversy panovníků ve státech střední Evropy*, Bratislava 1925.
- Noemi REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec z Budova*, Praha 1984.
- Antonín REZEK, *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova I a II*, Praha 1878 a 1880.
- Antonín REZEK, *Zvolení a korunování Ferdinanda I. za krále českého*, Praha 1877.
- Alena RICHTEROVÁ, *Novinové zpravodajství o císařském dvoře na počátku 17. století*, in: *Pražský sborník historický XXXIII*, 2004, s. 81-106.
- Alena RICHTEROVÁ, *Praha v psaných novinách na počátku 17. století* in: *Documenta Pragensia XIX*, Praha 2001, s. 225-232.
- Pavlna RICHTEROVÁ, *Rituály, rity a ceremonie. Teorie rituálu a jejich reflexe v mediévistickém bádání*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory otázky*, Martin Wihoda, Demeter Malatřák (ed.), Brno 2006, s. 11-23.

- Bernd RILL, *Kaiser Matthias. Bruderzwist und Glaubenskampf*, Graz-Wien-Köln 1999.
- František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577 – 1749*, SAP, ročník XVII., č. 1, Praha 1967, 539-603..
- Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, I-V*, Praha 1966-1982.
- Marie RYANTOVÁ, *Odras dvorského prostředí ve šlechtických památnících raného novověku* in: *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, Opera Historica 10, České Budějovice 2003, s. 355-369.
- Marie RYANTOVÁ, *Památníky aneb Štambuchy, to jest alba amicorum: kulturně historický fenomén raného novověku*, České Budějovice 2007.
- Marie RYANTOVÁ, *Památník Kašpara Reifa*, in: *Rudolf druhý a Praha*, katalog vystavených exponátů, s. 240.
- Gustav SEYLER, *J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch*, I. díl, 5. odd Bistümer, Norimberg 1881.
- Karel SCHWARZENBERG, *Die Sanct Wenzelskrone*, Wien 1960.
- Jaroslav SCHALLER, *Beschreibung der königlichen Haupt- und Residentzstadt Prag*, svazek IV., Praha 1797.
- Pavel SKÁLA ze Zhoře, *Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, I. - V. díl (Karel Tieftrunk ed.), Praha 1865-1868.
- Karel STLOUKAL, *Papežská politika a císařský dvůr pražský na přelomu XVI. a XVII. věku*, Praha 1925.
- Albert SMIJERS, *Die kaiserliche Hofmusik - Kapelle von 1543 -1619*. In: *Studien zur Musikwissenschaft*, VI 1919, s. 139-186, VII. 1920, s. 102-142, VIII. 1921, s. 176-206, IX. 1922.
- Cyril Antonín STRAKA, *Studie o věžích a branách hradu Pražského*, in: *Památky archaeologické*, díl XXV, roč. 1913, s. 8-26.
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Noviny z Prahy z let 1611 - 1612*, in *Sborník příspěvků k dějinám král. hlav. města Prahy*, díl II, Praha 1911, s. 32-42.
- František ŠMAHEL, *Královské slavnosti ve středověku v Čechách*, in: *IDEM, Od středověku k renesanci*, Praha 2002, s. 107-132.
- Josef TEIGE, *Základy starého místopisu pražského*, Praha 1910.
- Gustav TURBA, *Geschichte des Thronfolgerechtes in allen habsburgischen Ländern bis zur pragmatischen Sanktion Kaiser Karls VI., 1156 bis 1732*, Vídeň a Lipsko 1903.
- Umělecké památky Prahy - Staré Město, Josefov*, Praha 1996.

Štěpán VÁCHA, „*Mutatio vestis*“ v korunovačním ceremoniálu českých králů z rodu Habsburků v 16. až 18. století, FHB 22, 2006, s. 251-266.

Petra VEČEŘOVÁ, *Jiří Závěta ze Závětic (1575-1637?)*, Documenta Pragensia XXII, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Praha 2004, s. 131-152.

Petra VEČEŘOVÁ, Šumanská tiskárna, Praha 2002.

Elena VENTURINI *Il carteggio tra la Corte Cesarea e Mantova (1559-1636)*, Le Collezioni Gonzaga. Milano 2002.

Karl VOCELKA, *Geschichte der Neuzeit*, Wien 2010.

Karl VOCELKA, *Rudolf II und seine Zeit*, Wien, Köln, Gratz 1985.

Karl VOCELKA, *Die politische Propaganda Kaiser Rudolf II.*, Wien 1981.

Zikmund WINTER, *Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až po dobu Bělohorské bitvy*, II. díl, Praha 1893.

Michaela ŽÁČKOVÁ ROSSI, *Hudebníci dvora Rudolfa II. ve světle císařských účtů 1576 - 1612*, Praha 2009.

Václav ŽŮREK, *Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný panovnícký program*, Časopis Národního muzea – řada historická 176, 2007.

Elektronické zdroje:

1/ Společná česko-slovenská digitální knihovna, Digitální knihovna české sněmy [online] Edice *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu* - České sněmy, svazek XV. 1., 2. a 3. část, 1611.[cit. 2012-1-6] <www.psp.cz/eknih/snemy/>.

2/ Národní archiv, výroční zprávy NA 2005, [cit 2012 -1-6] < <http://www.nacr.cz/sua/vz/mezinaro/2004/pazder3.htm> >.

3/ Bildindex der Kunst und Architektur [citováno 2012-1-6] < <http://www.bildindex.de/> >

4/ Digitální knihovna Wroclavské univerzity [cit. 2012-1-6] < www.bibliotekacyfrowa.pl >.

5/ Europe's virtual documents online, Manuscriptorium [cit 2012-1-6] <<http://www.monasterium.net>>

Seznam příloh:

1. *Heinrich Hiesslerle von Chodaw (Jindřich Hýzrle z Chodů, Chodova): Reiss-Buch und Leben* (Knihovna NM, sign. VI A 12, fol. 81 r).
2. Wilhelm Peter Zimmermann *Relatio, Ausführlicher Bericht* (Muzeum hl .m. Prahy, sbírka kat. číslo 14382).
3. Franz Christoph Khevenhüller, *Annales Ferdinandei*, díl VII., s. 350, tab. 48 (MZK Brno, sign. ST-0004.403, 7-8).
4. Jiří Závěta ze Závětic, *Korunování Jeho Milosti Matyáše krále uherského ec*, vlepeno za poslední stranu tisku (Knihovna NM, sign. 31 C 5 přív.).
5. D. G. Salsman, *Eigentliche Contrafactur aller vnederschiedlichen Acten wie Ihre Kon. Mtt. in Hungarn den 23 May Anno 1611. Zum König in Bohmen ist gekront worden* (ÖNB Bildarchiv und Grafiksammlung, sign. F 500002-B Flu).
6. *Neue Zeittungg* (OStA – HHStA, vlepeno do HS W 57, Bd. 2, fol. 444).
7. *Eigentlicher Bericht und erklerung der Krönunge*. (Jednolist uchovaný v British Museum v Londýně [?]).
8. *Krönung Kaiser Matthias' zum König von Böhmen (23. 5. 1611)*, (Germanisches Nationalmuseum Norimberg, sbírka grafiky, inv.č. HB 24873).
9. Hans von Aachen, *Kaiser Matthias als König von Böhmen*, olej na plátně. (Schatzkammer HofburG Wien, inv. č. 3254).
10. *Sceptra Bohemorum Mathiae datque coronam*. Litografie Roberta Theera podle kreseb Josefa Buchera (Regionální muzeu v Mikulově, inv.č. 4363).
11. *Wappenrock*, heraldské pláště pro českého a uherského krále, Vídeň 17. stol. (Kunsthistorisches Museum Wien, v současné době vystaveny v Schatzkammer v Hofburgu).
12. Plášť tzv. *Wappenrock* pro císařského herolda, Vídeň 1830 (Kunsthistorisches Museum Wien, v současné době vystaven v Schatzkammer v Hofburgu).
13. Část ozdobného koňského postroje, vyrobeného v roce 1610 na zakázku saského kurfiřta v Praze (Staatliche Kunstsammlungen Dresden, foto H.P.Klut/E.Estel).
14. Seznam nejvyšších zemských úředníků a úředníků sloužících u dvora, doplněný o seznam duchovních přítomných v době korunovace.